

Załącznik do Uchwały Nr
Sejmiku Województwa Lubelskiego
z dnia

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2030

Projekt z dnia 30.10.2020 r.

**Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Lublinie**

SPIS TREŚCI:

1. WPROWADZENIE.....	7
2. RAMY SPOŁECZNO-PRAWNE I SPÓJNOŚĆ STRATEGICZNA.....	8
3. ORGANIZACJA PRAC NAD AKTUALIZACJĄ STRATEGII.....	12
4. PODSTAWOWE DANE O CHARAKTERZE DEMOGRAFICZNYM I SPOŁECZNYM WŁAŚCIWE DLA WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO.....	14
5. MISJA STRATEGII. CHARAKTER ZMIAN.....	16
6. CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW POLITYKI SPOŁECZNEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO	16
6.1. Obszar strategiczny: Bezrobocie i bierność zawodowa. Ubóstwo i dziedziczenie biedy.	16
6.1.1. Główny problem: bezrobocie i bierność zawodowa	16
6.1.2. Diagnoza: obszar bezrobocie i bierność zawodowa.....	18
6.1.3. Główny problem: ubóstwo i dziedziczenie biedy	21
6.1.4. Diagnoza: obszar ubóstwo i dziedziczenie biedy	22
6.1.5. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Bezrobocie i bierność zawodowa. Ubóstwo i dziedziczenie biedy.....	26
6.1.6. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Bezrobocie i bierność zawodowa. Ubóstwo i dziedziczenie biedy	31
6.1.7. Cel główny: Wzrost zatrudnienia, przeciwdziałanie bierności zawodowej i obniżenie poziomu ubóstwa w województwie lubelskim do roku 2030	31
6.1.8. Opis celu głównego:.....	31
6.1.9. Zakładane efekty/rezultaty	32
6.1.10. Cele operacyjne.....	33
6.1.11. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii.....	34
6.1.12. Wskaźniki monitorowania realizacji działań	35
6.2. Obszar strategiczny: Starzejące się społeczeństwo	37
6.2.1. Główny problem: Starzenie się mieszkańców Lubelszczyzny. Niski udział osób starszych w życiu społecznym i zawodowym	37
6.2.2. Diagnoza: obszar Starzejące się społeczeństwo	37
6.2.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Starzejące się społeczeństwo.....	45
6.2.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Starzejące się społeczeństwo	47
6.2.5. Cel główny: Podniesienie jakości życia osób starszych poprzez wydłużenie okresu samodzielności i aktywności w życiu społecznym oraz zapewnienie bezpieczeństwa	47
6.2.6. Opis celu głównego:.....	47

6.2.7. Zakładane efekty/rezultaty	48
6.2.8. Cele operacyjne	48
6.2.9 Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii	50
6.2.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Starzejące się społeczeństwo	50
6.3. Obszar strategiczny: Wsparcie dziecka i rodziny	52
6.3.1. Główny problem: Dysfunkcje rodzin będące przeszkodą w prawidłowym wypełnianiu ich roli opiekuńczo-wychowawczych.....	52
6.3.2. Diagnoza: obszar strategiczny Wsparcie dziecka i rodziny	53
6.3.3. Analiza SWOT . Obszar strategiczny: Wsparcie dziecka i rodziny	66
6.3.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Wsparcie dziecka i rodziny	67
6.3.5. Cel główny: Adaptacja systemu wspierającego rodzinę zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami i zmianami w otoczeniu zewnętrznym.	67
6.3.6. Opis celu głównego.....	67
6.3.7. Zakładane efekty/rezultaty	68
6.3.8. Cele operacyjne	68
6.3.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii	70
6.3.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Wsparcie dziecka i rodziny.....	70
6.4. Obszar strategiczny: Wsparcie osób niepełnosprawnych	73
6.4.1. Główny problem: Niski udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym na terenie województwa lubelskiego	73
6.4.2. Diagnoza obszaru strategicznego: Wsparcie osób niepełnosprawnych.....	74
6.4.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Wsparcie osób niepełnosprawnych	84
6.4.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Wsparcie osób niepełnosprawnych.....	86
6.4.5. Cel główny: Włączenie osób z niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe poprzez działania zwiększające ich aktywność zawodową i społeczną	86
6.4.6. Opis celu głównego:.....	86
6.4.7. Zakładane efekty/rezultaty	87
6.4.8. Cele operacyjne	88
6.4.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii	90
6.4.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Wsparcie osób niepełnosprawnych	90
6.5. Obszar strategiczny: Zdrowie psychiczne	93
6.5.1. Główny problem: nierównomierny dostęp do kompleksowego wsparcia dla osób doświadczających kryzysu psychicznego	93
6.5.2. Diagnoza: obszar strategiczny Zdrowie psychiczne.....	93
6.5.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Zdrowie psychiczne.....	98
6.5.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Zdrowie psychiczne	99

6.5.5. Cel główny: Poprawa jakości życia osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego.....	100
6.5.6. Opis celu głównego.....	100
6.5.7. Zakładane efekty/rezultaty	100
6.5.8. Cele operacyjne	100
6.5.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii	101
6.5.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Zdrowie psychiczne	102
6.6. Obszar strategiczny: Rozwój społeczności lokalnej.....	103
6.6.1. Główny problem: niewystarczająca aktywność społeczna i obywatelska w województwie lubelskim.....	103
6.6.2. Diagnoza: obszar strategiczny Rozwój społeczności lokalnej.....	103
6.6.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Rozwój społeczności lokalnej.....	106
6.6.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Rozwój społeczności lokalnej	108
6.6.5. Cel główny: aktywni obywatele i aktywne wspólnoty lokalne województwa lubelskiego.....	108
6.6.6. Opis celu głównego.....	108
6.6.7. Zakładane efekty/rezultaty	109
6.6.8. Cele operacyjne	110
6.6.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii	111
6.6.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Rozwój społeczności lokalnej ..	111
6.7. Obszar strategiczny: Ekonomia społeczna	113
6.7.1. Główny problem: Mało efektywna ekonomia społeczna w województwie lubelskim	113
6.7.2. Diagnoza: obszar strategiczny Ekonomia społeczna	113
6.7.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Ekonomia społeczna	122
6.7.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Ekonomia społeczna	123
6.7.5. Cel główny: Ekonomia społeczna i solidarna istotnym instrumentem wsparcia rozwoju społecznego oraz lokalnego.....	124
6.7.6. Opis celu głównego.....	124
6.7.7. Zakładane efekty/rezultaty	125
6.7.8. Cele operacyjne	125
6.7.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii	126
6.7.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Ekonomia społeczna.....	127
7. SPOSÓB REALIZACJI STRATEGII ORAZ JEJ RAMY FINANSOWE	128
8. PROGNOZA ZMIAN.....	130
9. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII	131
10. WYKAZ TABEL, GRAFIK, WYKRESÓW.....	132
10.1. WYKAZ TABEL.....	132
10.2. WYKAZ GRAFIK	132

WYKAZ SKRÓTÓW

AKSES	System akredytacji i standardów działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	Centrum Integracji Społecznej
Covid-19	Choroba wywołana pandemią koronawirusa SARS-Cov-2
DSRK	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności
DSM	Diagnostyczny i Statystyczny Podręcznik Zaburzeń Psychiczych
EFS+	Europejski Fundusz Społeczny plus
ES	Ekonomia Społeczna
GUS	Główny Urząd Statystyczny
ICD-10	Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych
KIS	Klub Integracji Społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
LUW	Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
NSP	Nowe Syntetyczne Substancje Psychoaktywne
NSP 2011	Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań
OSP	Ochotnicza Straż Pożarna
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej

PES	Podmiot Ekonomii Społecznej
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PKB	Produkt Krajowy Brutto
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie
RPO WL	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego
RKRES	Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
RPRES	Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
UE	Unia Europejska
WBD	Wojewódzki Bank Danych
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
WUS	Wojewódzki Urząd Statystyczny w Lublinie
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
ZPCh	Zakład Pracy Chronionej

1. WPROWADZENIE

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021–2030 to dokument, którego przyjęcie jest ustawowym obowiązkiem samorządu województwa wynikającym z treści art. 21 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2019 poz. 1507).

W polityce społecznej taki dokument spełnia kilka funkcji. Po pierwsze jest narzędziem wyznaczającym kierunki rozwoju lub interwencji w ramach funkcjonującego systemu wsparcia dla grup społecznych wymagających pomocy ze względu na występujące tam deficyty i ograniczenia. Po drugie jest koncepcją działania zakreśloną w czasie, która zawiera w sobie cele główne i szczegółowe oraz wskazane sposoby osiągnięcia celów. Wskazuje również zasoby instytucjonalne niezbędne do zrealizowania tych celów, zgodnie z posiadanymi przez te instytucje kompetencjami.

Przedstawione w niniejszym dokumencie informacje składają się na koncepcję realizacji polityki społecznej Samorządu Województwa Lubelskiego, która opierać się będzie na koordynacji i koncentracji działań wielu instytucji realizujących ustawowo zadania pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy, a także innych obszarów w zakresie wynikającym z istotnych i kluczowych potrzeb mieszkańców naszego województwa. Zaproponowane cele i zadania, stanowią wyzwanie dla wszystkich społeczności lokalnych i tworzą wzajemnie uzupełniający się system interdyscyplinarnej współpracy.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030 jest dokumentem samorządu województwa ukierunkowanym na realizację polityki rozwoju województwa w zakresie wspierania i prowadzenie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu¹. Ma charakter strategii sektorowej. Taka relacja pozwala na przygotowanie na poziomie gmin i powiatów wielu dokumentów strategicznych i projektów, które umożliwią będą aplikowanie przez podmioty społeczne i samorządowe o różne formy wsparcia, w tym finansowe, na realizację lokalnych inicjatyw z zakresu włączenia społecznego. Znaczenie Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030 w systemie polityk publicznych wzmacnia Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.

Strategiczne rozumienie polityki społecznej na poziomie województwa lubelskiego jest zgodne z celami i kierunkami działań zapowiadanyymi w nowej perspektywie finansowej funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, która dotyczyć będzie lat 2021-2027. Należy przyjąć założenie, że europejski model społeczny oparty na takich wartościach jak pełne zatrudnienie i spójność społeczna, który od roku 2014 był i jest nadal wdrażany w Polsce i w województwie lubelskim będzie obowiązującym w kolejnych okresach programowania polityki spójności.

Strategia jest koncepcją systemowego działania na rzecz wieloletniego rozwiązywania problemów społecznych poprzez racjonalną alokację zasobów, wskazanie sposobów

¹ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz.1668)

postępowania w celu realizacji wspólnie przyjętych celów. Ma sprzyjać utrwalaniu spójności społecznej rozumianej jako możliwość zapewnienia społeczeństwu wysokiej jakości życia, zmniejszaniu różnic pomiędzy standardami, unikaniu nierówności społecznych oraz minimalizowania wykluczenia społecznego i ubóstwa.

Dokument spełnia funkcję planistyczno-kreacyjną. Samorządy lokalne działające w warunkach gospodarki rynkowej, muszą posiadać zdolność do wczesnego rozpoznawania zagrożeń, jak i dostrzegania pojawiających się szans na przeprowadzenie zmian.

W takim rozumieniu celem głównym Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021–2030 jest wspieranie działań i rozwój instytucji służących zabezpieczeniu podstawowych potrzeb mieszkańców województwa lubelskiego, a także integracja społeczeństwa regionu poprzez wzmocnienie aktywności mieszkańców i współdziałanie instytucji publicznych, gospodarczych oraz organizacji pozarządowych.

2. RAMY SPOŁECZNO-PRAWNE I SPÓJNOŚĆ STRATEGICZNA

Źródłem informacji do opracowania Strategii były dane zawarte w dokumentach formalnych do których dostęp jest powszechny, a ich aktualność pozwala na stawianie istotnych wniosków. W celu poznania skali potrzeb grup społecznych i stopnia zagrożenia dysfunkcyjnością w związku z nieprawidłowym i/lub nieefektywnym funkcjonowaniem instytucji pomocy i integracji społecznej wykorzystane zostały następujące opracowania:

1. *Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2019.
2. *Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2019.
3. *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego 2020*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2020. Publikacja dostępna na stronie internetowej <https://lublin.stat.gov.pl/>
4. *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej a spójność powiatów województwa lubelskiego*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2019. Publikacja dostępna na stronie internetowej <https://lublin.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery>
5. Raporty monitoringowe Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie z realizacji w latach 2014-2020 programów celowych wynikających z przepisów ustaw.
6. Dokument *Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2019*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, Lublin 2020.
7. *Statystyczne Vademecum Samorządowca*. Publikacja dostępna na stronie internetowej <https://lublin.stat.gov.pl/statystyczne-vademecum-samorzadowca/>

Informacje o charakterze statystycznym oraz dane pochodzące z dokumentów sprawozdawczych będących w posiadaniu Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie poddano analizie i uzupełniono o dane pochodzące z powiatów województwa lubelskiego i z innych jednostek. Na tej podstawie sporządzono założenia do opracowania diagnozy społecznej, a następnie sformułowano obszary strategiczne odpowiednio do stopnia natężenia występowania problemów społecznych na terenie województwa lubelskiego. Następnie dokonano ich wzajemnego powiązania z perspektywy motywu przewodniego polityki społecznej Unii Europejskiej jakim jest inteligentny i zrównoważony rozwój

sprzyjający włączeniu społecznemu². W wyniku tych prac zostały zdefiniowane dla Województwa Lubelskiego następujące obszary strategiczne polityki społecznej:

1. Bezrobocie i bierność zawodowa. Ubóstwo i dziedziczenie biedy.
2. Starzejące się społeczeństwo.
3. Wsparcie dziecka i rodziny.
4. Wsparcie osób niepełnosprawnych.
5. Zdrowie psychiczne.
6. Rozwój społeczności lokalnej.
7. Ekonomia społeczna.

Opublikowane dane wyraźnie wskazują na zachodzące w województwie lubelskim istotne procesy społeczno-demograficzne. Ich występowanie i zasięg jest cechą wspólną dla wielu krajów Unii Europejskiej. Długotrwała obecność tych procesów będzie wpływać na rodzaj wyboru interwencji społecznych w ramach przyjętej polityki społecznej, co winno wpłynąć na podniesienie skuteczności działań w zakresie włączenia społecznego osób zagrożonych marginalizacją społeczną.

Rozwiązywanie lokalnych problemów społecznych w ramach prowadzenia polityki społecznej odbywać się będzie za pomocą wielu instrumentów formalnych, którymi są ustawy i inne dokumenty. Do tych dokumentów odwołujemy się w dalszej części opracowania. W tym miejscu warto podkreślić, że istotą polityki społecznej jest działalność publiczna, dla której postawione cele i zaplanowane rezultaty dotyczyć będą warunków, poziomu i jakości życia społeczeństwa jako całości, a także wybranych zbiorowości osób, rodzin czy gospodarstw domowych³.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2030 skupia swoją uwagę na profilaktyce wspierania osób i rodzin, które nie mogą samodzielnie przezwyciężyć trudnych sytuacji życiowych. Będzie wdrażana metodą partycypacyjną. Inspiracji do opracowania i wdrażania konkretnych rozwiązań na rzecz włączenia społecznego i spójności społecznej należy poszukiwać w aktach prawa, które definiują zakresy programowe przyszłych rozwiązań. Są to:

- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;
- Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych;
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa;

² *EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska. Bruksela, 3.3.2010 KOM(2010) 2020 wersja ostateczna.

³ R. Szarfenberg, *Podstawy i granice racjonalizacja polityki społecznej*, Warszawa 2002.

- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii;
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym;
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych;
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych;
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

W nowym okresie programowania polityka społeczna w odniesieniu do grup zagrożonych marginalizacją społeczną będzie mieć dynamiczny charakter. W 2020 roku Komisja Europejska zainicjowała dyskusję na temat wyzwań inwestycyjnych i priorytetów dla każdego państwa członkowskiego w ramach tzw. Semestru Europejskiego. Inwestowanie w umiejętności na rynku pracy i w zakresie społecznym mają być najważniejszym priorytetem dla utrzymania konkurencyjności i spójności społecznej. Zakłada się osiągnięcie większe powiązanie funduszy polityki spójności z Semestrem Europejskim, także w obszarze spraw społecznych. Proces ten, w który włączone zostaną także organizacje pozarządowe, powinien rozpocząć się jak najszybciej, aby zapewnić czasowe rozpoczęcie wdrażania budżetu UE 2021-2027 w Polsce⁴. W obszarze realizacji polityki społecznej w wymiarze krajowym podstawowymi dokumentami strategicznymi są:

- **Polska 2030. Wyzwania rozwojowe. Solidarność pokoleń. Strategiczne rozwiązania wobec zmiany demograficznej.** W tym dokumencie wymieniono dziesięć kluczowych wyzwań rozwojowych Polski, od których będzie zależeć sytuacja kraju oraz jego miejsce w Europie. Wśród wyzwań wymienia się trendy demograficzne, aktywność zawodową oraz adaptacyjność zasobów pracy, poprawę spójności społecznej i wzrost kapitału społecznego.
- **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (DSRK).** W dokumencie stawia się jednoznaczny akcent na pogląd, że Polska winna opierać swój rozwój na trzech filarach (konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, równoważenie potencjału rozwojowego regionów oraz efektywność i sprawność państwa), co jest ściśle powiązane z redukcją negatywnych zjawisk demograficznych.

W wymiarze regionalnym priorytety i cele polityki społecznej określa Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku. Źródłem wiedzy na temat założeń dotyczących kierunków rozwoju polityki społecznej w zakresie podstawowym są następujące dokumenty o charakterze powszechnym:

⁴ Przyszła polityka spójności w Polsce
<http://www.europedirect.um.warszawa.pl/aktualnosci/przysz%C5%82-polityka-sp%C3%B3jno%C5%9Bci-w-polsce> (dostęp: 31.08.2020).

- Projekt Europa 2030 Wyzwania i szanse. Sprawozdanie dla Rady Europejskiej sporządzone przez Grupę Refleksji dotyczące przyszłości UE do roku 2030;
- Polska 2030 Szansa na skok do gospodarczej ekstraklasy. Polskie biuro McKinsey & Company;
- Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030;
- Siódmy raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej;
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku;
- Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018–2030;
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej;
- Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO-SOLIDARNOŚĆ;
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030;
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.

Należy przyjąć, że po roku 2020 nadal będzie obowiązywać tworzenie warunków dla długotrwałego i zrównoważonego wzrostu gospodarczego w ramach trzech współzależnych i wzajemnie uzupełniających się obszarów priorytetowych [*Europe 2020: A strategy...*], gdzie jednym z tych warunków jest wzrost gospodarczy sprzyjający włączeniu społecznemu (*inclusive growth*), który może się dokonywać poprzez zwiększania aktywności zawodowej, podnoszenie kwalifikacji oraz walkę z ubóstwem, co będzie czynnikiem gwarancji efektywnego przebiegu procesu spójności społecznej i terytorialnej.

Lata 2021-2030 będą okresem nowych wyzwań. Niewątpliwie w nowym okresie programowania 2021-2027 takim wyzwaniem będzie deinstytucjonalizacja w warunkach podstawowych, o której mówi dokument „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności” oraz „Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi”⁵.

Niniejsza analiza obejmuje jedynie kilka wybranych podstawowych aktów prawnych i dokumentów strategicznych. Zagadnienia z zakresu polityki społecznej są jednak stale obecne i kompleksowo uregulowane w ustawodawstwie europejskim, krajowym, w pracach samorządów lokalnych, w wielu planach i programach działania, a także są przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych i prac badawczych.

Niniejszy dokument jest opracowywany w okresie trwania epidemii COVID-19. Jest to istotna przeszkoda, która nie pozwala w sposób pełny przewidzieć jaki charakter będą mieć decyzje związane z prowadzeniem polityki spójności Unii Europejskiej po 2020 roku.

⁵ https://www.power.gov.pl/media/70778/ogolnoeuropejskie_wytyczne_deinstytucjonalizacja.pdf (dostęp: 08.10.2020).

3. ORGANIZACJA PRAC NAD AKTUALIZACJĄ STRATEGII

Prace nad strategią zainicjowane zostały na podstawie Uchwały Nr CLV/2963/2020 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 16 czerwca 2020 w sprawie powołania Zespołu do spraw opracowania projektu Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030.

W świetle art. 21. ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2019 poz. 1507) do zadań samorządu województwa należy „*opracowanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa obejmującej w szczególności programy: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi - po konsultacji z powiatami*”. Zgodnie z treścią art. 16b cytowanej ustawy strategia wojewódzka w zakresie polityki społecznej powinna zawierać w szczególności:

- diagnozę sytuacji społecznej;
- prognozę zmian w zakresie objętym strategią;
- określenie celów strategicznych projektowanych zmian;
- określenie kierunków niezbędnych zmian;
- określenie sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych;
- określenie wskaźników realizacji działań.

Z metodologicznego punktu widzenia proces opracowania zaktualizowanej strategii polityki społecznej obejmował następujące etapy:

- diagnozę stanu zastanego;
- analizę strategiczną (SWOT)⁶;
- formułowanie rekomendacji;
- wybór celów ogólnych;
- wybór celów operacyjnych;
- określenie sposobu realizacji oraz ram finansowych;
- dobór wskaźników monitorowania realizacji działań.

Wskazane wyżej techniki i narzędzia diagnozowania problemów społecznych umożliwiły odpowiedź na pytania: jakie problemy społeczne dominują w województwie lubelskim? Jakie są ich uwarunkowania? Jakie powodują one skutki? Jaka jest ich dynamika i tendencja rozwojowa?

Wyodrębnione obszary strategiczne zostały w swej zawartości merytorycznej zaktualizowane w stosunku do lat poprzedzających przygotowanie strategii na lata 2014-2020. Ich bieżące opracowanie zostało zamieszczone w części 6. niniejszego dokumentu. Strategia wyznacza również cele operacyjne oraz wskazuje kierunki działania (interwencji) do realizacji przez instytucje i podmioty prowadzące działalność w obszarze polityki społecznej, które

⁶ Skrót SWOT pochodzi od angielskich słów: *Strengths* (atuty), *Weaknesses* (słabości), *Opportunities* (szanse), *Threats* (zagrożenia).

w dalszej kolejności wymagać będą opracowania szczegółowych rozwiązań i nadania im formy i znaczenia programu operacyjnego.

Z uwagi na kończący się okres obowiązywania Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 należy podkreślić znaczenie i rezultaty realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, który jest instrumentem podnoszenia konkurencyjności regionu w oparciu o wewnętrzne potencjały sprzyjające zwiększeniu spójności społecznej i terytorialnej. Dzięki środkom w ramach dwóch funduszy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego wsparcie otrzymały kluczowe dla rozwoju województwa lubelskiego obszary (m. in. rynek pracy, pomoc społeczna, ochrona zdrowia).

Strategia jest opracowywana w okresie kiedy mieszkańcy województwa lubelskiego odczuwają osobiście wiele pozytywnych zmian społecznych będących wynikiem realizacji przez samorząd województwa zadań zawartych w ramach unijnych priorytetów polityki społecznej, a wskazanych w dokumencie *„Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”*. Prorozwojowe odniesienie tego dokumentu dla Województwa Lubelskiego zawierał właśnie RPO WL na lata 2014-2020.

Na ostateczny kształt dokumentu pod nazwą *Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021–2030* złożyły się następujące etapy prac:

- konsultacje merytoryczne w ramach Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie, które doprowadziły do uzgodnienia obszarów problemowych wymagających opracowywania strategicznego;
- analiza danych związanych z oceną sytuacji społecznej województwa lubelskiego;
- opracowanie diagnoz sytuacji społecznej w uzgodnionych obszarach problemowych na podstawie analizy dostępnych dokumentów (desk research) pozwoliło na ich uaktualnienie;
- prace konsultacyjne o charakterze partycypacyjno-eksperymentalnym mające na celu uzgodnienia dotyczące założeń strategicznych i kierunków działania;
- konsultacje treści dokumentu przeprowadzone w powiatach województwa lubelskiego;
- konsultacje z podmiotami społecznymi o charakterze doradczym i opiniotwórczym: Radą Działalności Pożytku Publicznego Województwa Lubelskiego, Wojewódzką Radą ds. Polityki Senioralnej Województwa Lubelskiego, Wojewódzką Społeczną Radą ds. Osób Niepełnosprawnych przy Marszałku Województwa Lubelskiego, Regionalnym Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Przedstawiany dokument jest rezultatem pracy wielu osób reprezentujących następujące jednostki i podmioty społeczne:

- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie;
- Ośrodek Adopcyjny w Lublinie;
- Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie;
- Wojewódzka Społeczna Rada do spraw Osób Niepełnosprawnych przy Marszałku Województwa Lubelskiego;

- Zarząd Oddziału Okręgowego Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Lublinie;
- Wydział Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II w Lublinie.

4. PODSTAWOWE DANE O CHARAKTERZE DEMOGRAFICZNYM I SPOŁECZNYM WŁAŚCIWE DLA WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO⁷

Województwo Lubelskie jest jednostką administracyjną obejmującą obszar o pow. 25122 km². Na 1 km² powierzchni ogólnej (stan w dniu 31 XII 2018) przypadały 84 osoby. Podział administracyjny województwa tworzy 20 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu, 213 gmin, 48 miast, 4039 miejscowości wiejskich i 3735 sołectw. Dla celów statystyki regionalnej województwo zostało podzielone na następujące podregiony:

- Podregion bialski obejmujący powiaty: bialski, parczewski, radzyński, włodawski, miasto na prawach powiatu Biała Podlaska;
- Podregion chełmsko-zamojski obejmujący powiaty: biłgorajski, chełmski, hrubieszowski, krasnostawski, tomaszowski, zamojski, miasta na prawach powiatu Chełm i Zamość;
- Podregion lubelski obejmujący powiaty: lubartowski, lubelski, łęczyński, świdnicki, miasto na prawach powiatu Lublin;
- Podregion puławski obejmujący powiaty: janowski, kraśnicki, łukowski, opolski, puławski, rycki.

W województwie lubelskim (stan w dniu 31 XII 2018) zamieszkiwało 2 117 619 osób z czego w miastach 983 840 osób, a na wsi 1 133 779 osób. W podziale na płeć w województwie zamieszkiwało 1 091 394 kobiet i 1 026 225 mężczyzn. Na 100 mężczyzn przypadało 106 kobiet. Od kilku lat województwo odnotowuje ujemny przyrost naturalny, który w roku 2018 na 1000 ludności wyniósł minus 1,69 (-1,69). Na 100 mieszkańców województwa w wieku produkcyjnym przypada 65 osób w wieku nieprodukcyjnym. Struktura grup wiekowych ludności jest następująca (stan w dniu 31. XII. 2018):

- ludność w wieku przedprodukcyjnym - **373 498** osób;
- ludność w wieku produkcyjnym – **1 282 768** osób;
- ludność w wieku poprodukcyjnym – **461 353** osób.

Niepokojącym zjawiskiem jest ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności, które wyniosło minus 2,53 (- 2,53). Przeciętna liczba lat dalszego trwania życia w momencie urodzenia dla mężczyzn wynosi 73,5 lata, a dla kobiet wynosi 82,3 lata. Prognoza ludności do 2050 roku (stan w dniu 31 grudnia 2018) wynosi:

- dla roku 2020 - **2096,5 tys.**;
- dla roku 2030 - **1995,8 tys.**;
- dla roku 2040 - **1862,5 tys.**;
- dla roku 2050 - **1710,6 tys.**

⁷ *Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2019.

Województwo lubelskie należy do obszarów depopulacyjnych. W roku 2019 odnotowano spadek liczby mieszkańców województwa lubelskiego. Zarówno przyrost naturalny, jak i saldo migracji ludności na pobyt stały były ujemne. Trwa proces starzenia się ludności.

Struktura ludności według wieku w województwie lubelskim zmienia się z roku na rok. Systematycznie maleje liczba dzieci i młodzieży, a wzrasta liczba ludności w starszych rocznikach. Liczba osób młodych w wieku poniżej 20 lat w okresie od 2010 r. zmalała o 14,1%, a liczba osób w wieku 65 lat i więcej wzrosła o 25,1%. Na 100 osób w wieku poniżej 20 roku życia przypadało 95 osób w wieku 65 lat i więcej, podczas gdy w 2010 r. było ich 65.

W wyniku zachodzących zmian demograficznych, z roku na rok zwiększa się mediana wieku mieszkańców. W 2019 r. statystyczny mieszkaniec województwa był w wieku **41,0** lat (o 3,5 więcej niż w 2010 r.), przy czym mężczyzna miał **39,2** lat (więcej o 3,6), a kobieta **43,1** lat (więcej o 3,5). Mieszkaniec miasta był starszy od mieszkańca wsi o ponad 2 lata, a w 2010 r. o niecały rok.

Utrzymujący się od lat niski poziom urodzeń (w roku 2018 ogółem 20 101) nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. W 2019 r. w województwie lubelskim współczynnik dzietności wyniósł 1,32 wobec 1,37 w 2010 r. Na wsi omawiany współczynnik był nieco wyższy (1,33) niż w miastach (1,31). Inne wybrane dane o województwie lubelskim przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Wybrane dane o charakterze demograficzno-społecznym dla województwa lubelskiego

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018
Pracujący (stan w dniu 31 XII) w tys.	809,3	817,2	829,2	842,6	854,7
Bezrobotni zarejestrowani (stan w dniu 31 XII) w tys.	116,9	107,9	95,6	81,2	74,4
Stopa bezrobocia rejestrowanego (stan w dniu 31 XII) w %	12,6	11,7	10,3	8,8	8,0
Bezrobotni zarejestrowani (stan w dniu 31 XII) na 1 ofertę pracy	73	71	54	43	46
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł	3412,78	3497,98	3625,04	3824,28	4061,28
Przeciętna w roku liczba emerytów i rencistów w tys.	508,7	507,6	508,4	508,9	521,2
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto w zł wypłacana przez ZUS	1719,53	1776,99	1812,13	1870,57	1953,74

Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto w zł rolników indywidualnych	1139,76	1175,20	1182,01	1201,47	1229,02
---	---------	---------	---------	---------	---------

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUS w Lublinie

5. MISJA STRATEGII. CHARAKTER ZMIAN

Jednym z kluczowych zagadnień polityki społecznej jest problematyka warunków i jakości życia oraz ich poprawa. Warunki życia obejmują materialne aspekty bytowe, zdrowie, edukację, aktywność ekonomiczną, czas wolny, dostęp do dóbr kultury, relacje społeczne, osobiste bezpieczeństwo, jakość państwa i jego zdolność do zapewnienia obywatelom podstawowych praw oraz sposób realizacji tych praw, a także jakość infrastruktury i środowiska naturalnego w miejscu zamieszkania.

Jakość życia oznacza zaspokojenie pozostałych potrzeb (niematerialnych), związanych z odczuwaniem zadowolenia i satysfakcji z życia oraz samopoczuciem psychicznym. Wobec tak zakreślonych obszarów życia społecznego **Misją Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030 jest skuteczne przeciwdziałanie problemom społecznym na terenie województwa lubelskiego oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez efektywne wykorzystanie posiadanych zasobów instytucjonalnych i potencjału kapitału ludzkiego, co winno zapewnić mieszkańcom Lubelszczyzny możliwość pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym.**

Zmiany jakie będą przedmiotem interwencji społecznych i socjalnych winny zostać skierowane do grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Celem inkluzji społecznej będzie ograniczenie liczby osób i rodzin funkcjonujących na marginesie życia społecznego lub poza nim, umożliwienie powrotu do społeczeństwa i udziału w życiu społecznym, zawodowym, rodzinnym, towarzyskim, kulturalnym oraz politycznym.

Ze względu na wymogi prawne oraz specyfikę niektórych problemów społecznych, wymagającą bardziej szczegółowego ich analizowania, opracowane rozwiązania wdrożeniowe zostaną przedstawione w formie odrębnych dokumentów. W takim ujęciu Strategia będzie polem współpracy wielu podmiotów publicznych i niepublicznych na rzecz inicjowania i wdrażania zmian w najwrażliwszych obszarach życia społecznego.

6. CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW POLITYKI SPOŁECZNEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Z uwagi na naturalnie tworzące się związki bezrobocia i ubóstwa oraz ich negatywne konsekwencje społeczne autorzy opracowujący ten obszar polityki społecznej wydzielili dwa podobszary: bezrobocie i bierność zawodowa oraz ubóstwo i dziedziczenie biedy.

6.1. Obszar strategiczny: Bezrobocie i bierność zawodowa. Ubóstwo i dziedziczenie biedy.

6.1.1. Główny problem: bezrobocie i bierność zawodowa

Sytuacja na rynku pracy w województwie lubelskim powoli ale systematycznie poprawia się. Pod koniec 2019 r. stopa bezrobocia wynosiła 7,4%. W roku poprzednim było to 8,0%. To duży postęp zważywszy na fakt, że w końcu roku 2012 stopa bezrobocia wynosiła 14,1%. Działania podejmowane w ostatnich latach przynoszą widoczne rezultaty, ale nadal jest to wskaźnik wyższy niż w kraju – 5,2%. Dużym problemem społecznym jest nie tylko bezrobocie, ale też bierna postawa, dużej części osób pozostających bez pracy.

Pod koniec 2019 roku wskaźnik aktywności zawodowej wyniósł 54,3% co dawało Lubelszczyźnie 11 miejsce w kraju⁸. Zmniejszyła się liczba biernych zawodowo. Wskaźnik zatrudnienia w województwie lubelskim był niższy o 2,8 % niż średnia w kraju.

W 2018 r. liczba pracujących w gospodarce narodowej wyniosła 854,7 tys. osób i była wyższa o 1,4% w porównaniu z 2017 r. Większość osób pracowało w sektorze prywatnym. Województwo charakteryzował wysoki odsetek osób pracujących w rolnictwie. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców w województwie pracowały średnio 404 osoby.

W końcu 2019 r. w województwie lubelskim zaobserwowano poprawę sytuacji na rynku pracy. W ujęciu rocznym zanotowano zmniejszenie ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz spadek stopy bezrobocia. W porównaniu z 2018 r. zaobserwowano zmniejszenie liczby ofert zatrudnienia, którymi dysponowały urzędy pracy. Osoby pozostające bez pracy dłużej niż jeden rok nadal stanowiły znaczącą część bezrobotnych zarejestrowanych, a odsetek tych osób był niższy od notowanego przed rokiem.

Według danych BAEL w IV kwartale 2019 r. zbiorowość osób aktywnych zawodowo w województwie lubelskim liczyła 907 tys. osób, co stanowiło 5,4% ogólnej liczby osób aktywnych zawodowo w kraju. Liczba osób biernych zawodowo wyniosła natomiast 764 tys. osób, co stanowiło 5,7% wielkości krajowej. Liczba aktywnych zawodowo w IV kwartale 2019 r. zmniejszyła się w stosunku do zanotowanej w analogicznym okresie poprzedniego roku o 1,2%.

W ogólnej liczbie aktywnych zawodowo przeważali mężczyźni (55,8%), a biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania – mieszkańcy wsi (53,6%). Wskaźnik obciążenia pracujących osobami niepracującymi (w przeliczeniu na 100 pracujących) wyniósł 93,6. Wśród aktywnych zawodowo na 100 mężczyzn przypadło 79 kobiet, a na 100 mieszkańców wsi przypadło 87 z miast.

Wspieranie bezrobotnych mieszkańców wymaga różnorodnych działań aktywizujących mających na celu podniesienie ich potencjału zawodowego i wyrównanie szans na lokalnym rynku pracy. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych najliczniejszą grupę stanowią osoby długotrwale bezrobotne (18 955 osób, w tym 10 983 to kobiety, co stanowi 57,94% wszystkich zarejestrowanych), jeśli chodzi o wykształcenie to 25,3% ogółu bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym.

W dalszym ciągu istotnym problemem w województwie lubelskim jest wysoki wskaźnik bezrobotnych zamieszkałych na wsi 55,1% ogółu bezrobotnych. Poprawiła się nieco sytuacja osób młodych. W roku 2019 grupę wiekową o najwyższym poziomie bezrobocia stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (29,9% osób bezrobotnych).

⁸ *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie lubelskim*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2020.

6.1.2. Diagnoza: obszar bezrobocie i bierność zawodowa

Ogólna charakterystyka osób bezrobotnych

W ostatnim kwartale 2019 r. w województwie lubelskim zarejestrowanych było 69,4 tys. bezrobotnych, co stanowiło 8,0% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w Polsce. W porównaniu z analogicznym okresem roku 2018 liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 6,8%, a w kraju o 10,6%.

Najwięcej bezrobotnych zarejestrowanych było w Lublinie (9,0 tys. osób) oraz w powiecie kraśnickim (4,4 tys. osób). Najmniejszą liczbę bezrobotnych odnotowano w powiecie parczewskim (0,9 tys. osób) oraz łęczyńskim (1,4 tys. osób).

W skali roku prawie wszystkie powiaty odnotowały spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych, najwyższy odnotowano w powiecie radzyńskim (o 18,6%) i puławskim (o 18,5%), a następnie w Zamościu (o 13,2%). Wzrost odnotowano w powiatach: hrubieszowskim (o 0,8%), janowskim (o 1,8%) oraz tomaszowskim (o 3,2%).

Kobiety nadal stanowią ponad połowę wszystkich osób bezrobotnych (51,9%). Tendencja ta dotyczy całego kraju (udział kobiet wśród osób bezrobotnych wynosił 55,3%).

W końcu 2019 r. liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi wyniosła 38,3 tys. osób (mniej o 6,1% w porównaniu z grudniem 2018 r.), z czego 52,5% stanowiły kobiety. Udział bezrobotnych zamieszkałych na wsi wyniósł 55,1% spośród wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych i był wyższy o 0,4 p. proc. w porównaniu z analogicznym okresem roku 2018. Najwyższy udział bezrobotnych zamieszkałych na wsi zanotowano w powiatach: lubelskim, chełmskim i zamojskim.

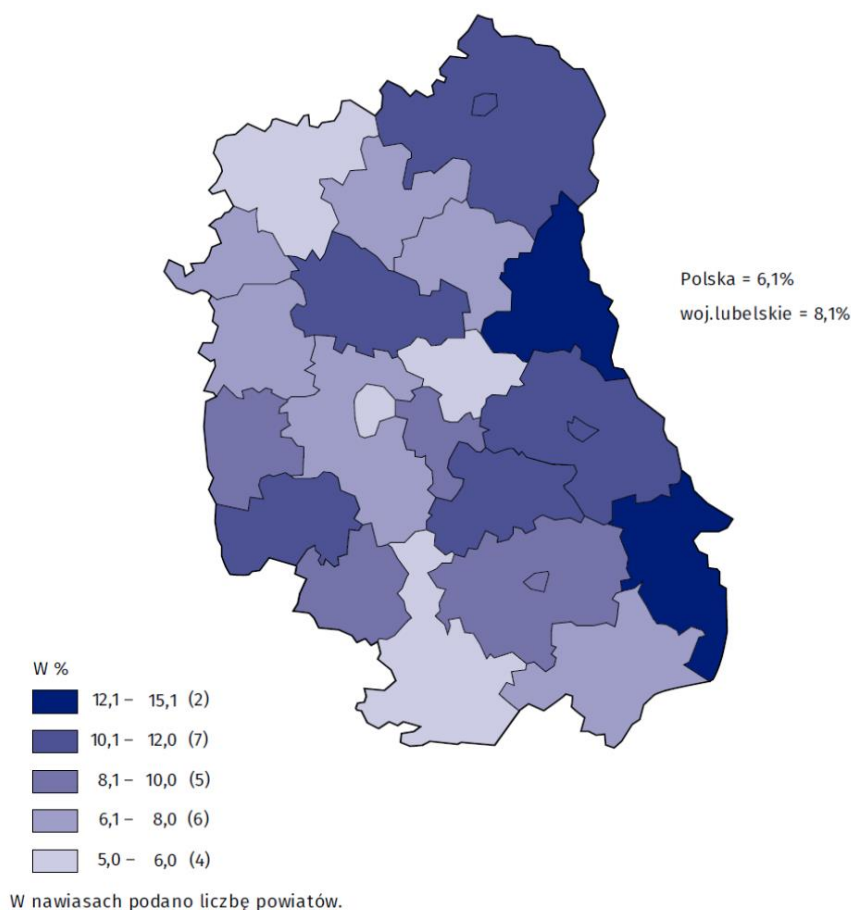
Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia w województwie lubelskim w roku 2019 wyniosła 7,4% i była niższa o 0,6% niż przed rokiem. W Polsce stopa bezrobocia wyniosła 5,2%. Województwo lubelskie pod względem wysokości stopy bezrobocia znalazło się na 12 miejscu w kraju.

Wzrost stopy bezrobocia odnotowano natomiast w powiecie tomaszowskim (o 0,2%) oraz powiatach: hrubieszowskim i janowskim (po 0,1%). Na niezmiennym poziomie pozostała stopa bezrobocia w powiecie biłgorajskim.

W końcu czerwca 2020 r. w województwie lubelskim zaobserwowano pogorszenie sytuacji na rynku pracy. W ujęciu rocznym zanotowano zwiększenie się ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz wzrost stopy bezrobocia. W porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyła się również liczba ofert zatrudnienia, którymi dysponowały urzędy pracy. Osoby pozostające bez pracy dłużej niż 1 rok nadal stanowiły znaczącą część bezrobotnych rejestrowanych. Sytuację w tym zakresie ilustruje grafika 1.

Grafika 1. Stopa bezrobocia w czerwcu 2020 r.⁹

Źródło: *Bezrobocie rejestrowane w województwie lubelskim w 2020 r.*

Biorąc pod uwagę czas pozostawania bez pracy, to na koniec grudnia 2019 roku najliczniejszą grupą bezrobotnych były osoby pozostające bez pracy przez ponad jeden rok. Stanowiły one 42,3% wszystkich bezrobotnych. W tej grupie 27,3% bezrobotnych pozostawało bez pracy dłużej jak 24 miesiące.

Największą grupę bezrobotnych stanowiły osoby w przedziale wiekowym 25-34 lata (29,9% ogółu bezrobotnych). W tej grupie wiekowej liczba bezrobotnych zmniejszyła się w stopniu największym w stosunku do roku ubiegłego, tj. o 10,6%. Zmniejszyła się również o 7,0% liczba osób bezrobotnych w wieku 24 lata. Biorąc pod uwagę wykształcenie osób bezrobotnych, to w ostatnim kwartale 2019 r. najwięcej osób bezrobotnych legitymowało się wykształceniem policealnym i średnim zawodowym 25,3% (przed rokiem – 24,9%).

Wśród bezrobotnych zarejestrowanych na koniec grudnia 2019 największą grupę stanowiły osoby długotrwale bezrobotne (18 955 osób). Problemy z podjęciem zatrudnienia wskazywały następujące grupy bezrobotnych: do 30 roku życia – w 2019 roku 30,2% ogółu bezrobotnych, w 2018 roku 30,8%; długotrwale bezrobotni – w 2019 roku 55,5 % ogółu bezrobotnych, w 2018 r. 57,7%; powyżej 50 r.ż. – w 2019 roku 23,3% ogółu bezrobotnych, w 2018 roku 23,0%; posiadający co najmniej 1 dziecko do 6 r.ż. – w 2019 roku 20,0% ogółu

⁹ *Bezrobocie rejestrowane w województwie lubelskim w I półroczu 2020 r.*, (Informacje sygnałne 31.08.2020), Urząd Statystyczny w Lublinie

bezrobotnych, w 2018 r. 20,0%; niepełnosprawni – w 2019 roku 5,0% ogółu bezrobotnych, w 2018 roku 4,6%.

Bierność zawodowa¹⁰

Problem bezrobocia jest złożony, a jego przyczyny są zróżnicowane. Z punktu widzenia polityki społecznej ważny aspekt stanowi brak aktywności osób bezrobotnych mającej na celu zmianę swojej sytuacji życiowej. Dlatego analizy wymaga również zjawisko bierności zawodowej, którą można zdefiniować w następujący sposób: „Ludność bierna zawodowo – osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne, tzn. osoby, które w okresie badanego tygodnia: nie pracowały i nie poszukiwały pracy; nie pracowały i poszukiwały pracy, ale nie były gotowe do jej podjęcia w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym; nie pracowały i nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie: dłuższym niż 3 miesiące, do 3 miesięcy, ale nie były gotowe tej pracy podjąć”¹¹.

W IV kwartale 2019 roku w województwie lubelskim grupa osób biernych zawodowo liczyła 764 000 osób, z czego ponad połowę stanowiły kobiety (61,3%) oraz mieszkańcy wsi (55,5%). Większość osób biernych zawodowo to osoby w wieku 55 lat i więcej (64,4%).

Biorąc pod uwagę poziom wykształcenia, najliczniejszą grupę osób biernych zawodowo stanowiły w analizowanym okresie osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym, niepełnym podstawowym i bez wykształcenia szkolnego (275 000 osób), a ich udział w ogólnej liczbie tej zbiorowości wyniósł 36,0%. Analizując powody występowania bierności zawodowej stwierdzono, że w najwyższym stopniu dotyczy ona mężczyzn, a powodami nieposzukiwania pracy są problemy zdrowotne i niesprawności (57,3%) oraz zniechęcenia bezskutecznością poszukiwania pracy (58,3%).

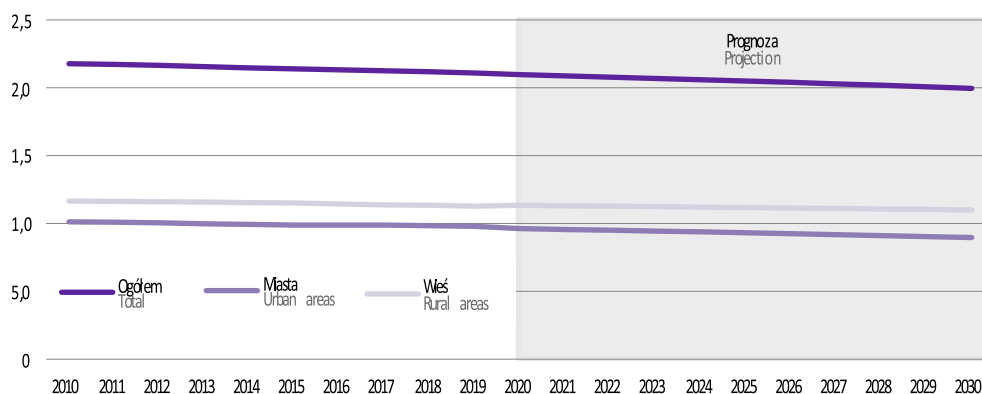
Występowanie wielu barier będzie ograniczać wzrost zasobów ludzkich przygotowanych do podjęcia zatrudnienia w nowoczesnej gospodarce. Mimo pozytywnych trendów, w wielu obszarach utrzymuje się niski poziom zaludnienia i ujemne saldo migracji. Dane szacunkowe na koniec 2019 r. podają, że w województwie lubelskim mieszkało 2 108,3 tys. osób, co stanowi 5,5% ludności kraju. Pod względem liczby ludności województwo lubelskie zajmowało 9. miejsce w kraju.

Pogłębiona analiza danych demograficznych pozwala wyciągać wniosek, że w kolejnych latach systematycznie zmniejszać się będzie liczba ludności, a wraz z nią liczba osób w wieku produkcyjnym. Występowanie tego procesu ilustruje wykres nr 1.

¹⁰ *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie lubelskim. Stan w IV kwartale 2019 r.*, Informacje sygnałne 30.03.2020 r., Urząd Statystyczny w Lublinie.

¹¹ Tamże, s.2.

Wykres 1. Liczba ludności (w mln) w latach 2010-2019 oraz prognoza do 2030 roku (stan na 31.12.2019 r.)

Źródło: Urząd Statystyczny w Lublinie

Wraz z malejącą liczbą ludności zmienia się też struktura ludności według wieku. Ma to wpływ na liczbę osób w wieku produkcyjnym. Systematycznie maleje liczba dzieci i młodzieży, a wzrasta liczba ludności w starszych rocznikach. Na 100 osób w wieku poniżej 20 roku życia przypadało 95 osób w wieku 65 lat i więcej, podczas gdy w 2010 r. było ich 65. Wzrasta współczynnik obciążenia demograficznego mówiący o tym, ile dzieci i osób starszych przypada na 100 osób dorosłych (wzrost z 42 do 50).

6.1.3. Główny problem: ubóstwo i dziedziczenie biedy

Z Raportu Urzędu Statystycznego w Lublinie¹² wynika, że przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w przedsiębiorstwach wzrosło w 2019 r. o 5,5% w porównaniu z rokiem poprzednim i o 50,5% z rokiem 2010. Wzrosło również średnie wynagrodzenie za godzinę, oraz przeciętna emerytura i renta brutto. Poprawia się stopniowo sytuacja materialna gospodarstw domowych. W porównaniu z 2017 r. odnotowano niższą relatywną granicę ubóstwa oraz stopę ubóstwa „ustawowego” natomiast wzrosła granica ubóstwa skrajnego.

W 2019 r. wysokość świadczeń w województwie lubelskim plasowała się poniżej średniej krajowej. Podobnie jak przed rokiem, wypłacono tu jedno z najniższych w kraju emerytur i rent z ZUS (14 miejsce w kraju) i KRUS (9 miejsce). W porównaniu do 2012 roku sytuacja osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa poprawia się z roku na rok, jednak nadal województwo lubelskie jest przodujące w tym względzie na tle kraju. Zmniejszył się odsetek osób dotkniętych ubóstwem wielowymiarowym.

W 2018 r. relatywnego ubóstwa dochodowego doświadczało 13% gospodarstw domowych w kraju. W woj. lubelskim doświadcza go 26% gospodarstw, najwięcej w kraju. W 2010 roku wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem wyniósł 30,7% i był najwyższy w kraju. Mimo poprawy nadal jest to jeden z najpoważniejszych problemów polityki społecznej w naszym regionie. Rokrocznie z powodu ubóstwa najwięcej rodzin w województwie lubelskim korzysta z pomocy społecznej. W 2019 r. było to 26 409 rodzin. Nadal podstawową przyczyną ubóstwa są niskie w porównaniu z innymi województwami zarobki.

W 2018 r. w województwie lubelskim wypłacano największą w kraju ilość świadczeń na dzieci poniżej 18 r.ż., a 301 rodzin posiadało Kartę Dużej Rodziny. Ponadto na 10 tys. osób

¹² Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie lubelskim 2020.

360 korzystało ze świadczeń pomocy społecznej. 61,6% gospodarstw funkcjonowało poniżej kryterium dochodowego.

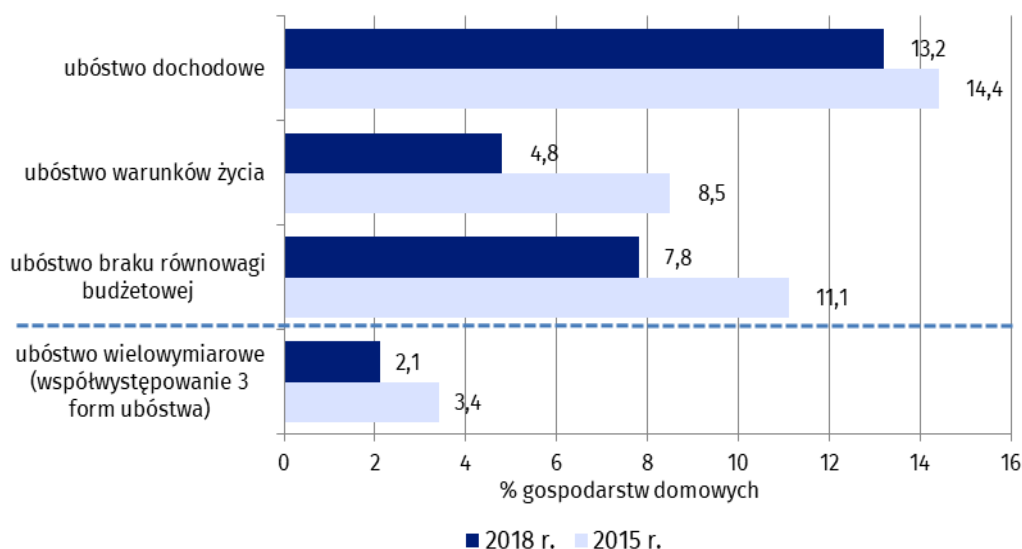
Nadal utrzymuje się znaczne zróżnicowanie wewnątrzregionalne, zwłaszcza pomiędzy obszarami miejskimi a wiejskimi głównie w zakresie wyposażenia obszarów w podstawową infrastrukturę techniczną i społeczną oraz dostępu do podstawowych usług społecznych (w tym do opieki lekarskiej i świadczeń rehabilitacyjnych, usług opiekuńczych, edukacyjnych), jak również w zakresie dostępu do obiektów użyteczności publicznej, powszechnie cenionych dóbr i usług.

6.1.4. Diagnoza: obszar ubóstwo i dziedziczenie biedy

Analizując sytuację związaną z problemem ubóstwa oparto się na wynikach „Badań spójności społecznej”¹³. Ostatnie badanie zrealizowano w 2018 r. Dla ukazania występujących tendencji porównano wybrane dane z uzyskanymi w roku 2015.

W 2018 roku w porównaniu z rokiem 2015 nastąpił spadek zasięgu wszystkich trzech ocenianych form: zasięg ubóstwa warunków życia, zasięg ubóstwa braku równowagi budżetowej gospodarstwa domowego, zasięg relatywnego ubóstwa dochodowego. Ponadto zmalał odsetek gospodarstw domowych dotkniętych ubóstwem wielowymiarowym, mówiącym o jednoczesnym występowaniu trzech wymienionych wyżej form ubóstwa, z 3,4% do 2,1%. Obraz w tym zakresie przedstawia wykres 2.

Wykres 2. Zasięg różnych form ubóstwa oraz ubóstwa wielowymiarowego w roku 2015 i w roku 2018¹⁴

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Pomimo poprawy sytuacji w kraju, województwo lubelskie nadal charakteryzuje się gorszą pozycją w porównaniu do innych województw. W 2018 r. relatywnego ubóstwa

¹³ Różne oblicza ubóstwa w Polsce w 2015 r. i 2018 r. na podstawie Badania spójności społecznej, Informacje sygnałowe 17.10.2018, Główny Urząd Statystyczny.

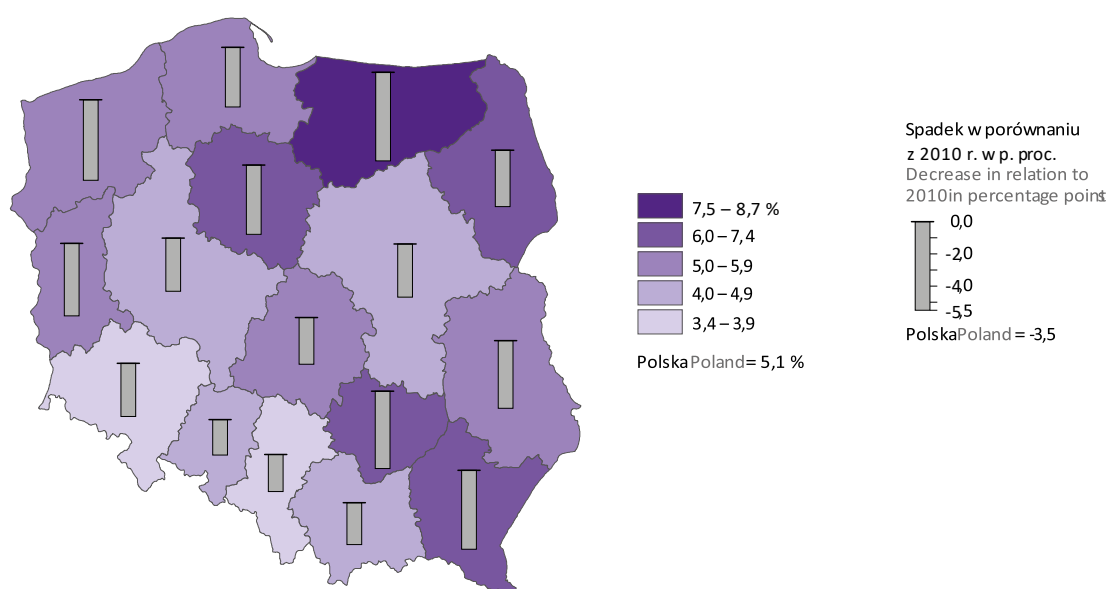
¹⁴ Tamże, s. 1.

Dobrymi warunkami życia charakteryzowało się w 2018 r. 27% ogółu gospodarstw domowych w kraju. Najwyższą wartość wskaźnika dobrych warunków życia odnotowano w woj. wielkopolskim (35%), a najniższą wartość (20%) w woj. łódzkim, (21%) w woj. śląskim i (22%) w woj. lubelskim. Ubóstwa warunków życia doświadczało w 2018 r. 5% gospodarstw domowych w kraju. W województwie lubelskim 6% gospodarstw domowych doświadczyło co najmniej 10 przejawów złych warunków życia. Zakres jakości warunków życia ilustruje grafika 2.

Zdecydowana większość (83%) mieszkańców Polski w wieku 16 lat i więcej w 2018 r. deklarowała zadowolenie z poziomu swojego życia. Najczęściej zadowolenie z życia deklarowali mieszkańcy województwa wielkopolskiego i pomorskiego (87-88%), najrzadziej województwa lubelskiego i łódzkiego (76-77%). Potwierdza to również raport Urzędu Statystycznego w Lublinie, wg którego w 2018 r. nastąpił wzrost o 2,6 p.proc. gospodarstw które oceniły swoją sytuację jako bardzo dobrą lub raczej dobrą. Odnotowano też spadek o 2,0 p proc., które oceniły swoją sytuację jako złą lub bardzo złą.

Zmniejszyła się również wskaźnik dotyczący liczby ludności ogółem korzystających z pomocy społecznej¹⁵. Sytuację w tym zakresie ilustruje grafika 3.

Grafika 3. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem

Źródło: *Urząd Statystyczny w Lublinie*

W roku 2018 pomimo wzrostu dochodów, sytuacja nie jest jeszcze powodem do zadowolenia. Wątpliwości budzi przede wszystkim zróżnicowany obraz wskaźników obrazujących ubóstwo. W województwie lubelskim 7,8% gospodarstw domowych funkcjonowało poniżej granicy ubóstwa skrajnego (tzw. minimum egzystencji). Na przestrzeni interesującego nas okresu nastąpił wzrost o 1,0% w stosunku do roku 2017. Jednocześnie było to mniej o 1,6% w stosunku do roku 2010 r. W roku 2019 odnotowano 17,5% gospodarstw domowych żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa, co oznaczało 0,9 p.proc. mniej niż w 2017 roku i o 9,8 p.proc w 2010 roku. Natomiast stopa ubóstwa „ustawowego” wyniosła 12,8%, tj. o 1,2p.proc mniej niż w 2017 r. i więcej o 1,0 p.proc niż w 2010 roku. Relacje w tym zakresie ilustruje tabela 2.

¹⁵ *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie lubelskim 2020*, Urząd Statystyczny w Lublinie.

Tabela 2. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem (zasięg ubóstwa) w poszczególnych latach na Lubelszczyźnie i porównanie do Polski

Wyszczególnienie	Rok 2010	Rok 2015	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2019 Polska
Osoby – w % ogółu osób w gospodarstwach domowych – o przypadkach poniżej:					
Relatywnej granicy ubóstwa	27,3	19,2	18,4	17,5	14,2
„Ustawowej” granicy ubóstwa	11,8	14,9	14,0	12,8	10,9
Granicy ubóstwa skrajnego	9,4	8,6	6,8	7,8	5,4

Źródło: Urząd Statystyczny w Lublinie

W roku 2019 głównymi powodami przyznania pomocy i wsparcia rodzinom było ubóstwo, a następnie długotrwała lub ciężka choroba i niepełnosprawność. Z powodu ubóstwa pomoc otrzymało 26 409 rodzin, długotrwałej lub ciężkiej choroby 22 365 rodzin, a z powodu niepełnosprawności 19 462 rodziny. W porównaniu z rokiem 2018 odnotowano spadek liczby rodzin dotkniętych powyższymi problemami. Liczba rodzin dotkniętych ubóstwem zmalała o ponad 3 tys., długotrwałą lub ciężką chorobą o ponad 1 tys., a niepełnosprawnością o ponad 1,5 tys. Ponadto trzecim w kolejności powodem udzielania pomocy rodzinom w 2018 roku było bezrobocie.

Infrastruktura społeczna

Wsparcie instytucjonalne, obejmujące zarówno opiekę jak i aktywizację osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym można ocenić jako niewystarczające. Podstawowym problemem jest mała liczba kompleksowych, długofalowych programów realizowanych przez instytucje rządowe, samorządowe oraz organizacje pozarządowe, jak również przewaga pasywnych form wsparcia w działaniach instytucji funkcjonujących m.in. w obszarze pomocy społecznej, przy jednoczesnym zaniedbywaniu działań, które umożliwiłyby osobom wykluczonym samodzielną, satysfakcjonującą egzystencję w środowisku lokalnym oraz dostęp do powszechnie cenionych dóbr i usług.

W roku 2019 w województwie lubelskim funkcjonowały 144 ośrodki wsparcia o różnym charakterze (prowadzone przez gminy oraz inne podmioty). W stosunku do roku 2018 nastąpił wzrost o 13 jednostek. Spośród nich 108 ośrodków było prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego, a 36 przez organizacje pozarządowe.

W 2019 roku w ośrodkach pomocy społecznej naszego województwa zatrudnione były 3 172 osoby (to o 378 osób więcej w porównaniu do danych z 2012 roku)¹⁶.

¹⁶ Informacja na podstawie danych Oddziału Pomocy Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie, źródło: opracowanie własne na podstawie OZPS.

W ramach działających ośrodków wsparcia w roku 2019 funkcjonowało 56 środowiskowych domów samopomocy, w których zatrudnionych było 730 osób, to o 38 osób więcej niż w roku 2018. Z usług tych ośrodków skorzystały 2 474 osoby, to jest o 55 osób więcej jak w roku 2018. Funkcjonowały również ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Z tej formy wsparcia skorzystało 912 osób. W województwie lubelskim funkcjonowały również 33 dzienne domy pomocy społecznej, 14 noclegowni, schronisk i domów dla bezdomnych (404 miejsca), w których zatrudnionych było 63 pracowników, następnie 5 klubów samopomocy, w których wsparciem objęto 716 osób (o 174 więcej niż w roku 2018), 44 domy pomocy społecznej, które posiadały 4 520 miejsc (o 12 więcej w porównaniu do roku 2018), w których zatrudnienie wyniosło 3 206 osób. W województwie funkcjonowało 68 mieszkań chronionych, w których zamieszkiwało 270 osób. Dwa mieszkania prowadzone były przez organizację pozarządową, pozostałe przez jednostki samorządu terytorialnego (46 mieszkań przez gminy, 20 przez powiaty). Od 2015 roku liczba mieszkań chronionych w województwie lubelskim systematycznie wzrasta. W roku 2016 były to 53 mieszkania, w 2017 roku funkcjonowały 54 mieszkania, a w 2018 już 61. W roku 2019 ich liczba wzrosła do 68 mieszkań.

Nadal utrzymuje się znaczne zróżnicowanie wewnątrzregionalne, zwłaszcza pomiędzy obszarami miejskimi a wiejskimi, głównie w zakresie wyposażenia obszarów w podstawową infrastrukturę techniczną i społeczną oraz dostęp do podstawowych usług społecznych (w tym do opieki lekarskiej i świadczeń rehabilitacyjnych, usług opiekuńczych, edukacyjnych), jak również w zakresie dostępu do obiektów użyteczności publicznej, powszechnie cenionych dóbr i usług.

6.1.5. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Bezrobocie i bierność zawodowa. Ubóstwo i dziedziczenie biedy

Bezrobocie i bierność zawodowa	
Mocne strony	Słabe strony
- Istniejąca baza instytucjonalna umożliwiająca świadczenie usług społecznych (w tym m. in. organizację zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży) oraz aktywizację społeczności lokalnych na rzecz integracji społecznej (m.in. świetlice szkolne, GOK, świetlice środowiskowe, boiska, biblioteki); - Potencjał edukacyjny umożliwiający wsparcie procesu zdobywania kwalifikacji;	- Niski poziom i niewystarczająca świadomość potrzeby współpracy międzysektorowej na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem (m.in. instytucje rynku pracy, instytucje pomocy i integracji społecznej, NGO, JST); - Niski poziom zatrudnienia wynikający z braku możliwości znalezienia pracy na lokalnym rynku pracy, ukryte bezrobocie oraz niska przedsiębiorczość mieszkańców Lubelszczyzny przyczyniające się do wzrostu zagrożenia ubóstwem; - Mała na tle kraju liczba podmiotów aktywnej integracji (w tym KIS, CIS)

	oraz podmiotów świadczących usługi społeczne; • Niekorzystna struktura bezrobocia: wysoki udział trwale bezrobotnych, wysoki udział bezrobocia wśród młodzieży; • Wysoki poziom bezrobocia ukrytego na wsi; • Niższy niż dla mężczyzn współczynnik aktywności zawodowej kobiet wynikający, m.in. z: niechęci pracodawców do ich zatrudniania (kobiet młodych, matek powracających po urlopach macierzyńskich), braku prawidłowo funkcjonującego systemu wspomagania rodziców w procesie wychowawczo-opiekuńczym, niskiego wskaźnika samozatrudnienia kobiet; • Utrudniony dostęp młodzieży z terenów wiejskich do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, co zmniejsza ich szanse na rynku pracy; • Struktura zróżnicowania poziomu bezrobocia w powiatach.
Szanse	Zagrożenia
• Rozwój nowych form realizacji usług społecznych dla osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym; • Rozwój współpracy międzysektorowej oraz publiczno - społecznej w zakresie działań na rzecz aktywnej integracji oraz realizacji usług społecznych; • Ukierunkowanie działalności samorządów lokalnych na rozwój lokalny z uwzględnieniem osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym rozwój partnerstw lokalnych;	• Pogarszająca się sytuacja społeczno – gospodarcza (trudny rynek pracy, bezrobocie, ubóstwo) hamująca rozwój przedsiębiorczości społecznej; • Obniżenie jakości świadczonych usług przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej wynikające z braku dodatkowych środków na utrzymanie zatrudnienia; • Niski poziom elastyczności zasobów ludzkich: mała mobilność, pejoratywne nastawienie do migracji zarobkowych, mała popularność elastycznych form zatrudnienia.

• Wykorzystanie potencjału społeczności lokalnych na rzecz realizacji usług społecznych, animowanie środowisk lokalnych, upowszechnienie wolontariatu i społecznych grup wsparcia; • Dostosowanie i zwiększenie kwalifikacji pracowników poprzez wzrost jakości kształcenia i bardziej elastyczne dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy; • Rozwój alternatywnych form zatrudnienia (telepraca, praca czasowa, w niepełnym wymiarze czasu).	
Ubóstwo i dziedziczenie biedy	
Mocne strony	Słabe strony
• Liczne zasoby kadrowe do świadczenia usług społecznych, w tym opiekuńczo – leczniczych; • Duży potencjał instytucjonalno - organizacyjny publicznego sektora pomocy społecznej; • Istniejąca baza instytucjonalna umożliwiająca świadczenie usług społecznych (w tym m. in. organizację zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży) oraz aktywizację społeczności lokalnych na rzecz integracji społecznej (m.in. świetlice szkolne, GOK, świetlice środowiskowe, boiska, biblioteki); • Potencjał edukacyjny umożliwiający wsparcie procesu zdobywania kwalifikacji.	• Dominacja pasywnych form pomocy o niskiej skuteczności i efektywności w zakresie działań jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na rzecz włączenia społecznego; • Niski poziom i niewystarczająca świadomość potrzeby współpracy międzysektorowej na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem (m.in. instytucje rynku pracy, instytucje pomocy i integracji społecznej, NGO, JST); • Niski poziom zatrudnienia wynikający z braku możliwości znalezienia pracy na lokalnym rynku pracy, ukryte bezrobocie oraz niska przedsiębiorczość mieszkańców Lubelszczyzny przyczyniające się do wzrostu zagrożenia ubóstwem; • Najwyższy w kraju wskaźnik zagrożenia ubóstwem oraz duża liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej; • Wykluczenie cyfrowe oraz zróżnicowany dostęp do Internetu i e-usług osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;

	• Dysproporcje terytorialne w dostępie do usług społecznych, w tym koncentracja usług społecznych w ośrodkach miejskich; • Mała na tle kraju liczba podmiotów aktywnej integracji (w tym KIS, CIS) oraz podmiotów świadczących usługi społeczne; • Słaby potencjał infrastrukturalny oraz niewystarczające wyposażenie instytucji świadczących usługi społeczne; • Niekorzystna struktura bezrobocia: wysoki udział trwale bezrobotnych, wysoki udział bezrobocia wśród młodzieży; • Wysoki poziom bezrobocia ukrytego na wsi; • Niższy niż dla mężczyzn wskaźnik aktywności zawodowej kobiet wynikający, m.in. z: niechęci pracodawców do ich zatrudniania (kobiet młodych, matek powracających po urlopiach macierzyńskich), braku prawidłowo funkcjonującego systemu wspomagania rodziców w procesie wychowawczo-opiekuńczym, niskiego wskaźnika samozatrudnienia kobiet; • Utrudniony dostęp młodzieży z terenów wiejskich do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, co zmniejsza ich szanse na rynku pracy; • Struktura zróżnicowania poziomu bezrobocia w powiatach.
Szanse	Zagrożenia
• Rozwój nowych form realizacji usług społecznych dla osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym; • Rozwój współpracy międzysektorowej oraz publiczno - społecznej w zakresie działań na rzecz aktywnej integracji oraz realizacji usług społecznych;	• Pogłębianie się zjawisk długotrwałego korzystania z pomocy społecznej (uzależnienie od pomocy społecznej), dziedziczenia biedy i niekorzystnych postaw społecznych oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych; • Niższy niż średnia krajowa wskaźnik PKB per capita, który zwiększa

• Ukierunkowanie działalności samorządów lokalnych na rozwój lokalny z uwzględnieniem osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym rozwój partnerstw lokalnych; • Rewitalizacja uboższych społeczności miejskich i wiejskich na rzecz ograniczenia koncentracji ubóstwa oraz wykluczenia społecznego; • Wykorzystanie potencjału społeczności lokalnych na rzecz realizacji usług społecznych, animowanie środowisk lokalnych, upowszechnienie wolontariatu i społecznych grup wsparcia; • Wykorzystanie e-usług (w tym e-integracja, e-zdrowie, e-edukacja) w działaniach na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem; • Zagospodarowanie przestrzeni publicznych oraz wykorzystanie licznych obiektów infrastruktury umożliwiającej rozwój aktywności i integrację społeczną; • Dostępność funduszy zewnętrznych na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem; • Dostosowanie i zwiększenie kwalifikacji pracowników poprzez wzrost jakości kształcenia i bardziej elastyczne dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy; • Rozwój alternatywnych form zatrudnienia (telepraca, praca czasowa, w niepełnym wymiarze czasu); • Upowszechnienie dobrych praktyk w zakresie realizacji usług społecznych.	zagrożenie ubożenia społeczeństwa, w tym również osób pracujących: • Utrwalanie problemów strukturalnych w regionie, w tym brak przemian strukturalnych na wsi, powodujących wzrost zagrożenia ubóstwem; • Pogarszająca się sytuacja społeczno – gospodarcza (trudny rynek pracy, bezrobocie, ubóstwo) hamująca rozwój przedsiębiorczości społecznej; • Wzrost kosztów realizacji usług społecznych oraz ograniczone środki finansowe na realizację zadań w tym zakresie; • Dezaktualizacja umiejętności i wiedzy osób świadczących usługi społeczne oraz zadania aktywnej integracji wobec dynamiki problemów społecznych; • Obniżenie jakości świadczonych usług przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej wynikające z braku dodatkowych środków na utrzymanie zatrudnienia; • Niski poziom elastyczności zasobów ludzkich: mała mobilność, pejoratywnie nastawienie do migracji zarobkowych, mała popularność elastycznych form zatrudnienia.
---	---

6.1.6. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Bezrobocie i bierność zawodowa. Ubóstwo i dziedziczenie biedy

- Zwiększenie zakresu aktywizacji społeczno - zawodowej osób bezrobotnych oraz żyjących w ubóstwie poprzez zdobywanie nowych umiejętności, podwyższanie kwalifikacji zawodowych oraz podnoszenie poziomu samooceny i motywacji do aktywności ekonomicznej;
- Podniesienie skuteczności współpracy międzysektorowej i interdyscyplinarnej, tworzenie sprawnych mechanizmów wymiany informacji pomiędzy podmiotami działającymi w obszarze pomocy społecznej i rynku pracy;
- Wdrożenie i zapewnienie funkcjonowania programów aktywizujących zawodowo i ekonomicznie osoby bezrobotne ze szczególnym uwzględnieniem osób młodych w wieku od 18 do 35 lat oraz osób powyżej 50 roku życia;
- Upowszechnianie idei partnerstw międzysektorowych na rzecz integracji społecznej;
- Wypracowanie i wdrożenie innowacyjnych metod pracy z osobami marginalizowanymi.

6.1.7. Cel główny: Wzrost zatrudnienia, przeciwdziałanie bierności zawodowej i obniżenie poziomu ubóstwa w województwie lubelskim do roku 2030

6.1.8. Opis celu głównego:

Działania prowadzone w poprzednich latach zgodnie z założeniami strategii polityki społecznej dla naszego województwa doprowadziły do poprawy sytuacji na rynku pracy i zmniejszenia wskaźnika bezrobocia. Niepokojący jest jednak fakt, że nadal na wysokim poziomie utrzymuje się liczba osób długotrwale bezrobotnych, a także problemy ludzi młodych wynikające ze zbyt wczesnego opuszczania systemu edukacji, co skutkuje brakiem kwalifikacji i niemożnością podjęcia pracy. Ponadto osoby o niskim statusie materialnym często borykają się z wykluczeniem społecznym, niskim poziomem umiejętności społecznych, co skutkuje występowaniem zjawiska określanego jako dziedziczenie biedy. W związku z powyższym nadal bezrobocie i bierność zawodowa jest jednym z najważniejszych problemów społecznych województwa lubelskiego.

Głównym celem powinien być zatem wzrost zatrudnienia osiągnięty przez podniesienie potencjału zawodowego oraz kapitału społecznego mieszkańców województwa charakteryzującego się wzrostem aktywności społecznej różnych grup. Realizacja Strategii pozytywnie wpłynie na aktywność zawodową osób bezrobotnych, zwiększy ich szanse na rynku pracy i ograniczy samo zjawisko bezrobocia zwłaszcza wśród osób młodych. Brak zatrudnienia jest również częstą przyczyną ubóstwa, a niedostatek środków materialnych przekłada się na ograniczenia w zaspokajaniu potrzeb jednostki i silnie oddziałuje na pozaekonomiczne aspekty życia.

Konieczne jest zatem wdrożenie międzysektorowego systemu wsparcia osób zagrożonych ubóstwem co ograniczy ich liczbę. Sprawna, wykształcona kadra służb pomocy

i integracji społecznej oraz instytucji rynku pracy obejmie wsparciem i doradztwem osoby zagrożone marginalizacją w celu zniwelowania skutków ubóstwa oraz w celu aktywizacji tych osób i wyrównania ich szans na lokalnym rynku pracy.

6.1.9. Zakładane efekty/rezultaty

Osiągnięcie celu jest możliwe poprzez wykorzystanie wszystkich obszarów, instrumentów oraz możliwości finansowych zarówno własnych jak też pochodzących z Unii Europejskiej. Realizacja tych działań będzie wymagać wzmocnienia współpracy interdyscyplinarnej oraz roli instytucji takich jak: Wojewódzki Urząd Pracy, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe urzędy pracy w obszarze integracji i pomocy społecznej poprzez wspieranie różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego i motywacji w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy, zwiększenia współczynnika aktywności zawodowej oraz ograniczenie bezrobocia i ubóstwa. W działania te powinny być włączane zarówno organizacje pozarządowe, jak też nieformalne grupy inicjatywne, podmioty ekonomii społecznej, grupy wolontariackie.

Celem takich działań jest wypracowanie wspólnych rozwiązań, wzajemnej wymiany informacji w celu uniknięcia powielania tych samych działań zmierzających do rozwiązywania określonych problemów, promowanie wolontariatu na rzecz integracji osób zmarginalizowanych oraz dobrych praktyk i modelowych rozwiązań na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej.

Istotne jest także zwiększenie poczucia świadomości społecznej poprzez działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne na rzecz podmiotów ekonomii społecznej jako alternatywnej formy zatrudnienia oraz wspólnej odpowiedzialności społeczności lokalnej za walkę z ubóstwem, dziedziczeniem biedy i wykluczeniem społecznym.

Ważnym działaniem na rzecz włączenia społecznego będzie również specjalistyczne poradnictwo, doradztwo oraz indywidualne plany działania dla osób biernych zawodowo, zagrożonych wykluczeniem i ubóstwem zwiększające ich szanse na powrót na lokalny rynek pracy, w szczególności dla osób młodych w wieku do 35 roku życia.

Istotna dla problemu jest także poprawa dostępności do edukacji, a więc przeciwdziałanie zjawisku dziedziczenia biedy w tym inicjowanie działań na rzecz dostosowania kształcenia i dokształcania do wymogów rynku pracy oraz poprawy jakości szkoleń, które uwzględniałyby wymagane kwalifikacje w przewidywanym miejscu pracy. Działania te pozwolą na osiągnięcie spójności społecznej w województwie lubelskim.

6.1.10. Cele operacyjne

Narzędzia realizacji: • Regionalny Plan Działań na rzecz Zatrudnienia • Regionalny Program Pomocy Społecznej i Włączenia Społecznego	
Cel operacyjny 1: Zmniejszenie liczby osób długotrwale bezrobotnych, biernych zawodowo i zagrożonych ubóstwem i dziedziczeniem biedy	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Opracowanie rozwiązań konkretnych problemów grup szczególnie zagrożonych problemem wykluczenia z powodu bierności zawodowej, długotrwałego pozostawania bez pracy, ubóstwa i dziedziczenia biedy; • Promocja podmiotów wsparcia zawodowego i opracowanie systemów informacyjnych skierowanych do osób biernych zawodowo, zagrożonych wykluczeniem.
Cel operacyjny 2: Poprawa systemu wsparcia osób biernych zawodowo i zagrożonych ubóstwem i dziedziczeniem biedy	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Wypracowanie i wdrażanie metod pracy z osobami marginalizowanymi; • Koordynacja i upowszechnianie działań dotyczących diagnozowania potrzeb osób długotrwale bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym; • Działania podnoszące poziom samooceny, kompetencji społecznych i motywacji zawodowej wśród osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa; • Organizacja szkoleń, kursów , terapii, doradztwa: społecznego, zdrowotnego, dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem. • Rozwój poradnictwa specjalistycznego w zakresie podnoszenia aktywizacji społeczno – zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy; • Objęcie wsparciem rodzin, dzieci i młodzieży najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, m. in. poprzez pomoc rzeczową; • Objęcie wsparciem dzieci z rodzin ubogich poprzez zajęcia psychologiczne socjoterapeutyczne, integracyjne i edukacyjne.
Cel operacyjny 3: Skuteczna aktywizacja osób bezrobotnych, biernych zawodowo, w szczególności długotrwale bezrobotnych i bez doświadczenia zawodowego	
Kierunki niezbędnych zmian /interwencji	• Wspieranie rozwoju różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy zwłaszcza dla absolwentów; • Opracowanie i realizacja na szczeblu gminnym i powiatowym programów aktywizujących zawodowo osoby bezrobotne ze szczególnym uwzględnieniem osób młodych w wieku do 35 lat, osób powyżej 50 roku życia;

	• Rozwijanie specjalistycznego poradnictwa i doradztwa dla osób biernych na rynku pracy; • Promocja i wspieranie podmiotów ekonomii społecznej jako alternatywnej formy zatrudnienia; • Upowszechnienie udziału w zajęciach KIS, CIS; • Organizacja staży, praktyk, pracy dla osób pozostających bez zatrudnienia; • Rozwój i upowszechnianie poradnictwa specjalistycznego m.in. usługi doradcy zawodowego, brokera edukacyjnego, psychologa; • Poprawa dostępności do edukacji, w tym kształcenia i doksztalcania osób długotrwale bezrobotnych; • Poprawa dostępności do nowoczesnego szkolnictwa zawodowego i promocja kształcenia zawodowego; • Działania na rzecz promowania aktywności zawodowej kobiet, w tym matek które nie podjęły zatrudnienia po urloпах macierzyńskich.
Cel operacyjny 4: Wzrost poziomu współpracy pomiędzy instytucjami publicznymi i niepublicznymi, konsolidacja oferty pomocowej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu bezrobocia, bierności zawodowej, ubóstwa i dziedziczenia biedy	
Kierunki niezbędnych zmian /interwencji	• Współpraca międzysektorowa, interdyscyplinarna, międzynarodowa i usprawnienie mechanizmów wymiany informacji; • Zaangażowanie organizacji pozarządowych w działania na rzecz profilaktyki i integracji społecznej oraz szersze włączanie NGO w realizację zadań zleconych przez samorządy lokalne; • Podnoszenie kompetencji organizacji pozarządowych w zakresie skutecznego aplikowania o środki finansowe i wykorzystania ich na rzecz integracji społecznej; • Kształcenie i doskonalenie kadr pomocy i integracji społecznej w zakresie praktycznych metod pracy z osobami marginalizowanymi; • Promocja wolontariatu na rzecz integracji osób marginalizowanych, • Promowanie dobrych praktyk i modelowych działań organizacji pozarządowych na rzecz aktywizacji osób bezrobotnych; • Prowadzenie działań analityczno – badawczych zaspokajających potrzeby informacyjne polityki społecznej w regionie; • Wdrażanie standardów usług świadczonych w obszarze pomocy i integracji społecznej.

6.1.11. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii

- Jednostki organizacyjne pomocy społecznej;
- Podmioty promujące alternatywne formy zatrudnienia m.in. CIS, KIS;
- Organizacje pozarządowe;
- Wojewódzki Urząd Pracy oraz Powiatowe Urzędy Pracy;

- Przedsiębiorcy;
- Szkoły i uczelnie wyższe;
- Ośrodki badawcze.

6.1.12. Wskaźniki monitorowania realizacji działań

Wskaźnik	Wskaźnik bazowy – stan na 2019 r. (lub ostatni dostępny)	Wskaźnik docelowy	Źródło weryfikacji wskaźników
Cel operacyjny 1: Zmniejszenie liczby osób długotrwale bezrobotnych, biernych zawodowo i zagrożonych ubóstwem i dziedziczeniem biedy			
1. % udział osób korzystających z pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców województwa.	5,6 %	4,5 %	ocena zasobów pomocy społecznej sprawozdania MRiPS
2. Liczba przedsięwzięć informacyjno – edukacyjnych w zakresie przeciwdziałania ubóstwu realizowanych przez Samorząd Województwa Lubelskiego.	191 (rok 2017)	220	dane własne ROPS w Lublinie
3. Liczba przedsięwzięć o charakterze analityczno – prezentacyjnym w zakresie przeciwdziałania bezrobociu realizowanych przez Samorząd Województwa Lubelskiego.	7	20	dane WUP w Lublinie
Cel operacyjny 2: Poprawa systemu wsparcia osób biernych zawodowo i zagrożonych ubóstwem i dziedziczeniem biedy			
1. Liczba pracowników instytucji pomocy społecznej i organizacji pozarządowych, którzy podnieśli kwalifikacje w zakresie metod pracy z osobami zmarginalizowanymi.	2 157	20 000	dane własne ROPS w Lublinie
2. Liczba placówek wsparcia dziennego działających na rzecz	66	80	ocena zasobów pomocy społecznej,

dzieci i młodzieży z rodzin ubogich.			sprawozdawczość MRiPS
3. Liczba organizacji pozarządowych, działających w obszarze walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.	675	600	liczba organizacji pozarządowych w rejestrze http://spis.ngo.pl/
4. Liczba CIS i KIS.	45	50	Dane CAS sprawozdawczość MRiPS
Cel operacyjny 3: Skuteczna aktywizacja osób bezrobotnych, biernych zawodowo, w szczególności długotrwale bezrobotnych i bez doświadczenia zawodowego			
1. % wskaźnik osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych.	55,5 %	45 %	dane WUP w Lublinie – sprawozdanie 01 Sprawozdanie o rynku pracy przekazywane do MRiPS
2. % wskaźnik bezrobotnych w wieku 18 – 25 lat w ogólnej liczbie bezrobotnych.	14,6 %	10 %	dane WUP w Lublinie – sprawozdanie 01 Sprawozdanie o rynku pracy przekazywane do MRiPS
3. % wskaźnik bezrobotnych w wieku powyżej 50 roku życia w stosunku do ogólnej liczby bezrobotnych.	23,3 %	15 %	Sprawozdanie 01 Sprawozdanie o rynku pracy przekazane przez WUP w Lublinie do MRiPS
Cel operacyjny 4: Wzrost poziomu współpracy pomiędzy instytucjami publicznymi i niepublicznymi, konsolidacja oferty pomocowej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu bezrobocia, bierności zawodowej, ubóstwa i dziedziczenia biedy			
1. Liczba opracowań badawczych dotyczących rynku pracy.	5	10	Dane WUP w Lublinie
2. Liczba opracowań edukacyjnych dotyczących rynku pracy.	5	10	Dane WUP w Lublinie

3. Liczba CUS powstałych w województwie lubelskim.	0	5	dane własne ROPS w Lublinie sprawozdania MRiPS
--	---	---	---

6.2. Obszar strategiczny: Starzejące się społeczeństwo

6.2.1. Główny problem: Starzenie się mieszkańców Lubelszczyzny. Niski udział osób starszych w życiu społecznym i zawodowym

W ostatnich latach w Polsce można zaobserwować nasilający się proces starzenia społeczeństwa. Udział osób starszych w populacji mieszkańców Polski systematycznie rośnie¹⁷. Dotyczy to również województwa lubelskiego, gdzie taki trend zmian demograficznych jest bardzo zauważalny.

Postępujący proces starzenia się ludności Lubelszczyzny niesie za sobą konsekwencje w sferze ekonomicznej, medycznej, socjalnej i kulturowej. Niewątpliwie, proces starzenia się społeczeństwa regionu wymaga prowadzenia długofalowych i systemowych działań w obszarze polityki społecznej.

Podstawą polityki społecznej wobec osób starszych jest koncepcja aktywnego starzenia traktowana przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) jako proces umożliwiający zarówno jednostkom, jak i grupom społecznym zagospodarowanie ich potencjału z perspektywy całego życia, zachowania zarówno dobrostanu psychicznego i fizycznego, jak i aktywności zawodowej, społecznej oraz niezależności i samodzielności¹⁸.

6.2.2. Diagnoza: obszar Starzejące się społeczeństwo

Sytuacja osób starszych w województwie lubelskim

Stan ludności Polski na 31 grudnia 2019 r. wynosił 38 382 576, w tym 9 703 745 to osoby w wieku 60 lat i powyżej, co stanowi 25,3 % ogółu populacji¹⁹. Województwo lubelskie zamieszkuje 2 108 270 mieszkańców, w tym w wieku 60 lat i powyżej - 542 318 osób, tj. 25,7 %. Odsetek ten umiejscawia Lubelszczyznę niewiele ponad średnią krajową. Województwem o najwyższym odsetku osób starszych w populacji jest województwo łódzkie (27,8 %), natomiast najniższy odsetek występuje w województwie małopolskim (23,5 %)²⁰. Zależności te prezentuje wykres 3.

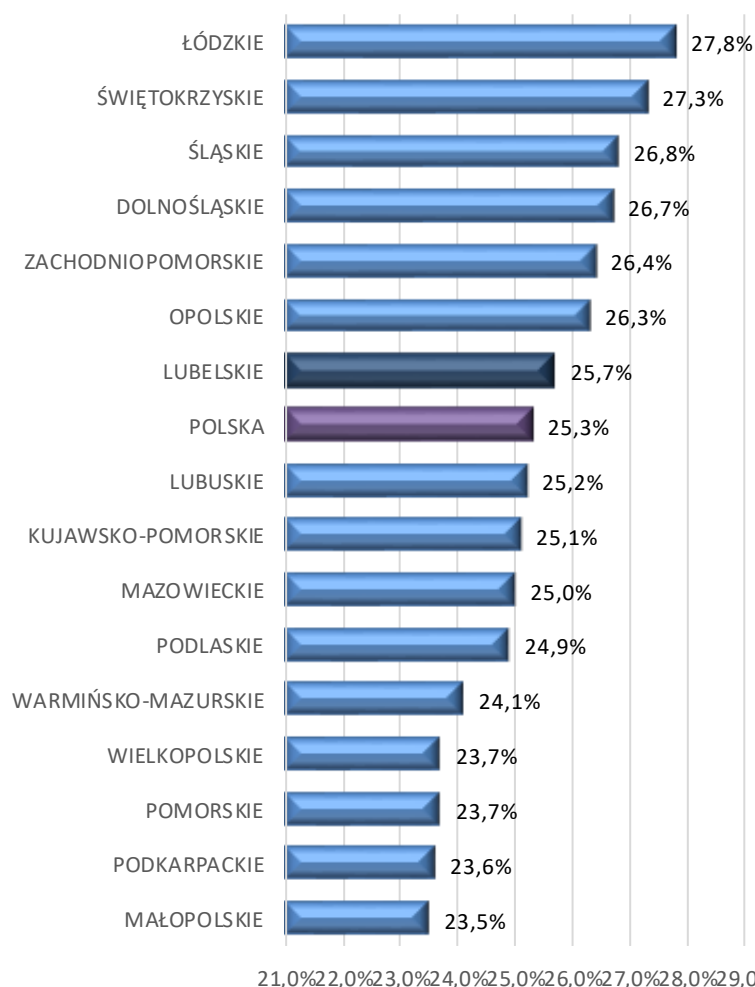
¹⁷ Sytuacja osób starszych w Polsce w 2018 r. GUS, Warszawa, Białystok 2020.

¹⁸ Definicja aktywnego starzenia wg WHO: http://www.who.int/ageing/active_ageing/en/ (dostęp: 06.10.2020).

¹⁹ Zgodnie z Ustawą z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych osoba starsza to osoba, która ukończyła 60 rok życia.

²⁰ <https://stat.gov.pl>, *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym* (stan w dniu 31.12.2019).

Wykres 3. Udział procentowy osób w wieku 60 lat i więcej w poszczególnych województwach

Źródło: Dane GUS. *Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju naturalnym* (stan:31.12.2019)

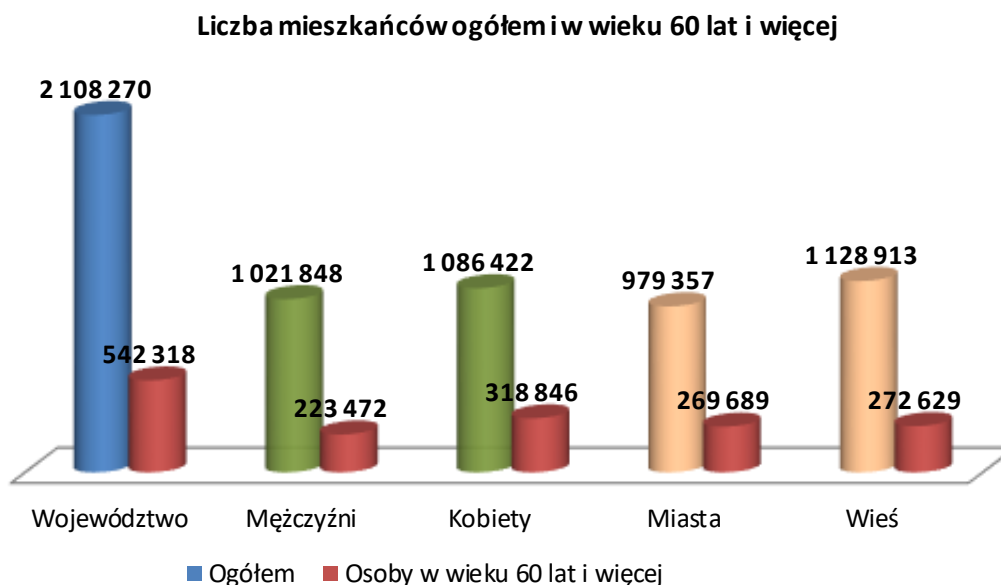
Na dzień 31 grudnia 2011 roku odsetek osób po 60 roku życia na terenie województwa lubelskiego stanowił 20,7 % ogółu populacji, co świadczy o postępowaniu zjawiska starzenia się ludności. Przyczyną tego jest spadek liczby urodzeń z jednej strony i wydłużanie się życia z drugiej.

Na koniec 2019 r. wśród 542 318 osób po 60 roku życia kobiety stanowiły 59 % (318 846 osób), mężczyźni natomiast było 223 472, tj. 41 %. Mamy tu do czynienia z procesem feminizacji starości szczególnie w przypadku starszych roczników, tzn. im starsze osoby tym więcej kobiet przypadających na 1 mężczyznę. Problem jest tym poważniejszy, że w przypadku dysproporcji w płacach, a co za tym idzie również w emeryturach, kobiety w wieku 70 lat i więcej częściej narażone są na ubóstwo.

Kolejnym problemem, który należy tu podkreślić jest proces podwójnego starzenia się, tzn. przybywa nie tylko osób starszych, ale przybywa osób starszych powyżej 70 roku życia. Taki proces pociąga za sobą szereg konsekwencji m.in. medycznych, opiekuńczych.

Liczbę ludności województwa lubelskiego ogółem oraz w wieku powyżej 60 roku życia w podziale na płeć oraz miejsce zamieszkania prezentuje poniższy wykres.

Wykres 4. Relacje liczbowe osób w wieku 60 lat i więcej w województwie lubelskim

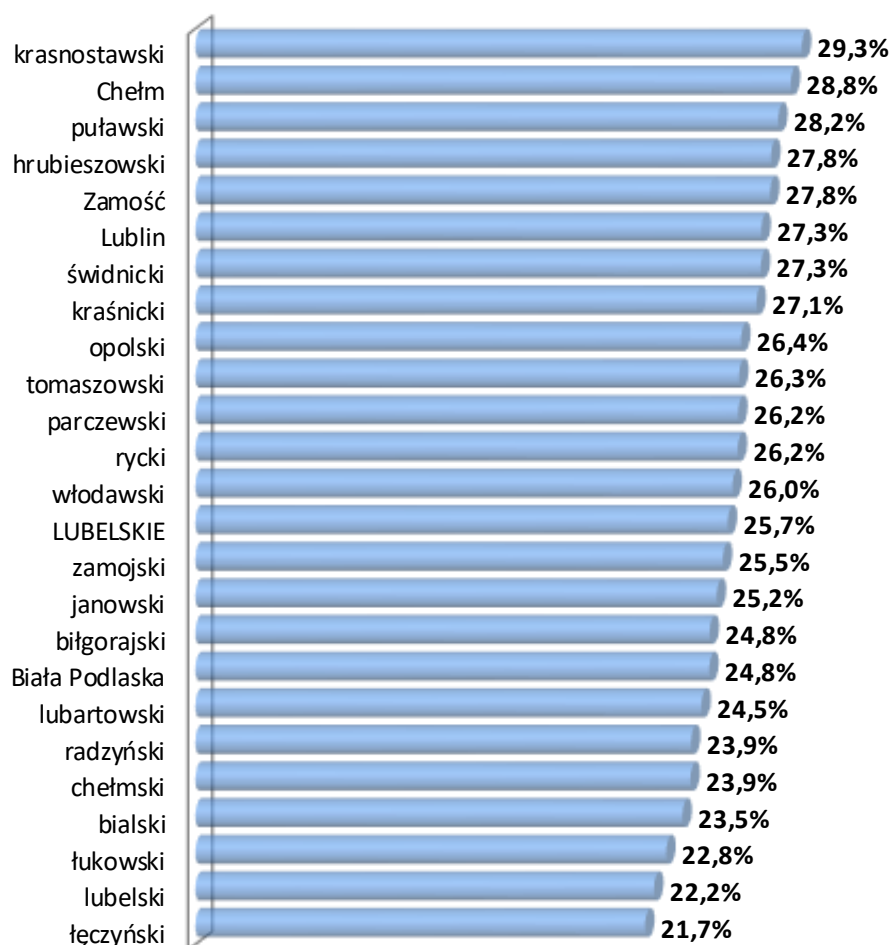
Źródło: Dane GUS. *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*

Biorąc pod uwagę stosunek osób w wieku 60 lat i więcej do liczby ludności poszczególnych powiatów ogółem największy udział osób starszych w populacji występuje w powiecie krasnostawskim – powyżej 29 %, mieście Chełm oraz powiecie puławskim – powyżej 28%. „Najmłodsze” powiaty to powiat łęczyński – poniżej 22 % oraz powiaty lubelski i łukowski – poniżej 23 %²¹.

Należy połączyć zagadnienie starzenia się mieszkańców poszczególnych powiatów z kwestią ich zamożności. W tym przypadku często występuje zależność: im więcej osób starszych w powiecie, tym jest on mniej zamożny, co oczywiście rodzi konsekwencje w postaci zagrożenia ubóstwem. Udział % osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców poszczególnych powiatów przedstawia wykres 5.

²¹ <https://stat.gov.pl>, Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)

Wykres 5. Udział osób starszych w strukturze ludności poszczególnych powiatów

Źródło: Dane GUS. *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym* (stan w dniu 31.12.2019)

Według prognozy demograficznej w perspektywie do roku 2050 populacja ludności Polski będzie stawała się coraz starsza. Równolegle do przewidywanego spadku liczby ludności o 4,5 mln osób do roku 2050, spodziewany jest stały wzrost liczby ludności w wieku senioralnym²².

W 2050 r. w Polsce będzie mieszkać 13,7 mln osób w starszym wieku (wzrost w stosunku do roku 2018 o 44,1%), stanowiąc 40,4% społeczeństwa. Osoby w wieku senioralnym zamieszkałe w miastach mają stanowić 23,5% populacji Polski, zaś mieszkańcy wsi – 16,8%.

²² Sytuacja osób starszych w Polsce w 2018 r. Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Warszawa, Białystok 2020.

W całym okresie prognozy obserwowana będzie większa liczba kobiet niż mężczyzn wśród ludności Polski, szczególnie w przypadku osób w wieku senioralnym. W przypadku populacji osób starszych w 2050 r. na 100 mężczyzn będą przypadły 122 kobiety.

Przewiduje się również zmiany w populacji osób w wieku 60 lat i więcej w poszczególnych grupach wieku. W 2050 r. jedynie w przypadku najmłodszej grupy osób w wieku senioralnym (60–64 lata) utrzyma się na poziomie roku 2018. Największy wzrost liczby osób będzie miał miejsce w najstarszej grupie wiekowej, tj. w wieku 80 lat i więcej. Prognozuje się, że liczebność tej grupy zwiększy się ponad 2-krotnie w porównaniu z rokiem 2018²³. W 2050 r. liczba ludności województwa lubelskiego wyniesie 1,7 mln, co oznacza zmniejszenie populacji ludności o 0,4 mln w porównaniu z 2013 r., tj. o 19 %.

Osoby starsze w zdecydowanej większości to osoby nieaktywne zawodowo. W 2018 r. 86,0% ogółu seniorów było biernych zawodowo (7879 tys. osób).²⁴ Źródłem utrzymania gospodarstw domowych składających się wyłącznie z osób w wieku senioralnym była przede wszystkim emerytura (75,0% dochodów rozporządzalnych takich gospodarstw). Do pozostałych źródeł dochodów gospodarstw wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej można zaliczyć m. in.: dochód z pracy najemnej, dary od osób prywatnych i dochód z pracy na własny rachunek (stanowiące odpowiednio – 9,4%, 3,2% oraz 2,4% dochodów rozporządzalnych na jedną osobę w takich gospodarstwach)²⁵.

W 2018 roku liczba emerytów i rencistów w Polsce wyniosła 9 199,0 tys. osób i była o 3 % wyższa niż w roku poprzednim. W stosunku do liczby ludności Polski grupa ta stanowiła 23,9 % społeczeństwa i dominowały w niej osoby utrzymujące się ze świadczenie emerytalnego. Liczba emerytów i rencistów na terenie województwa lubelskiego w 2018 roku wyniosła 521 232 osoby co stanowi 24,6 % ogółu populacji.²⁶ Natomiast w 2019 roku liczba emerytów i rencistów wzrosła do 523 890 osób, co stanowi 24,8 ogółu osób²⁷.

Prognozy demograficzne świadczące m.in. o zmniejszeniu liczebności kolejnych roczników wchodzących w wiek produkcyjny powodują konieczność aktywizacji starszych pracowników. Za aktywizacją zawodową osób starszych przemawiają ponadto potrzeby rynku pracy, zwłaszcza w tych sektorach, w których doświadczenie zawodowe i cechy starszych wiekiem pracowników są szczególnie pożądane, a także konieczność zapewnienia dochodów umożliwiających godne życie na coraz dłużej trwający okres starości.

Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia wymagają szczególnego wsparcia poprzez m.in. organizowane szkolenia, które umożliwiają podniesienie kwalifikacji i rozwój kompetencji w celu dostosowania ich do potrzeb rynku pracy.

Na terenie województwa lubelskiego powiatowe urzędy pracy w celu aktywizacji osób 50+ przeprowadziły 180 szkoleń zwiększających ich szanse na rynku pracy (w 2018 r. było to 155 szkoleń). Natomiast z doradztwa zawodowego skorzystało 3 186 osób (w 2018 r. – 1 857 osób). Doradztwo zawodowe było prowadzone w formie indywidualnych informacji zawodowych, indywidualnych porad zawodowych, grupowych informacji zawodowych oraz grupowych porad zawodowych²⁸.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ *Prace studialne, Gospodarka senioralna w Polsce – stan i metody pomiaru*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

²⁶ *Emerytury i renty w 2018 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

²⁷ *Bank Danych Lokalnych*, Główny Urząd Statystyczny, 2020.

²⁸ Opracowanie własne, na podstawie danych z Powiatowych Urzędów Pracy.

Osoby starsze, głównie ze względu na stan zdrowia, często potrzebują pomocy i opieki, którą najczęściej zapewnia najbliższa rodzina bądź sąsiedzi. Jednak nie wszyscy posiadają taką możliwość. Seniorzy pozbawieni pomocy najbliższych osób mogą skorzystać z usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. Dzięki takiej formie wsparcia osoby starsze mają zapewnioną m.in. pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, pielęgnację oraz w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze natomiast dostosowane są do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności i świadczone są przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

W 2019 roku na terenie województwa lubelskiego z takiego wsparcia skorzystało ogółem 5 799 osób z 5 670 rodzin, w tym 295 osób ze specjalistycznych usług opiekuńczych²⁹. Na przestrzeni ostatnich lat liczba osób wymagających pomocy w formie usług opiekuńczych systematycznie wzrasta. W 2014 r. ta forma pomocy była skierowana do 3 427 osób. Mimo dużego zapotrzebowania na takie wsparcie 32 gminy spośród 213 nie realizowały w 2019 r. usług opiekuńczych³⁰.

Kolejną formą wsparcia dla osób starszych w miejscu zamieszkania są dzienne domy pomocy. Są to ośrodki wsparcia przeznaczone dla osób samotnych lub osób w rodzinach. Placówki oferują różne rodzaje pomocy i zajęć, m.in.: codzienne wyżywienie, terapie zajęciowe – plastyczne, informatyczne, teatralne czy muzyczne. Odbywają się w nich imprezy kulturalne, uroczystości oraz spotkania okolicznościowe. Osoby starsze mogą w nich skorzystać z usług pielęgniarek, lekarzy czy też rehabilitantów. W 2019 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały 33 dzienne domy pomocy społecznej, w tym 17 utworzonych w ramach Programu Senior+. W województwie lubelskim funkcjonują również inne jednostki oferujące dzienne wsparcie osobom starszym. Są to: kluby seniora, koła gospodyń wiejskich, uniwersytety trzeciego wieku, koła i kluby zainteresowań działające najczęściej przy świetlicach wiejskich lub przy ośrodkach pomocy społecznej, a także grupy nieformalne. Formą usług, która systematycznie się rozwija są Kluby Seniora. W 2019 r. funkcjonowało ich 164, w tym 18 zostało utworzonych w ramach Programu Senior+³¹. Na podstawie danych z poprzednich lat wynika, że liczba placówek tego typu systematycznie wzrasta. Niemniej jednak należy zauważyć, że nie wszystkie gminy posiadają odpowiednią infrastrukturę pozwalającą na realizację usług na rzecz osób starszych w środowisku lokalnym³².

W 2019 r. na terenie województwa funkcjonowały 3 rodzinne domy pomocy społecznej prowadzone przez Miasto Józefów, w których przebywało ogółem 30 osób. Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie³³.

Do innych form wsparcia osób starszych należą mieszkania chronione. W 2019 r. sześć gmin z terenu województwa lubelskiego prowadziło 27 mieszkań chronionych dla osób starszych. W 2018 r. na terenie województwa funkcjonowało 14 placówek tego typu.

²⁹ Sprawozdanie MRPiPS 03 - sprawozdanie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej-pieniężnych, w naturze i usługach I -XII.2019 r.

³⁰ Tamże.

³¹ Raport z Monitoringu Wojewódzkiego Programu na rzecz Osób Starszych na lata 2016-2020 za 2019 r.

³² Tamże.

³³ Opracowanie własne ROPS otrzymane od ankietowanych jednostek gminnych.

hospicyjnej domowej. W 2019 r. ich wartość (14 754 205 zł) była wyższa od nakładów w 2018 r. (10 485 586 zł).

Lekarzy ze specjalizacją z zakresu geriatrici we wszystkich umowach zawartych przez Lubelski Oddział Wojewódzki NFZ w 2019 r. było 45 (w 2018 r. 35) natomiast w rejestrze Lubelskiej Izby Lekarskiej zarejestrowanych było 36 lekarzy geriatrici³⁸.

Wysokość nakładów NFZ na opiekę geriatriczną w województwie lubelskim w 2019 r. wyniosła ogółem 18 116 776,00 zł³⁹.

Zabezpieczona dostępność do świadczeń w zakresie geriatrici jest nadal niewystarczająca, dlatego też konieczne jest podejmowanie dalszych działań w zakresie rozwoju specjalistycznej opieki zdrowotnej będącej odpowiedzią na zmiany demograficzne i rosnące zapotrzebowanie na świadczenia w zakresie opieki geriatricznej. Znaczącą rolę w realizacji usług świadczonych na rzecz osób starszych pełnią organizacje pozarządowe. Działania w tym zakresie prowadzone były przez gminy oraz Samorząd Województwa Lubelskiego działający poprzez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie (ROPS).

ROPS wspierał projekty skierowane do osób starszych realizowane przez organizacje pozarządowe udzielając dotacji w ramach otwartych konkursów ofert. W 2019 r. na zadanie: „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych poprzez wspieranie różnorodnych form ich aktywizacji” została przeznaczona kwota 61 250,00 zł. Wsparcie uzyskało 7 organizacji pozarządowych.

Ponadto na terenie województwa lubelskiego jednostki samorządu terytorialnego również zlecały zadania publiczne z zakresu pomocy społecznej skierowane do osób starszych 38 organizacjom pozarządowym (w 2018 – 85), w tym 11 organizacjom zadania zleciło Miasto Lublin⁴⁰.

Osoby starsze to ogromny potencjał, który może i powinien być wykorzystany przez organizacje pozarządowe i społeczności lokalne. To przede wszystkim nieocenione źródło wiedzy budowanej na podstawie długoletnich życiowych i zawodowych doświadczeń. To także umiejętności praktyczne, przydatne innym oraz czas, który osoby starsze mogą poświęcić na pracę w organizacji pozarządowej czy społeczności lokalnej.

Realne włączenie osób starszych we współdecydowanie o lokalnych sprawach istotnych dla seniorów stwarza uregulowana w art. 5c ustawy o samorządzie gminnym instytucja gminnych rad seniorów. W 2019 r. na terenie województwa funkcjonowała Wojewódzka Rada ds. Polityki Senioralnej oraz 27 gminnych rad⁴¹.

Działaniami w zakresie aktywizacji osób starszych w województwie zajmuje się również szereg podmiotów: jednostki samorządu terytorialnego, ośrodki kultury, biblioteki, szkoły, jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, organizacje pozarządowe (w tym organizacje seniorskie, uniwersytety trzeciego wieku) oraz różne grupy nieformalne.

Z przeprowadzonego w 2019 r. przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie badania pn. „Dostępność usług skierowanych do osób starszych w gminach województwa lubelskiego”, którego celem było określenie potrzeb w zakresie dostępności usług dla osób starszych w 14 gminach województwa lubelskiego o największym odsetku osób starszych (kobiet powyżej 60 roku życia i mężczyzn powyżej 65 roku życia) wynika:

³⁸ Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z NFZ Lubelski Oddział Wojewódzki w Lublinie, Lubelskiej Izby Lekarskiej.

³⁹ Opracowanie własne na podstawie danych NFZ

⁴⁰ Dane własne ROPS otrzymane od ankietowanych jednostek gminnych

⁴¹ edziennik.lublin.uw.gov.pl

- co druga osoba starsza mieszkała sama (50,0%), a co trzecia z żoną/mężem (33,9%). 23,2% ankietowanych odpowiedziało, że aktualnie mieszka z dziećmi, zaś jak wynika z analizy, średni wiek dzieci mieszkających z badanymi wynosił 41,7 lat;
- głównym źródłem utrzymania osób starszych była emerytura pracownicza (82,1%), częściej niż co dziesiąta osoba pobierała emeryturę po mężu/żonie (10,7%). 3,6% respondentów pobierało rentę socjalną/rodzinną. Na źródła z pracy dorywczej na zlecenie/o dzieło czy gospodarstwo rolne wskazało po 1,8% wszystkich osób starszych;
- na trudności w dotarciu do poradni geriatrycznych wskazało 96,3% osób, na brak dostępności do szpitala - 98,1% badanych. Jednocześnie 98,1% ankietowanych wskazało na brak usług medycznych w postaci pobytu w sanatorium zdrowotnym;
- osoby starsze wskazywały na brak dostępności rodzinnego domu pomocy (93,8%), mieszkania chronionego (92,7%), dziennego domu pomocy społecznej (90,2%), środowiskowego domu pomocy (89,8%) oraz domu pomocy społecznej (88,2%);
- wskazywano na całkowity brak lub utrudnioną dostępność: Uniwersytetu Trzeciego Wieku (93,6%), kina/teatru (92,9%) i muzeum/wystaw (92,8%);
- utrudniony lub całkowity brak dostępności do podjęcia pracy spowodowany w większości przypadków m.in. barierą wieku, stanem zdrowia, opieką nad chorą osobą lub brak miejsca pracy;
- dla 16,1% uczestników badania trudnością było podejmowanie aktywności społeczno-kulturalnych, 12,5% osób miało problem z poruszaniem się poza domem na odległość dalszą niż typowy spacer, a co dziesiąty badany przyznał, że trudnością jest robienie zakupów i załatwianie innych sprawunków (10,8%) oraz poruszanie się po domu (10,7%).

6.2.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Starzejące się społeczeństwo

Mocne strony	Słabe strony
• Wzrost świadomości społeczeństwa w zakresie profilaktyki i zdrowego stylu życia; • Zwiększający się corocznie poziom wykształcenia wśród osób starszych; • Wzrost zaangażowania seniorów w grupy samopomocowe oraz działania wolontarystyczne; • Dostrzeganie seniorów jako ważnych odbiorców działań skierowanych do nich przez jednostki kultury, edukacji, sportu; • Wzrost udziału organizacji pozarządowych oraz podmiotów ekonomii społecznej w realizacji usług skierowanych do osób starszych;	• System opieki zdrowotnej nie w pełni wychodzący naprzeciw potrzebom seniorów, w tym: brak badań, brak specjalistów, geriatrów, dietetyków, diabetologów m.in. Brak zaplecza rehabilitacyjnego, usprawniającego; • Niedostateczny rozwój instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form wsparcia osób starszych oraz ich opiekunów w środowisku lokalnym – szczególnie na terenach wiejskich; • Ograniczony dostęp do instytucji edukacji i kultury (Uniwersytety Trzeciego Wieku, kina, teatru, muzea) seniorów zamieszkałych w małych miejscowościach;

• Zwiększająca się liczba lokalnych Rad Seniorów będąca przejawem wzrostu aktywności osób starszych w życiu publicznym; • Wzrost liczby placówek świadczących usługi na rzecz osób starszych; • Wydłużanie się średniej długości życia w zdrowiu.	• Bariery architektoniczne, transportowe ograniczające uczestnictwo w życiu społecznym i zawodowym; • Słabo rozwinięty wolontariat na rzecz osób starszych lub jego brak, szczególnie w małych gminach i na obszarach wiejskich; • Ograniczenia finansowe osób starszych wynikające z niskich rent i emerytur; • Niewystarczający udział seniorów w tworzeniu oferty kulturalnej i edukacyjnej; • Niewystarczająca promocja działań na rzecz seniorów skutkująca ich wykluczeniem informacyjnym, pewne formy dyskryminacji ze względu na wiek (ageizmu), przejawiające się świadomym brakiem informacji; • Brak oferty szkoleniowej i edukacyjnej dla osób starszych.
Szanse	Zagrożenia
• Uwzględnianie problematyki osób starszych w programach unijnych, krajowych i wojewódzkich; • Wzrost samoświadomości osób starszych co do swoich potrzeb; • Wzrastająca świadomość społeczna dotycząca <i>aspektów funkcjonowania</i> związanych ze starością, w tym także możliwości, potencjał osób starszych; • Dodatkowe transfery finansowe dla osób posiadających uprawnienia do świadczeń emerytalnych; • Decentralizacja usług społecznych skierowanych do osób starszych i niesamodzielnych; • Ustawa o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych – rozwój instytucji „jednego okienka” w dostarczaniu usług społecznych dla seniorów w środowisku lokalnym; • Funkcjonowanie zdalnego systemu opieki zdrowotnej, w tym e – recepty,	• Postępujący proces starzenia się społeczeństwa, w tym również niska dzietność, a nie tylko fakt wydłużania życia; • Niedostateczny rozwój specjalistycznej opieki geriatrycznej; • Duże dysproporcje w możliwości skorzystania z usług społecznych pomiędzy miastem i wsią; • Osłabienie więzi rodzinnych i atomizacja rodziny; • Wykluczenie cyfrowe/ograniczony dostęp do nowoczesnych technologii; • Wzrost kosztów realizacji usług społecznych oraz ograniczone środki finansowe na realizację zadań w tym zakresie.

• Programy promujące aktywność zawodową osób 50+; • Funkcjonowanie programów, których ideą jest udostępnienie seniorom przystępnych cenowo dóbr i usług (m.in. Ogólnopolska Karta Seniora).	
--	--

6.2.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Starzejące się społeczeństwo

- Wspieranie procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych i zdrowotnych skierowanych do osób starszych oraz ich otoczenia;
- Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych realizowanych w środowisku lokalnym adresowanych do osób starszych, uwzględniających ich stan zdrowia i zdolności psychofizyczne, przystępnych cenowo, ze szczególnym uwzględnieniem terenów wiejskich;
- Zwiększenie oferty usług edukacyjnych, rekreacyjnych i kulturalnych dla osób starszych, w szczególności na terenach wiejskich;
- Promowanie wśród seniorów form aktywnego spędzania czasu i zdrowego stylu życia;
- Rozwój wolontariatu i grup samopomocowych wśród osób starszych;
- Rozwój edukacyjnych form wspierania osób starszych (m.in. Uniwersytet Trzeciego Wieku, programy kształcenia ustawicznego) z uwzględnieniem rozwoju kompetencji cyfrowych;
- Wspieranie organizacji działających na rzecz aktywizacji osób starszych;
- Zapewnienie profesjonalnej i wykwalifikowanej kadry pracującej z osobami starszymi;
- Poprawienie dostępności do ambulatoryjnych i szpitalnych świadczeń opieki zdrowotnej w tym specjalistycznej opieki geriatrycznej;
- Rozwój systemu usług adresowanych do osób niesamodzielnych i ich rodzin, w tym rozwój opieki długoterminowej oraz opieki wytchnieniowej dla opiekunów;
- Zwiększenie udziału seniorów w życiu publicznym, społecznym i kulturalnym;
- Wspieranie działań podnoszących wiedzę o niebezpieczeństwach zagrażających osobom starszym oraz zapewniających bezpieczeństwo socjalne;
- Wspieranie działań mających na celu rozwój współpracy międzysektorowej na rzecz osób starszych.

6.2.5. Cel główny: Podniesienie jakości życia osób starszych poprzez wydłużenie okresu samodzielności i aktywności w życiu społecznym oraz zapewnienie bezpieczeństwa.

6.2.6. Opis celu głównego:

Celem głównym Strategii jest umożliwienie seniorom pozostawania jak najdłużej samodzielnymi i aktywnymi w życiu społecznym i zawodowym, poprawa dostępności do wyspecjalizowanych usług społecznych w miejscu zamieszkania seniorów adekwatnych do

ich potrzeb, istotne jest również zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat funkcjonowania osób w wieku podeszłym, poprawa ich wizerunku oraz wzmocnienie integracji międzypokoleniowej.

6.2.7. Zakładane efekty/rezultaty

Realizacja Strategii zwiększy dostępność do wysokiej jakości usług publicznych świadczonych na rzecz osób starszych, promocji zdrowia i profilaktyki. Ponadto poprawi się dostępność do specjalistycznej opieki geriatrycznej oraz usług opieki długoterminowej i paliatywnej. Zwiększy się liczba placówek, w szczególności pobytu dziennego, wspomagających osoby starsze i poszerzy oferta usług świadczonych w miejscu zamieszkania, również z wykorzystaniem nowych technologii (telemedycyna, teleopieka). Szeroka oferta usług edukacyjnych, rekreacyjnych i kulturalnych dla osób starszych zwiększy aktywność seniorów w życiu społecznym i zawodowym. Zwiększą się kompetencje kadry bezpośrednio pracującej z osobami starszymi, rozwinie się wolontariat i grupy samopomocowe.

6.2.8. Cele operacyjne

Narzędzie realizacji: Wojewódzki Program na rzecz Osób Starszych	
Cel operacyjny 1: Kształtowanie pozytywnego wizerunku osób starszych i starości w społeczeństwie oraz wzmocnienie integracji międzypokoleniowej	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Promowanie pozytywnego wizerunku osób starszych w środowisku lokalnym; • Kreowanie właściwych postaw społecznych wobec osób starszych poprzez oddziaływanie mediów, prowadzenie kampanii społecznych; • Organizacja międzypokoleniowych spotkań integracyjnych, kulturalnych, edukacyjnych, okolicznościowych, itp.; • Wspieranie inicjatyw mających na celu promowanie właściwych relacji międzypokoleniowych.
Cel operacyjny 2: Wsparcie osób starszych w środowisku lokalnym powodujące wzrost aktywności osób starszych w życiu społecznym, kulturalnym i zawodowym	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Promowanie w środowisku seniorów form aktywnego spędzania czasu wolnego, aktywności fizycznej w procesie starzenia się i zdrowego stylu życia; • Wspieranie organizacji działających na rzecz aktywizacji osób starszych oraz zrzeszających osoby starsze; • Rozwój wolontariatu oraz grup samopomocowych wśród osób starszych; • Rozwój usług edukacyjnych (m.in. w zakresie nowych technologii) adresowanych do osób starszych, Uniwersytety Trzeciego Wieku;

	• Wspieranie działań mających na celu pobudzenie aktywności obywatelskiej seniorów (np. rady seniorów); • Zwiększenie oferty usług rekreacyjnych, mających na celu rozwój zainteresowań seniorów; • Promowanie twórczości artystycznej seniorów (festiwale, przeglądy twórczości); • Promocja działań mających na celu ułatwienie dostępu do informacji, w tym za pośrednictwem nowoczesnych mediów; • Wspieranie działań mających na celu likwidację barier architektonicznych, transportowych, komunikacyjnych zwiększających mobilność seniorów.
Cel operacyjny 3: Zapewnienie kompleksowego i wysokiego poziomu usług społecznych oraz opieki zdrowotnej skierowanych do osób starszych	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Wspieranie procesu deinstytucjonalizacji usług skierowanych do osób starszych, m.in. poprzez rozwój środowiskowych form wsparcia seniorów dostosowanych do ich potrzeb (centra usług społecznych, dzienne domy pobytu, kluby seniora, mieszkania chronione i inne); • Podnoszenie jakości i dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych; • Wspieranie pracowników jednostek pomocy i integracji społecznej w zakresie podnoszenia kwalifikacji w obszarze problematyki osób starszych; • Wspieranie tworzenia rodzinnych domów pomocy społecznej dla osób starszych; • Promocja programów profilaktycznych, zdrowotnych i rehabilitacji leczniczej skierowanych do osób starszych; • Upowszechnienie usług w zakresie telemedycyny i teleopieki; • Promowanie działań na rzecz zwiększenia dostępu do opieki geriatrycznej.
Cel operacyjny 4: Rozwój systemu opieki oraz ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność osób starszych nie mogących samodzielnie funkcjonować w środowisku	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Rozwój zróżnicowanych form opieki dziennej i całodobowej, okresowej i stałej dostosowanej do potrzeb niesamodzielnych osób starszych oraz dostępu do informacji o usługach społecznych; • Tworzenie systemu wsparcia opiekunów niesamodzielnych osób starszych, wsparcie rodzin pełniących opiekę domową (opieka wytchnieniowa, asystent....).
Cel operacyjny 5: Zapewnienie bezpieczeństwa i zapobieganie dyskryminacji i przemocy wobec osób starszych	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Realizacja kampanii społecznych i akcji informacyjnych nt. bezpieczeństwa wśród osób starszych; • Zwiększenie dostępu do usług specjalistycznego poradnictwa, w tym prawnego;

	• Podnoszenie kwalifikacji kadr jednostek pomocy i integracji społecznej w zakresie bezpieczeństwa osób starszych;
--	--

6.2.9 Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii

- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Lublinie;
- Jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty);
- Jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej;
- Organizacje pozarządowe;
- Związki wyznaniowe, organizacje kościelne;
- Uniwersytety Trzeciego Wieku;
- Jednostki edukacji i upowszechniania kultury;
- Jednostki służby zdrowia.

6.2.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Starzejące się społeczeństwo

Wskaźnik	Wskaźnik bazowy	Wskaźnik docelowy	Źródło weryfikacji wskaźników
Cel operacyjny 1: Kształtowanie pozytywnego wizerunku osób starszych i starości w społeczeństwie oraz wzmocnienie integracji międzypokoleniowej			
1.Liczba przedsięwzięć (w tym konferencji, kampanii, itp.) organizowanych przez ROPS oraz samorządy terytorialne, mających na celu kreowanie pozytywnego wizerunku osób starszych oraz wzmocnienie integracji międzypokoleniowej.	15	30	dane gromadzone przez ROPS, dane z Departamentów Urzędu Marszałkowskiego, dane z gmin i powiatów
2.Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały dotację ze środków samorządu województwa na realizację działań międzypokoleniowych oraz	9⁴²	15	dane gromadzone przez ROPS, dane z Departamentów

⁴² Osiem organizacji otrzymało dotację w ramach konkursu organizowanego przez ROPS, jedna z Departamentu Kultury Urzędu Marszałkowskiego.

kreowanie pozytywnego wizerunku osób starszych.			Urzędu Marszałkowskiego
Cel operacyjny 2: Wsparcie osób starszych w środowisku lokalnym powodujące wzrost aktywności osób starszych w życiu społecznym, kulturalnym i zawodowym			
1. Liczba organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych.	320⁴³	350	dane gromadzone przez ROPS, bazy.ngo.pl
2. Liczba działających Uniwersytetów Trzeciego Wieku.	24	30	dane gromadzone przez ROPS
3. Liczba Rad Seniorów.	28⁴⁴	50	dane gromadzone przez ROPS,
4. Liczba szkoleń zwiększająca szanse na rynku pracy osób 50+.	180	220	Dane z PUP
Cel operacyjny 3: Zapewnienie kompleksowego i wysokiego poziomu usług społecznych oraz opieki zdrowotnej skierowanych do osób starszych			
1. Liczba osób starszych objętych usługami opiekuńczymi.	5 799	6 500	ocena zasobów pomocy społecznej
2. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, którzy podnieśli swoje kwalifikacje w obszarze wsparcia osób starszych.	228	350	dane gromadzone przez ROPS
3. Liczba poradni geriatrycznych współfinansowanych ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia.	6	20	NFZ
4. Liczba programów profilaktycznych skierowanych do osób starszych realizowanych przez samorząd województwa.	5	15	dane z Departamentu Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego LUW
5. Liczba środowiskowych form wsparcia, w tym centra usług społecznych, dzienne domy pobytu, kluby seniora,	227⁴⁵	300	dane gromadzone przez ROPS

⁴³ Zgodnie z informacją podaną w serwisie bazy.ngo.pl - organizacje pozarządowe deklarujące działalność na rzecz „osób starszych i kombatantów”.

⁴⁴ 27 gminnych / powiatowych rad seniorów oraz jedna Wojewódzka Rada ds. Polityki Senioralnej.

⁴⁵ Dane z *Monitoringu Wojewódzkiego Programu na Rzecz Osób Starszych na lata 2016-2020 za rok 2019*: 33 dzienne domy pobytu, 164 kluby seniora, 27 mieszkań chronionych, 3 rodzinne domy pomocy.

mieszkania chronione i rodzinne domy pomocy.			
Cel operacyjny 4: Rozwój systemu opieki oraz ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność osób starszych nie mogących samodzielnie funkcjonować w środowisku			
1.Liczba instytucji zapewniających całodobową opiekę nad osobami starszymi.	73 , w tym: 19 DPS 33 ZOL 10 ZPO 11 Hospicja	85	ocena zasobów pomocy społecznej, BDL GUS,
2.Liczba samorządów terytorialnych realizujących działania na rzecz wsparcia opiekunów niesamodzielnych osób starszych, w szczególności w ramach Programu „Opieka wytchnieniowa”.	45	100	dane gromadzone przez ROPS,
Cel operacyjny 5: Zapewnienie bezpieczeństwa i zapobieganie dyskryminacji i przemocy wobec osób starszych			
1.Liczba przedsięwzięć (akcji informacyjnych, kampanii) dotyczących bezpieczeństwa osób starszych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz inne służby.	15	50	dane gromadzone przez ROPS, dane z gmin i powiatów oraz innych służb
2.Liczba jednostek udzielających bezpłatnych porad prawnych dla osób doświadczających przemocy i dyskryminacji ze względu na wiek.	117	130	dane gromadzone przez ROPS, dane z gmin i powiatów

6.3. Obszar strategiczny: Wsparcie dziecka i rodziny

6.3.1. Główny problem: Dysfunkcje rodzin będące przeszkodą w prawidłowym wypełnianiu ich roli opiekuńczo-wychowawczych.

Niewydolność rodzin w sprawach opiekuńczo-wychowawczych jest skutkiem ich dysfunkcji w różnych aspektach i niejednokrotnie prowadzi do umieszczenia dziecka poza środowiskiem rodziny naturalnej. W województwie lubelskim zauważalna jest niedostateczna dostępność środowiskowych form wsparcia w bezpośrednim otoczeniu rodzin, a zwłaszcza dysproporcja tej dostępności pomiędzy ośrodkami miejskimi a wiejskimi. Jedną z konsekwencji tego stanu jest przedłużający się pobyt dzieci w pieczy zastępczej, co stanowi istotne utrudnienie w procesie reintegracji rodzin.

Należy zatem zwrócić szczególną uwagę na stworzenie optymalnych warunków życia rodzin w naszym województwie poprzez intensyfikację pracy z rodziną naturalną, która

umożliwi jej samodzielne przezwyciężanie trudności przy wykorzystaniu własnego potencjału. Niezbędny jest również dalszy rozwój i profesjonalizacja systemu wsparcia rodzin.

6.3.2. Diagnoza: obszar strategiczny Wsparcie dziecka i rodziny

Rodzina jako najważniejsze środowisko kształtowania i rozwoju osobowości człowieka jest podstawowym podmiotem oddziaływań prowadzonych w ramach aktywnej polityki społecznej, dlatego rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu swoich funkcji opiekuńczo-wychowawczych objęta jest szczególnym wsparciem ze strony państwa. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej systematyzuje i reguluje sposoby i formy wspomagania rodziny wskazując jednocześnie instytucje realizujące poszczególne zadania w tym zakresie.

Ponadto ustawa przypisuje zadania związane z organizacją systemu pomocy dziecku i rodzinie wszystkim szczeblom samorządu terytorialnego. Zapisy ustawy zakładają funkcjonowanie spójnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną, który w pierwszej kolejności uwzględnia działania profilaktyczne skierowane do rodzin zagrożonych dysfunkcjami, kładzie szczególny nacisk na efektywną, kompleksową pracę z rodziną dziecka, organizuje system pieczy zastępczej (rodzinnej, instytucjonalnej) oraz wspiera wychowanków opuszczających pieczę zastępczą.

Jednym z podstawowych problemów społecznych zdiagnozowanych w województwie lubelskim jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Znajduje się ona na 5 miejscu wśród 17 powodów korzystania rodzin z pomocy społecznej.

Należy jednak zauważyć, że w latach 2014 – 2019 nastąpił znaczny spadek tego wskaźnika: w 2014 r. (pierwszy rok obowiązywania Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020) rodziny, w których występował problem bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, stanowiły 20,3% ogółu rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, natomiast w roku 2019 – 16,2%. Systematycznie spada też ogólna liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Tabela 3. Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej przyznanych w ramach zadań własnych i zleconych na terenie województwa lubelskiego w latach 2014-2019

Lata	Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej ogółem	Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych ogółem	w tym:	
			rodziny niepełne	rodziny wielodzietne
2014	68 772	14 005	6 643	3 946

2015	65 601	12 833	6 032	3 654
2016	61 481	10 777	5 179	2 923
2017	55 673	9 102	4 250	2 170
2018	51 873	8 305	3 861	1 948
2019	47 889	7 776	3 528	1 724

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS – 03, MRPiPS – 03

Asystent rodziny

Jedną z form usług społecznych kierowanych do rodzin z dziećmi przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych jest praca asystenta rodziny. Zadaniem asystenta jest wspieranie rodzin w poszukiwaniu rozwiązań trudnej sytuacji życiowej z wykorzystaniem ich własnego potencjału.

Działania asystenta rodziny zmierzają do zmiany stosunku osób w rodzinie do własnej sprawczości, zwiększenia ich poczucia wpływu na własne życie i prawidłowego funkcjonowania w roli rodziców, co sprzyja pozostawianiu dzieci w rodzinie naturalnej.

Wg stanu na dzień 31.12.2019r. na terenie województwa lubelskiego zatrudnionych było 248 asystentów rodzin⁴⁶. W 2019 roku na jednego asystenta przypadało średnio dziesięć rodzin (wg zapisu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej liczba rodzin, z którymi jeden asystent może w tym samym czasie prowadzić pracę, nie może przekroczyć 15). Dwadzieścia jeden gmin z terenu województwa lubelskiego nie wykazało zatrudnienia asystenta rodziny w II półroczu 2019 r. Nadmienić należy, że od dnia 1 stycznia 2015 roku zapewnienie usług asystenta rodziny stało się obowiązkiem każdej gminy.

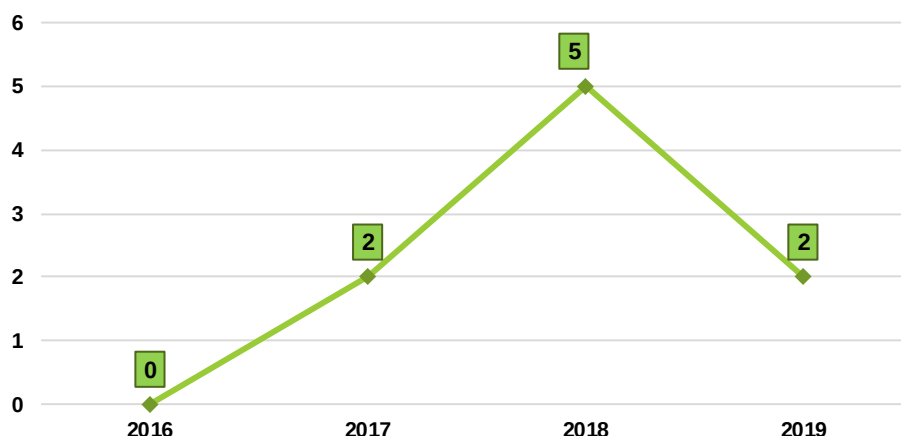
W ramach ogłoszonego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej „Programu Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2019” 187 gmin z terenu województwa lubelskiego uzyskało dotację na dofinansowanie kosztów zatrudnienia asystentów rodziny (źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej <https://www.gov.pl/web/rodzina/rozstrzygniecie-programu-asystent-rodziny-i-koordynator-rodzinnej-pieczy-zastepczej-na-rok-2019>).

Rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodziny wspierające przy współpracy z asystentem rodziny pomagają rodzinie w opiece i wychowaniu dzieci, prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz kształtowaniu i wypełnieniu podstawowych ról społecznych. W 2019 roku na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały 2 rodziny wspierające⁴⁷. Nie jest to rozpowszechniona forma wsparcia w województwie lubelskim co obrazuje poniższy wykres nr 6.

⁴⁶ Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za II półrocze 2019 r.

⁴⁷ Tamże.

Wykres 6. Liczba rodzin wspierających funkcjonujących w latach 2016 – 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

Placówki wsparcia dziennego

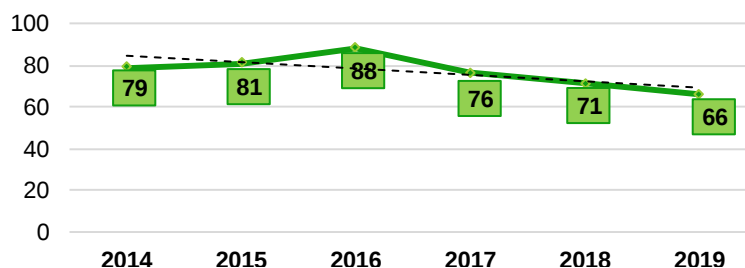
W celu pomocy rodzinie dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w placówce wsparcia dziennego (w czasie pozalekcyjnym). Placówkę wsparcia dziennego prowadzi gmina lub podmiot, któremu gmina zleciła realizację tego zadania, bądź też podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa formy placówki wsparcia dziennego - może być ona prowadzona w formie: opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych, specjalistycznej oraz pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę.

Na koniec 2019 roku na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 66 placówek wsparcia dziennego (z tego 56 o zasięgu lokalnym a 10 o zasięgu ponadgminnym), które swoim wsparciem obejmowały 1 265 dzieci⁴⁸.

W roku 2012 (rok, z którego dane posłużyły do skonstruowania diagnozy Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020) na terenie województwa funkcjonowało 60 placówek wsparcia dziennego (w tym 46 o zasięgu lokalnym a 14 o zasięgu ponadgminnym) i uczęszczało do nich średnio 1 421 dzieci. Kilka kolejnych lat to okres wzrostu liczby tych tego typu placówek, od 2016 roku obserwowany jest jednak systematyczny spadek w tym obszarze usług. Zmiany obrazuje poniższy wykres.

⁴⁸ Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za drugie półrocze 2019 r. oraz sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego, dodatku do zryczałtowanej kwoty, o którym mowa w art. 115 ust. 2a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, i dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego, o którym mowa w art. 113a tej ustawy, za drugie półrocze 2019 r.

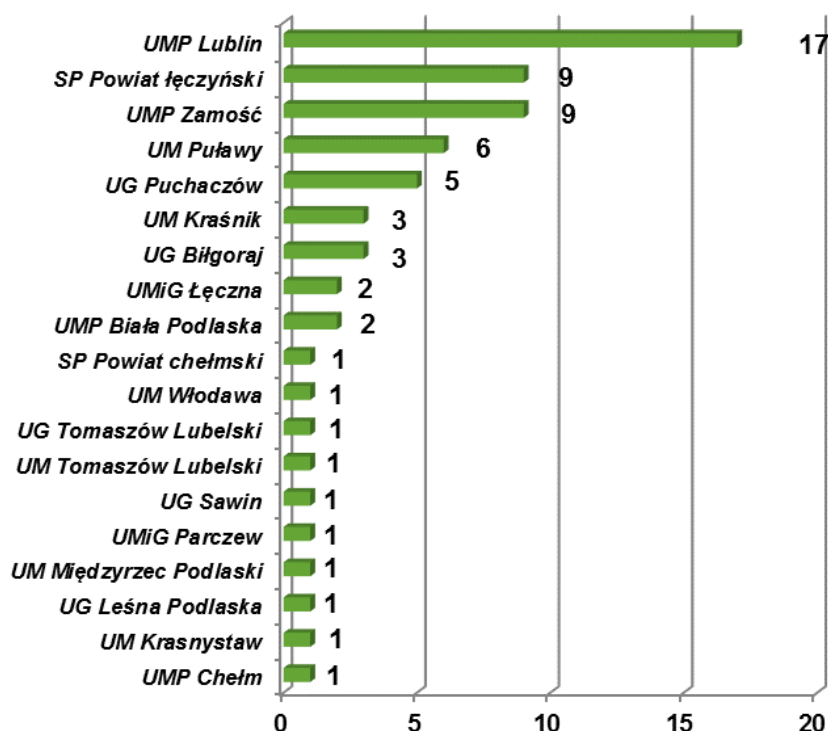
Wykres 7. Liczba placówek wsparcia dziennego (o zasięgu lokalnym i ponad lokalnym) w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS – 03, sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania przez gminę i powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego [...].

Widoczna jest dysproporcja w dostępie do usług pomocy środowiskowej dla rodziny zagrożonej lub będącej w kryzysie pomiędzy obszarami miejskimi a wiejskimi. Placówki wsparcia dziennego funkcjonują w większości w ośrodkach miejskich.

Wykres 8. Placówki wsparcia dziennego w województwie lubelskim w II półroczu 2019 roku (lokalne i ponadlokalne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego [...] za II półrocze 2019 r. oraz sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za II półrocze 2019 r.

Jednostki specjalistycznego poradnictwa

Rodzina przeżywająca trudności lub wymagająca wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych może uzyskać pomoc w postaci poradnictwa specjalistycznego: prawnego, psychologicznego i rodzinnego. W latach 2014 – 2018 liczba jednostek specjalistycznego poradnictwa na terenie województwa lubelskiego utrzymywała się na tym samym poziomie, w roku 2019 nastąpił wzrost liczby tych jednostek do 11, wzrosła też wyraźnie liczba osób korzystających z ich usług (po uprzednim spadku w latach 2017 - 2018).

Tabela 4. Jednostki specjalistycznego poradnictwa (o zasięgu lokalnym)

Lata	Liczba jednostek	Liczba korzystających
2014	9	3 305
2015	9	4 348
2016	9	3 223
2017	9	1 945
2018	9	1 952
2019	11	2 336

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS – 03, MRPiPS – 03

Podobnie jak w przypadku placówek wsparcia dziennego występuje wyraźna dysproporcja w dostępie do usług pomocy środowiskowej dla rodziny zagrożonej lub będącej w kryzysie pomiędzy obszarami miejskimi a wiejskimi: większość jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonuje na terenie miast.

Pieczą zastępczą

W sytuacji, gdy pomimo udzielonego wsparcia rodzice nadal nie są w stanie prawidłowo pełnić swoich funkcji rodzicielskich, ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej przewiduje możliwość umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, której celem jest zapewnienie dziecku czasowej opieki. Tymczasowość sprawowania pieczy zastępczej służy odbudowaniu stabilności rodzin, z których pochodzą wychowankowie, oraz reintegracji tych rodzin. W sytuacji braku możliwości powrotu do rodziny naturalnej należy dążyć do umieszczenia dziecka w rodzinie przysposabiającej. W przypadku braku reintegracji dziecka z rodziną oraz możliwości przysposobienia, należy zapewnić dziecku opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym. Pieczę zastępczą sprawowana jest w formie rodzinnej i instytucjonalnej.

Rodzinna pieczę zastępcza

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są: rodzina zastępcza (spokrewniona, niezawodowa i zawodowa – w tym pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna) oraz rodzinny dom dziecka.

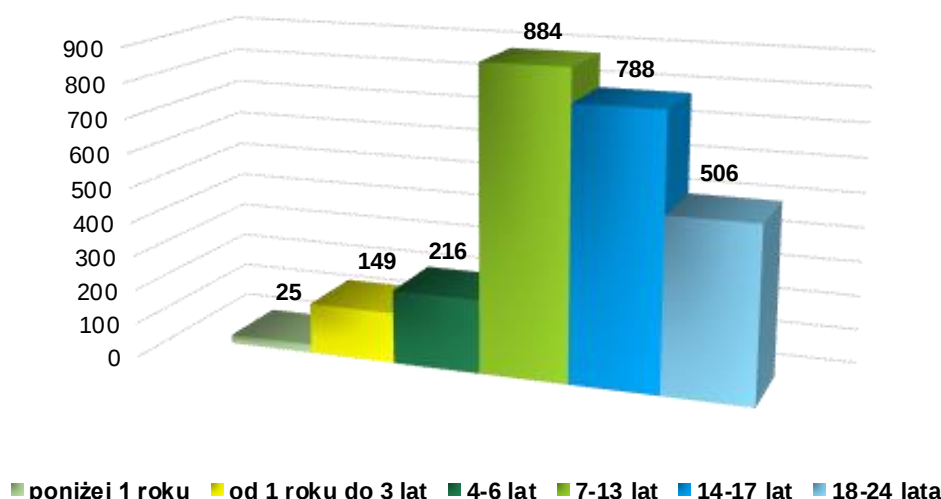
Wg danych zaczerpniętych ze *Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego [...] za II półrocze 2019 r.* na koniec 2019 roku w województwie lubelskim funkcjonowały 1 663 rodziny zastępcze. Zauważalna jest tendencja wzrostowa w odniesieniu do liczby rodzin zastępczych zawodowych: w 2019 r. funkcjonowało 69 tego typu rodzin, w 2018 r. – 67 rodzin, w 2017 r. – 65 rodzin, a w roku 2012 funkcjonowały tylko 42 rodziny zastępcze zawodowe.

W 2019 r. funkcjonowało 18 rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego oraz 5 rodzin zastępczych zawodowych specjalistycznych.

Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących w województwie lubelskim spadła na przestrzeni lat: w 2012 r. funkcjonowało 1 789 rodzin zastępczych. Do 21 wzrosła natomiast liczba rodzinnych domów dziecka (w 2012 roku funkcjonowało ich zaledwie 6). Liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej utrzymuje się na zbliżonym poziomie: w 2012 r. rodziny zastępcze swoją opieką obejmowały ogółem 2 593 dzieci (z tego 35 dzieci przebywało w rodzinnych domach dziecka), w 2019 roku w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 2 568 dzieci, z czego 146 w rodzinnych domach dziecka. Najwięcej dzieci przebywało w rodzinach zastępczych spokrewnionych – 1 484 dzieci, w rodzinach zastępczych niezawodowych 635, natomiast w zastępczych zawodowych 303 dzieci.

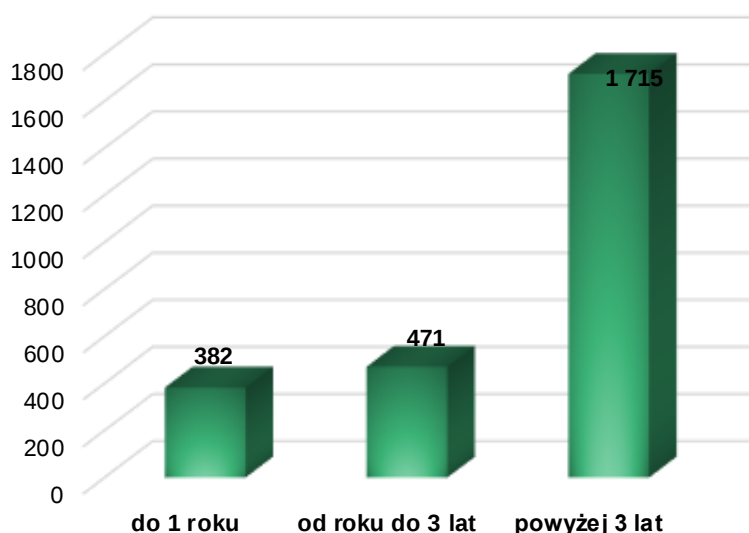
Analizując wiek dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej należy zauważyć, że większość z nich miała od 7 do 13 lat (34,4%) oraz od 14 do 17 lat (30,7%). Pieczę rodzinną objęto 174 dzieci najmłodszych (w wieku do trzech lat), co stanowi 6,7% wszystkich dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej.

Wykres 9. Wiek dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego [...] za II półrocze 2019 r.* Zdecydowana większość dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej przebywa tam powyżej trzech lat (66,8%)

Wykres 10. Okres przebywania dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego za II półrocze 2019 roku

W każdym powiecie województwa lubelskiego powołany został organizator rodzinnej pieczy zastępczej. Organizator zatrudnia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, którzy udzielają pomocy rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka. W 2019 roku w województwie lubelskim 71 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej swoją opieką obejmowało 1 103 rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. Średnio na jednego koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej w 2019 roku przypadało w granicach 15 rodzin zastępczych/rodzinnych domów dziecka (wg zapisu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej koordynator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka). Najwięcej koordynatorów zatrudnia miasto Lublin, jeden powiat w województwie nie wykazał w sprawozdaniu żadnego koordynatora.

Instytucjonalna piecza zastępcza

W sytuacji braku możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej lub gdy z innych ważnych względów nie jest to zasadne, sąd umieszcza dziecko w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Instytucjonalna piecza zastępcza sprawowana jest w formie placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej, interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

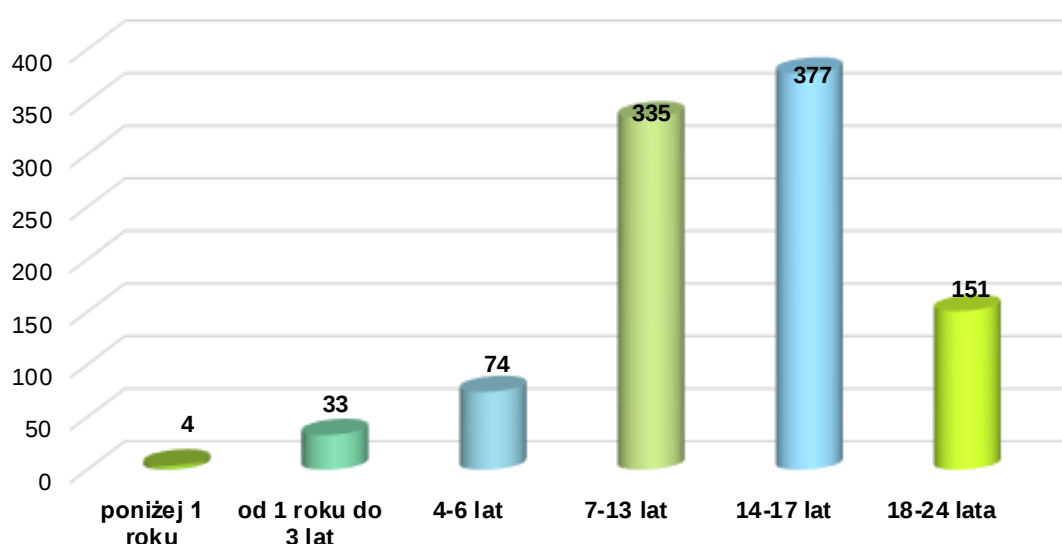
Według stanu na dzień 31.12.2019 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały 82 placówki opiekuńczo-wychowawcze⁴⁹. W 2019 roku funkcjonowało łącznie 5 placówek typu specjalistyczno – terapeutycznego. Placówki opieką obejmowały ogółem 974 dzieci (w 2012 r. – 1129 dzieci). Liczba dzieci przebywających w poszczególnych typach placówek

⁴⁹ Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego [...] za drugie półrocze 2019 r.

przedstawia się następująco: socjalizacyjne – 666 dzieci, rodzinne – 205 dzieci, interwencyjne – 64 dzieci, specjalistyczno-terapeutyczne – 39 dzieci.

Analizując wiek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej należy zauważyć, że zdecydowana większość z nich miała od 14 do 17 lat (38,7% dzieci) oraz od 7 do 13 lat (34,4%). Dzieci najmłodszych (w wieku do trzech lat) w pieczy instytucjonalnej przebywało 37, co stanowi 3,8% wszystkich dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Sytuację w tym zakresie ilustruje wykres 11.

Wykres 11. Wiek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej w 2019 roku

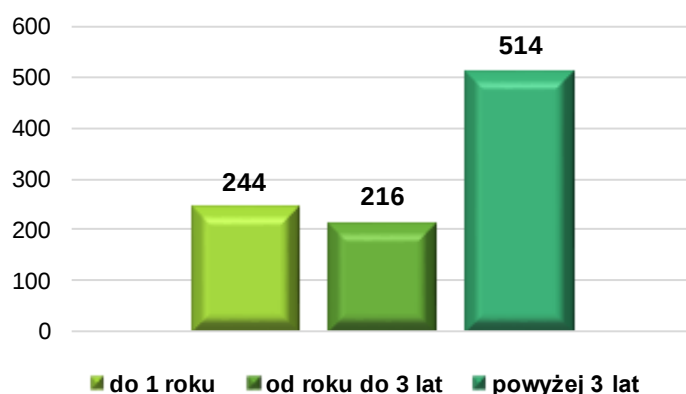

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego [...] za II półrocze 2019 r.

Podobnie jak w przypadku rodzinnej pieczy zastępczej najwięcej dzieci umieszczonych w pieczy instytucjonalnej przebywa tam powyżej trzech lat – 514 dzieci, co stanowi 52,7% wszystkich dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Należy zaznaczyć, że na przestrzeni lat zmniejszyła się liczba najmłodszych dzieci (do 7 roku życia) przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej: w 2012 r. było ich 163, w 2019 r. – 111. Od dnia 1 stycznia 2020 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych mogą przebywać dzieci powyżej 10 roku życia. Czas pobytu dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej przedstawia wykres 12.

Wykres 12. Okres przebywania dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego [...] za II półrocze 2019 r.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej są umieszczane dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki oraz które w okresie oczekiwania na przysposobienie, nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. Pobyt dziecka w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia. Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne zapewniają specjalistyczną opiekę medyczną i rehabilitację dzieciom w nich umieszczonym.

Na terenie województwa lubelskiego nie funkcjonują ww. instytucje. Na przestrzeni lat 2014 – 2019 samorząd województwa we współpracy z powiatowymi centrami pomocy rodzinie diagnozował ewentualne zapotrzebowanie na ich utworzenie. Zadania interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego wypełniają w województwie lubelskim zawodowe rodziny zastępcze o charakterze pogotowia rodzinnego, co jest zgodne z ideą zapewniania najmłodszym dzieciom opieki rodzinnej a nie instytucjonalnej. Dzieci wymagające specjalistycznej pomocy medycznej i rehabilitacyjnej przebywają w różnych formach rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych na terenie innych województw.

Jak wynika ze *Sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego [...] za obydwa półrocza 2019 roku* z pieczy zastępczej do domów rodzinnych powróciło 145 dzieci w wieku do 18 roku życia (w tym z rodzinnej pieczy zastępczej 89 natomiast z instytucjonalnej – 56).

Wskaźnik powyższy pozostaje niekorzystny w odniesieniu do napływu dzieci do pieczy zastępczej. W 2019 r. w pieczy zastępczej (obie formy) umieszczono 778 dzieci do 18 roku życia, z czego 575 z rodzin naturalnych. Ponadto w stosunku do 2018 r. nastąpił wzrost liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej – w 2018 r. było ich 651, z czego z rodzin naturalnych 494.

Dane wskazują, że najczęstszą przyczyną umieszczania dzieci w pieczy zastępczej było uzależnienie rodziców od alkoholu i bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, a w dalszej kolejności: pólsieroctwo, długotrwała lub ciężka choroba rodzica, sieroctwo, przemoc w rodzinie, niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców, pobyt za granicą co najmniej jednego z rodziców (praca zarobkowa) oraz inne przyczyny.

Należy również zwrócić uwagę na narastający problem pozostawiania w pieczy zastępczej osób powyżej 18 roku życia – w 2019 r. stanowili oni 18,5% wszystkich wychowanków (657 osób spośród 3 542 w obydwu formach pieczy zastępczej). W 2012 r. wskaźnik ten wynosił 11%. Najwięcej osób w wieku od 18 do 24 lat przebywa w rodzinach zastępczych spokrewnionych, zastępczych niezawodowych oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

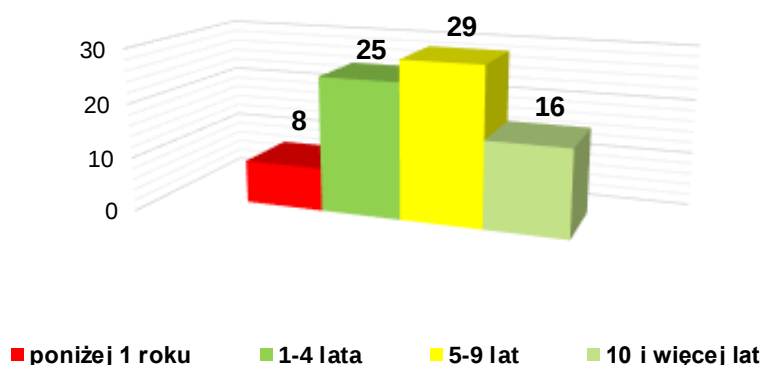
Na przestrzeni lat obowiązywania ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej powiaty podejmowały wiele działań promujących ideę rodzicielstwa zastępczego celem kreowania jej pozytywnego wizerunku w społeczeństwie. Działania takie podejmował również samorząd województwa: w 2019 r. odbyła się konferencja – debata pt. "Dlaczego rodzina zastępcza?", która włączyła się w obchody ustanowionego przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Dnia Rodzicielstwa Zastępczego.

Ośrodek adopcyjny

Najkorzystniejszym dla rozwoju i procesu socjalizacji człowieka środowiskiem jest stabilna, bezpieczna rodzina. Piecza zastępcza winna mieć charakter tymczasowy w celu zapewnienia dziecku bezpieczeństwa na czas kryzysu w rodzinie. W przypadku, gdy dziecko przebywające w pieczy zastępczej nie może powrócić do swojej rodziny naturalnej, należy podjąć wszelkie działania, aby ustabilizować jego sytuację życiową poprzez umieszczenie w docelowym środowisku rodzinnym. Najkorzystniejszym planem dla dziecka z punktu widzenia jego dobra jest przysposobienie przez posiadających odpowiednie kwalifikacje osobiste, przygotowanych i przeszkolonych kandydatów do przysposobienia dziecka. Status prawny dziecka, relacje w rodzinie i sposób jej funkcjonowania jest najbardziej zbliżony do środowiska naturalnej rodziny, dając jednocześnie dziecku szansę na terapię, kompensowanie opóźnień i w efekcie poprawę funkcjonowania.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nałożyła na samorząd województwa obowiązek prowadzenia ośrodka adopcyjnego. Od dnia 1 stycznia 2012 r. w województwie lubelskim zadanie to wykonuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, który prowadzi Ośrodek Adopcyjny w Lublinie wraz Filiami w Białej Podlaskiej, Chełmie oraz Zamościu. W 2019 roku Ośrodek Adopcyjny zakwalifikował do przysposobienia 50 dzieci. W przysposobieniu krajowym przysposobionych zostało 78 dzieci, jedno dziecko zostało przysposobione przez rodzinę mieszkającą za granicą. Strukturę wiekową przysposobionych dzieci przedstawia poniższy wykres 13.

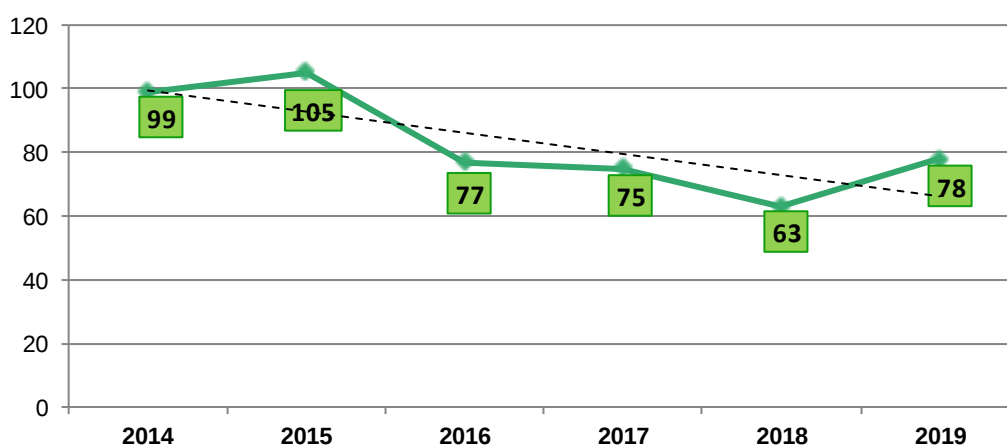
Wykres 13. Wiek dzieci przysposobionych w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań rzeczowo – finansowych z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za obydwa półrocza 2019 roku – dane Ośrodka Adopcyjnego w Lublinie

Łącznie w latach 2014 - 2019 dokonano przysposobienia 497 dzieci w procedurze krajowej.

Wykres 14. Liczba dzieci przysposobionych w przysposobieniu krajowym w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań rzeczowo – finansowych z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za obydwa półrocza w latach 2014-2019 – dane Ośrodka Adopcyjnego w Lublinie

Ośrodek Adopcyjny w Lublinie prowadzi Wojewódzki Bank Danych. Do WBD zgłaszane są dzieci, dla których Ośrodek Adopcyjny kwalifikujący dziecko do przysposobienia nie znalazł rodziny adopcyjnej. Informacje o takich dzieciach rozsyłane są do Filii Ośrodka Adopcyjnego na terenie województwa lubelskiego oraz do ośrodków adopcyjnych prowadzących

wojewódzkie banki danych w Polsce. W 2019 r. WBD w Lublinie zgłosił do innych Ośrodków w Polsce w celu poszukiwania rodziny 24 dzieci, a do Centralnego Banku Danych w celu poszukiwania rodziny poza granicami kraju – 6 dzieci.

W 2019 roku Ośrodek Adopcyjny przeprowadził szkolenia dla kandydatów na rodziców adopcyjnych. Wydano 68 świadectw ukończenia ww. szkolenia. Szkolenia dla kandydatów odbywały się w grupach, metodą warsztatową według autorskiego programu pracowników Ośrodka „Fundament więzi”, zatwierdzonego decyzją MRPiPS.

Ponadto udzielono łącznie 2 090 porad dla:

- kandydatów do przysposobienia dziecka (1 586)

Wsparcie udzielane jest kandydatom podczas prowadzonej diagnozy psychologiczno-pedagogicznej, wywiadów adopcyjnych, w procesie nawiązywania relacji z przysposabianym dzieckiem, prowadzenia nadzoru nad przebiegiem okresu styczności dziecka z rodziną.

- rodzin po adopcji (354)

Wsparcie dla rodzin po adopcji obejmuje pomoc psychologiczną i pedagogiczną udzielaną na wniosek rodziny oraz pomoc osobom dorosłym adoptowanym.

W 2019 r. Ośrodek Adopcyjny rozpoczął nową formę udzielania pomocy poprzez grupę wsparcia dla rodziców adopcyjnych. Spotkania odbywają się raz w miesiącu. Zajęcia prowadzi pedagog Ośrodka, rodzice mogą przyprowadzać dzieci, które mają zapewnioną opiekę pracownika Ośrodka.

- rodzin naturalnych (150)

Wsparcie pedagogiczno-psychologiczne udzielane jest rodzinom, których dzieci zostały zakwalifikowane do przysposobienia, rodzinom biologicznym, których dzieci zostały przysposobione, matkom deklaruującym zamiar pozostawienia dziecka w szpitalu po urodzeniu, rodzinom naturalnym. Pracownicy Ośrodka udzielają pomocy pacjentkom oddziałów ginekologiczno-położniczych deklaruującym zamiar zrzeczenia się praw do dziecka, podczas wizyt w szpitalu informują o procedurach, udzielają wsparcia, towarzyszą podczas podejmowania decyzji, wspierają w załatwianiu spraw urzędowych.

Należy promować ideę adopcji i prowadzić działania edukacyjne dotyczące potrzeb dzieci i różnych form pomocy w zakresie procedur wsparcia w sytuacjach deklaracji zamiaru pozostawienia dziecka w szpitalu.

Profesjonalizacja kadry pracującej w obszarze wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej

Wykwalifikowani pracownicy są gwarancją sprawnego funkcjonowania całego systemu na wszystkich jego szczeblach. W trakcie ośmiu lat funkcjonowania zapisów ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej kadra pracująca w tym obszarze brała udział w wielu szkoleniach, kursach, seminariach oraz konferencjach doskonalących jej warsztat pracy oraz osobiste umiejętności. Szkolenia w ww. zakresie organizował również samorząd województwa lubelskiego.

W ramach projektu finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój pn. „Bliżej rodziny – szkolenia dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej” w latach 2017 – 2019 zorganizowano szereg szkoleń adresowanych m. in. do asystentów rodziny, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz kadry placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Szkolenia w województwie lubelskim skierowane były do:

- **poziom gmin:** asystentów rodziny, pracowników placówek wsparcia dziennego, w tym: kierowników placówek wsparcia dziennego, wychowawców, psychologów, pedagogów, osób prowadzących terapię, opiekunów dziecięcych, rodzin wspierających oraz innych osób prowadzących pracę z rodziną lub zajmujących się opieką i pomocą w opiece i wychowaniu dziecka;

- **poziom powiatów:** koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, pracowników organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, pracowników powiatowego centrum pomocy rodzinie zaangażowanych w realizację zadań związanych z organizacją pieczy zastępczej, pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym: dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych (lub centrum), w tym również placówek typu rodzinnego, pedagogów, psychologów, osób prowadzących terapię, opiekunów dziecięcych, pracowników socjalnych w placówce, rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka;

- **poziom województwa:** ośrodków adopcyjnych;

- **poziom wojewody:** pracowników wojewody realizujących zadania z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Szkolenia obejmowały uzupełniająco również następujące grupy osób:

- przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości (sędziów, kuratorów).
- przedstawicieli oświaty (m.in. pedagogów i psychologów szkolnych, wychowawców).
- przedstawicieli systemu zdrowia (lekarze, pielęgniarki).
- inne służby pracujące z dziećmi i rodzinami biologicznymi, osobami sprawującymi pieczę zastępczą i rodzinami adopcyjnymi.

W ramach projektu przeszkolone zostały łącznie 1162 osoby z województwa lubelskiego.

Ponadto w 2019 r. opracowany został dokument pn. „Standardy dotyczące procedury kwalifikowania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej w województwie lubelskim”. Dokument sporządzili eksperci: psycholog i pedagog przy wsparciu Zespołu do opracowania standardów dotyczących procedur kwalifikacji rodzin zastępczych w województwie lubelskim, powołanego Zarządzeniem Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie. W skład Zespołu weszli przedstawiciele powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie. Cenną pomocą dla Zespołu w jego pracach były konsultacje w formie ankiet z pracownikami powiatowych centrów pomocy rodzinie z terenu całego województwa.

Celem powstania ww. dokumentu było ujednolicenie procedur kwalifikowania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej w województwie lubelskim. „Standardy...” mają charakter wytycznych i wskazówek dla organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

6.3.3. Analiza SWOT . Obszar strategiczny: Wsparcie dziecka i rodziny

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Podniesienie kwalifikacji zawodowych i personalnych pracowników służb wspierających rodzinę poprzez system specjalistycznych szkoleń; • Doświadczenie i współpraca podmiotów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; • Innowacyjne, lokalne aktywności, umiejętność pozyskiwania środków na ich realizację, aktywność organizacji pozarządowych działających w obszarze wsparcia dziecka i rodziny; • Ograniczenie liczby dzieci do lat 7 w pieczy instytucjonalnej; • Wzrost liczby rodzinnych domów dziecka; • Ujednolicone procedury adopcyjne; • Ustandaryzowane procedury kwalifikacji kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej; • Wzrastająca liczba rodzin zakwalifikowanych do przysposobienia i oczekujących na adopcję; • Mniejsza liczba dzieci, w stosunku do których sąd orzekł umieszczenie w pieczy zastępczej.	• Mała liczba jednostek specjalistycznego poradnictwa oraz placówek wsparcia dziennego; • Niewystarczająca liczba rodzin zastępczych, w tym zawodowych specjalistycznych; • Zbyt duża liczba dzieci przebywająca w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej; • Zbyt długi czas przebywania dzieci w systemie pieczy zastępczej; • Zwiększenie liczby osób powyżej 18 roku życia pozostających w systemie pieczy zastępczej; • Brak specjalizacji placówek opiekuńczo-wychowawczych w kierunku specjalistycznej pomocy i terapii; • Brak placówek dla dzieci i młodzieży z orzeczoną niepełnosprawnością, które wymagają wielospecjalistycznego wsparcia.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Spadek ogólnej liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej oraz rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych; • Podniesienie dochodu rodzin poprzez transfery socjalne; • Przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej	• Możliwe zmiany będące skutkami pandemii COVID-19: wzrost bezrobocia, kryzys gospodarczy, wzrost nierówności społecznych; • Trudności w planowaniu długoterminowych strategii w związku z ogólnoswiatowymi zmianami; • Zagrożenia funkcjonowania rodziny, (ubóstwo, przemoc w rodzinie, migracje zarobkowe rodziców,

wymagające dostosowania placówek opiekuńczo-wychowawczych do nowych standardów w zakresie liczby oraz wieku dzieci w nich przebywających; • Możliwość finansowania działań w sferze społecznej ze środków unijnych. • Wsparcie ministerialne w postaci resortowego programu w zakresie zatrudnienia asystentów rodziny i koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w gminach i powiatach.	rozpad więzi rodzinnych, kryzys wartości); • Brak wieloaspektowej oferty wsparcia dla osób opuszczających pieczę zastępczą.
---	--

6.3.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Wsparcie dziecka i rodziny

- Zapewnienie dostępu do kompleksowych, wysokiej jakości usług specjalistycznych skierowanych do rodzin (naturalnych, zastępczych i adopcyjnych) świadczonych w środowisku lokalnym;
- Wieloaspektowe wzmocnienie rodziny w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, stworzenie stabilnego, interdyscyplinarnego systemu wspierającego rodzinę;
- Zmniejszenie liczby dzieci przebywających poza rodziną naturalną, wspieranie działań mających na celu skracanie pobytu dziecka w pieczy zastępczej i reintegrację rodziny naturalnej;
- Usprawnienie systemu usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej;
- Profesjonalizacja kadry pracującej z rodzinami i dziećmi oraz zwiększenie zatrudnienia w tym obszarze;
- Zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w działaniach na rzecz wsparcia rodziny i profilaktyki kryzysu.

6.3.5. Cel główny: Adaptacja systemu wspierającego rodzinę zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami i zmianami w otoczeniu zewnętrznym.

6.3.6. Opis celu głównego

System wspierania rodziny powinien odpowiadać na jej zmieniające się potrzeby i kierować pomoc tam, gdzie będzie ona jak najbardziej efektywna. Należy wzmacniać rodziny w taki sposób, aby zapobiegać powstawaniu dysfunkcji (profilaktyka). W przypadku pojawienia się sytuacji kryzysowych rodziny powinny rozwiązywać problemy przede wszystkim w oparciu o własne zasoby oraz pomoc profesjonalistów – niezbędny jest zatem dalszy rozwój i profesjonalizacja systemu wsparcia rodzin, stałe podnoszenie kwalifikacji kadr oraz

współpraca międzyinstytucjonalna. Jest to ważne również w aspekcie właściwego przygotowywania osób opuszczających pieczę zastępczą do prawidłowego funkcjonowania poza systemem.

Działania powinny zmierzać w kierunku zmniejszenia liczby dzieci kierowanych do pieczy zastępczej, skrócenia czasu pobytu w niej wychowanków oraz zwiększenia liczby dzieci powracających z pieczy zastępczej do rodziny pochodzenia. Pobyt dzieci w pieczy zastępczej powinien być jak najkrótszy, natomiast w przypadku braku możliwości powrotu dzieci do rodziny należy dążyć do zapewnienia im możliwie stabilnego środowiska wychowawczego, w tym w rodzinach adopcyjnych.

6.3.7. Zakładane efekty/rezultaty

Realizacja Strategii przyczyni się do wzmocnienia systemu wsparcia rodzin, który będzie potrafił w skuteczny sposób odpowiadać na ich potrzeby. Intensyfikacja współpracy z rodziną naturalną umożliwi jej samodzielne przezwyciężanie trudności przy wykorzystaniu własnego potencjału. Specjalistyczne, wysokiej jakości usługi umiejscowione zostaną w możliwie najbliższym otoczeniu rodziny, gwarantując profesjonalne i kompleksowe wsparcie w sytuacji wystąpienia kryzysów. Wzrost kompetencji kadry pracującej w obszarze wsparcia rodziny będzie miał niewątpliwy wpływ na pozostawanie dzieci w środowisku rodzinnym, a także przyczyni się do reintegracji rodzin.

6.3.8. Cele operacyjne

Narzędzie realizacji: Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim	
Cel operacyjny 1: Wzmocnienie potencjału rodzin poprzez upowszechnianie wzorów pozytywnego rodzicielstwa	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Promowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa z uwzględnieniem rodzicielstwa zastępczego oraz adopcji – np. poprzez kampanie edukacyjne (w tym medialne), kampanie społeczne, imprezy integracyjne i okolicznościowe; • Upowszechnianie inicjatyw oraz dobrych praktyk podnoszących kompetencje opiekuńczo – wychowawcze rodzin naturalnych, zastępczych oraz adopcyjnych, wspieranie działań profilaktycznych zapobiegających sytuacjom kryzysowym; • Promocja aktywnego odpoczynku poprzez propagowanie różnych form wspólnego spędzania wolnego czasu skierowanych do dzieci, młodzieży oraz rodzin – również w aspekcie wielopokoleniowym; • Upowszechnianie dostępu do informacji odnośnie instytucji, organizacji oraz wszelkich inicjatyw podmiotów działających w obszarze wsparcia rodziny w najbliższym jej środowisku lokalnym.

Cel operacyjny 2: Poprawa funkcjonowania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych poprzez zwiększenie dostępności różnych form wsparcia

Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Propagowanie rozwoju różnych form pomocy świadczonych na rzecz rodzin przez placówki wsparcia dziennego w środowisku lokalnym, promowanie funkcjonowania rodzin wspierających; • Upowszechnianie dobrych praktyk, innowacyjnych rozwiązań i inicjatyw w obszarze profilaktyki oraz wsparcia rodziny, budowanie sieci kompleksowych usług w środowisku lokalnym; • Wspieranie działań ułatwiających dostęp do specjalistów świadczących usługi rodzinom doświadczającym kryzysu (poradnictwo rodzinne, prawne, psychologiczne, pedagogiczne, wczesna interwencja, programy korekcyjno – edukacyjne i inne), wspieranie rozwoju specjalistycznych form pomocy; • Wspieranie działalności organizacji pozarządowych, wolontariatu oraz wszelkich podmiotów świadczących usługi skierowane do rodzin – w szczególności zagrożonych dysfunkcją lub wykluczeniem.
--	--

Cel operacyjny 3: Koordynacja działań na rzecz zmiany struktury pieczy zastępczej (deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej)

Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Usprawnienie systemu usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej, promowanie dobrych praktyk w tym zakresie; • Wspieranie działań na rzecz powstawania specjalistycznych placówek opiekuńczo-wychowawczych w celu dostosowania oferty do potrzeb dzieci z orzeczoną niepełnosprawnością; • Wspieranie inicjatyw mających na celu pozyskiwanie i przygotowywanie kandydatów do pełnienia roli rodziny zastępczej; • Promowanie idei adopcji jako skutecznego sposobu zapewnienia dzieciom stabilnego, bezpiecznego środowiska rodzinnego, przybliżanie opinii publicznej procedur przysposabiania dzieci; • Wymiana dobrych praktyk i promowanie nowych rozwiązań na szczeblu organizacyjnym pieczy instytucjonalnej celem podnoszenia standardów pobytu wychowanków w tej formie opieki; • Wspieranie inicjatyw na rzecz reintegracji dzieci z rodziną pochodzenia opartych na współpracy pomiędzy placówkami opiekuńczo-wychowawczymi oraz innymi podmiotami działającymi w obszarze wsparcia dziecka i rodziny; • Promowanie idei wzajemnej wymiany doświadczeń pomiędzy rodzinami zastępczymi, m.in. poprzez ich udział w grupach wsparcia oraz grupach samopomocowych celem podniesienia kompetencji wychowawczych; • Wspieranie działań zmierzających do zwiększenia dostępności tzw. usług wytchnieniowych dedykowanych rodzinom zastępczym, jak również działań umożliwiających łatwiejsze korzystanie ze specjalistycznego poradnictwa.
--	---

Cel operacyjny 4: Profesjonalizacja działań kadry pracującej w obszarze wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej

Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Podnoszenie kompetencji zawodowych kadry poprzez profesjonalną superwizję oraz udział w szkoleniach o tematyce rodzinnej, prawnej, dotyczącej przemocy i uzależnień oraz innych; • Wspieranie działań na rzecz zwiększenia liczebności osób pracujących w środowisku lokalnym z rodzinami biologicznymi (asystenci rodziny) oraz z rodzinami zastępczymi (koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej); • Promowanie wspólnych działań i inicjatyw międzyinstytucjonalnych na rzecz wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej, tworzenie platformy wymiany doświadczeń, integrowanie działań różnych podmiotów w powyższym obszarze;
--	---

6.3.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii

- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej;
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie;
- Placówki oświatowe, kulturalne i sportowe;
- Placówki służby zdrowia;
- Organizacje pozarządowe, wolontariat;
- Sądy, Policja;
- Związki wyznaniowe, organizacje kościelne;
- Inne służby i podmioty pracujące z dziećmi i rodzinami;
- Media.

6.3.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Wsparcie dziecka i rodziny

Wskaźnik	Wskaźnik bazowy	Wskaźnik docelowy	Źródło weryfikacji wskaźników
Cel operacyjny 1: Wzmocnienie potencjału rodzin poprzez upowszechnianie wzorów pozytywnego rodzicielstwa			
1. Liczba kampanii edukacyjnych i społecznych o zasięgu wojewódzkim mających na celu	2 ⁵⁰	10	dane gromadzone przez ROPS,

⁵⁰ Konferencja ROPS w Lublinie „Dlaczego rodzina zastępcza?”, Felieton telewizyjny TVP S.A. O/Lublin „Fundament więzi” Ośrodka Adopcyjnego w Lublinie, Lublin 2019.

promowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa.			dane z Departamentów Urzędu Marszałkowskiego oraz dane innych podmiotów
2.Informator o funkcjonujących poradniach specjalistycznych i punktach konsultacyjnych dla rodzin z województwa lubelskiego.	1⁵¹	1	dane gromadzone przez ROPS
Cel operacyjny 2: Poprawa funkcjonowania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych poprzez zwiększenie dostępności różnych form wsparcia			
1.Punkt Diagnozy i Terapii FAS.	0	1	dane gromadzone przez ROPS
2.Liczba jednostek specjalistycznego poradnictwa.	35⁵²	45	dane Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego
3.Liczba placówek wsparcia dziennego.	66⁵³	80	dane Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego
4.Liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze wsparcia dziecka i rodziny.	405⁵⁴	450	baza danych NGO
Cel operacyjny 3: Koordynacja działań na rzecz zmiany struktury pieczy zastępczej (deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej)			
1.Liczba specjalistycznych placówek opiekuńczo-wychowawczych.	5⁵⁵	10	dane gromadzone przez ROPS, dane powiatów

⁵¹ Coroczna aktualizacja istniejącego informatora udostępnionego na stronie www.rops.lubelskie.pl.

⁵² Rejestr zamieszczony na stronie Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego www.lublin.uw.gov.pl, stan na dzień 05.08.2020 r.

⁵³ Rejestr zamieszczony na stronie Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego www.lublin.uw.gov.pl, stan na dzień 20.01.2020 r.

⁵⁴ <http://bazy.ngo.pl/organizacje-pozarządowe>, dostęp: 17.06.2020 (zakres wyszukiwania ograniczono wyłącznie do „rodzin” jako odbiorców działań).

⁵⁵ 2019: *Liczba specjalistycznych placówek funkcjonujących w województwie lubelskim (placówki opiekuńczo-wychowawcze typu specjalistyczno-terapeutycznego).*

2.Liczba rodzin zastępczych.	1 663⁵⁶	1 750	dane powiatów
3.Liczba przeszkolonych kandydatów na rodziców adopcyjnych.	68⁵⁷	70 (corocznie)	dane gromadzone przez ROPS
4.Liczba dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej.	974⁵⁸	850	dane powiatów
5.Wskaźnik % liczby dzieci do 18 r. ż. powracających do rodziny naturalnej z rodzinnej oraz instytucjonalnej pieczy zastępczej do ogólnej liczby dzieci do 18 r. ż. przebywających w pieczy zastępczej.	5 %⁵⁹	10 %	dane powiatów
6.Liczba osób usamodzielnionych opuszczających pieczę zastępczą.	14 (piecza rodzinna) 9 (piecza instytucjonalna)	20 (piecza rodzinna) 15 (piecza instytucjonalna)	dane Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego
Cel operacyjny 4: Profesjonalizacja działań kadry pracującej w obszarze wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej			
1. Liczba asystentów rodziny.	248⁶⁰	350	dane gmin
2. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.	71⁶¹	100	dane powiatów
3. Liczba osób pracujących w obszarze wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej.	1 874⁶²	250 (corocznie)	dane gromadzone przez ROPS, dane powiatów i gmin

⁵⁶ 2019: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego – II półrocze.

⁵⁷ 2019: Dane Ośrodka Adopcyjnego w Lublinie (wraz z filiami).

⁵⁸ 2019: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego – II półrocze.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ 2019: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej – II półrocze.

⁶¹ 2019: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego – II półrocze.

⁶² 2019: dane gromadzone przez ROPS, PCPR, OPS (liczba uwzględnia osoby przeszkolone w ramach projektu finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój pn. „Bliżej rodziny – szkolenia dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej”).

która podniosła kwalifikacje w zakresie problematyki wsparcia dziecka i rodziny poprzez udział w szkoleniach.			
---	--	--	--

6.4. Obszar strategiczny: Wsparcie osób niepełnosprawnych

6.4.1. Główny problem: Niski udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym na terenie województwa lubelskiego

Niepełnosprawność stanowi poważny problem społeczny w województwie lubelskim. Osoby z niepełnosprawnościami są w większym stopniu narażone na marginalizację. Nie korzystają w pełni z przysługujących im praw oraz w znacznie mniejszym stopniu uczestniczą w życiu zawodowym, kulturalnym i społecznym. Przyczyn tego stanu należy upatrywać głównie w barierach architektonicznych, na które napotykają w codziennym funkcjonowaniu, a które powodują wycofanie bądź wyłączenie z różnych form aktywności.

Innym problemem jest brak dostępu do transportu, komunikacji co uniemożliwia korzystanie z różnorodnych usług z zakresu kultury, sztuki czy edukacji. Słabe lub niedostateczne działanie otoczenia instytucjonalnego wspierającego osoby niepełnosprawne powoduje, że potrzeby osób niepełnosprawnych nie są w pełni zaspokajane. Niejednokrotnie środki finansowe przeznaczone na ich realizację są niewystarczające.

Utrudniony dostęp do leczenia specjalistycznego, rehabilitacji, edukacji, kultury i sztuki oraz zatrudnienia zmniejsza szanse na integrację osób niepełnosprawnych ze środowiskiem społecznym, na przełamywanie istniejących stereotypów. Ogranicza również możliwość rozwoju osobistego, samorealizacji i samodzielności osób niepełnosprawnych. Istotną przeszkodą w uczestniczeniu w życiu społecznym są również bariery mentalne, tkwiące w środowisku społecznym, przejawiające się w uprzedzeniach i stygmatyzacji. Dotyczą one również otoczenia osób niepełnosprawnych w tym przede wszystkim opiekunów.

Ludzie niepełnosprawni postrzegani są jako zbiorowość mniej zaradna, nie radząca sobie w pracy czy życiu. Takie przeświadczenie sprawia, że pracodawcy dość niechętnie zatrudniają osoby niepełnosprawne, co w konsekwencji dodatkowo utrudnia im włączenie się w rynek pracy i aktywność zawodową. Mniejszy udział w życiu społecznym osób niepełnosprawnych wynika również z dotykającego ich ubóstwa. Brak zatrudnienia oraz niski poziom świadczeń finansowych dla osób niepełnosprawnych powoduje pogorszenie ich warunków materialnych, co znajduje swoje odzwierciedlenie w jakości życia. Niskie dochody ograniczają możliwość udziału w ofercie kulturalnej, sportowej czy rekreacyjnej.

Większość osób niepełnosprawnych, mając ograniczony dostęp do informacji o przysługujących im prawach czy odpowiedniego wsparcia i pomocy instytucjonalnej oraz środowiskowej w miejscu zamieszkania, nie jest w stanie w pełni uczestniczyć w życiu społecznym i kulturalnym.

6.4.2. Diagnoza obszaru strategicznego: Wsparcie osób niepełnosprawnych

Sytuacja osób niepełnosprawnych w województwie lubelskim. Dane statystyczne

Głównym źródłem informacji o liczbie osób niepełnosprawnych w Polsce jest Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań przeprowadzony w roku 2011 zwany dalej NSP 2011. W świetle danych pochodzących ze spisu liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła 4 697 500 osób, co stanowiło 12,2 % całego społeczeństwa. Oznacza to, że co siódmy Polak, był osobą niepełnosprawną.

W odniesieniu do Lubelszczyzny liczba osób niepełnosprawnych kształtowała się na poziomie 311 800 osób i stanowiła 14,3% ogółu ludności województwa lubelskiego (w roku 2002 - 18,6%). Występowanie niepełnosprawności w większym stopniu dotyczyło środowiska wiejskiego - 52,8%, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn. W populacji osób niepełnosprawnych na Lubelszczyźnie, podobnie jak w Polsce, przeważały kobiety. Stanowiły one odpowiednio 53,9 % w kraju i 54,6% w województwie.

Wśród zbiorowości osób niepełnosprawnych 64 % (w 2002 r. 83,0%) stanowiły osoby niepełnosprawne prawnie 199 500 osób, natomiast 36 % (w 2002 r. 17%) niepełnosprawne tylko biologicznie⁶³.

Starzenie się społeczeństwa, a także niski przyrost naturalny znajduje swoje odzwierciedlenie w ekonomicznych grupach społecznych. W województwie lubelskim liczba osób niepełnosprawnych w wieku poprodukcyjnym wynosiła 50 000 osób (16,04%), a w wieku produkcyjnym 46 300 osób.

Według wyników NSP 2011 województwo lubelskie charakteryzowało się wysokim odsetkiem zarówno gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą niepełnosprawną, tj. 243 900 osób, jak również gospodarstw składających się wyłącznie z osób niepełnosprawnych, tj. 79 600 osób. W ogólnej liczbie gospodarstw domowych udział pierwszej grupy wyniósł 32,9 %, a drugiej 10,7%⁶⁴.

Na podstawie badania „Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.” częstość występowania niepełnosprawności na Lubelszczyźnie wynosiła 16,3%, przy średniej krajowej 13,9%. Dominującą grupą osób niepełnosprawnych stanowiły osoby w przedziałach wiekowych 50-69 lat (29,8%) oraz 70 i więcej lat (50,1%). Niższa jest częstość występowania niepełnosprawności wśród ludzi młodych, w przedziałach wiekowych 0 -14 lat (3%) oraz 15 -29 lat (3,7%), co pokazuje, że skala niepełnosprawności w grupie osób starszych stanowi poważny problem.

Wg danych uzyskanych z Wojewódzkiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Lublinie w 2019 r. wydano 33 060 orzeczeń (dla 17 252 kobiet i 15 808 mężczyzn) wg przyczyn i stopnia niepełnosprawności dotyczących osób po 16 roku życia, oraz 4467 orzeczeń (dla 1755 dziewczyn i 2712 chłopców) dotyczących osób przed 16 rokiem życia.

Wśród pierwszej kategorii wiekowej najwięcej orzeczeń dotyczyło stopnia umiarkowanego 47,6%, a najczęstszą jego przyczyną było upośledzenie narządu ruchu (4 557 osób), choroby układu oddechowego i krążenia (3 067 osób) oraz choroby neurologiczne (2557 osób).

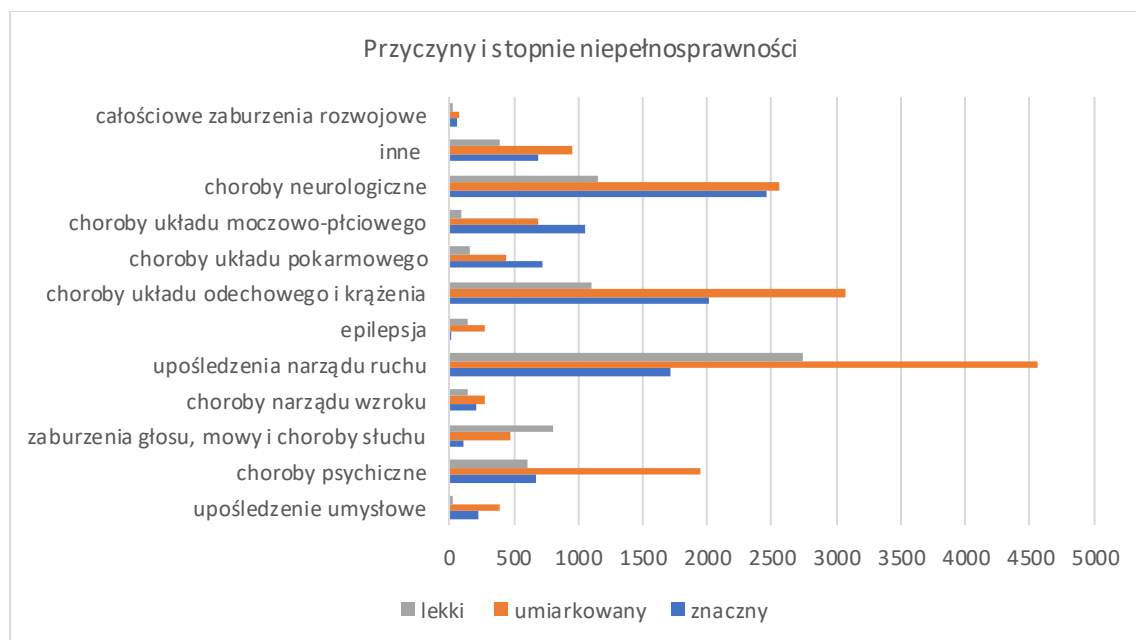
W odniesieniu do drugiej kategorii wiekowej główną przyczyną wydawanych orzeczeń były problemy związane z całościowym zaburzeniem rozwojowym 20%, chorobami układu

⁶³ Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. *Ludność i gospodarstwa domowe w województwie lubelskim. Stan i struktura społeczno – ekonomiczna*, Lublin 2014, s.22.

⁶⁴ Tamże.

oddechowego i krążenia 17% oraz inne schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zakaźne, zaburzenia enzymatyczne -13%. Największą grupę stanowiły osoby w przedziale od 8 do 16 lat - 2 247, tj. 50,3%. Zakres orzecznictwa i przyczyny zdrowotne niepełnosprawności ilustruje wykres 15.

Wykres 15. Liczba wydanych orzeczeń wg przyczyn niepełnosprawności i stopnia niepełnosprawności osób po 16 roku życia

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania za kwartał 4/2019 Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Lublinie

Spośród wniosków dotyczących osób po 16 roku życia złożonych w powiatowych zespołach do spraw orzekania o niepełnosprawności 26,72% dotyczyło korzystania z systemu środowiskowego wsparcia, 20,81% odpowiedniego zatrudnienia, 18,38% zasiłku pielęgnacyjnego, 13,94 % konieczności zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze i 11,15 % korzystania z karty parkingowej. Wnioskowano również o możliwość udziału w warsztatach terapii zajęciowej i szkoleniach. W odniesieniu do wniosków dotyczących osób przed 16 rokiem życia, 71,92% miało na celu przyznanie zasiłku pielęgnacyjnego, a 23,39 % zasiłku stałego⁶⁵.

Edukacja dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami.

Prawo do edukacji oraz powszechny i równy dostęp do wykształcenia przysługuje każdemu człowiekowi, zgodnie z art. 70 Konstytucji Rzeczypospolitej. W Polsce uczniowie niepełnosprawni mogą uczyć się w szkołach integracyjnych, ogólnodostępnych oraz specjalnych, przy czym najbardziej korzystnym systemem kształcenia dla osób niepełnosprawnych jest model kształcenia integracyjnego. „W niesegregacyjnych formach

⁶⁵ Informacja dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych o działalności Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w 2019 r., str.6.

kształcenia uczniowie niepełnosprawni nabywają kompetencje społeczne o wyższym poziomie”⁶⁶. Proces kształcenia przebiegający w środowisku rówieśników pełnosprawnych maksymalnie przygotowuje uczniów dotkniętych niepełnosprawnością do życia w społeczeństwie.

Struktura wykształcenia osób niepełnosprawnych w województwie lubelskim ze względu na jego poziom pokazuje, że wśród 304 800 osób niepełnosprawnych w wieku 13 lat i więcej najwyższy odsetek stanowiły osoby niepełnosprawne z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym 39,2%, najniższy z wykształceniem wyższym (6,6%). Należy jednak zauważyć, że na Lubelszczyźnie wzrosła liczba osób niepełnosprawnych posiadających wykształcenie wyższe (w 2002 r. odsetek ten wynosił 3,7 %) co świadczy o pozytywnej zmianie. Sytuację w tym zakresie przedstawia zestawienie zamieszczone w tabeli 5.

Tabela 5. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia

Wyszczególnienie	Ogółem w tys.	W tym poziom wykształcenia				
		wyższe	policealne i średnie	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i podstawowe ukończone	Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego
		w %				
Ogółem	304,8	6,6	26,3	22,6	39,2	5,3
mężczyźni	137,4	7,0	24,1	30,0	35,2	3,6
kobiety	167,4	6,3	28,1	16,5	42,4	6,7
miasta	143,6	11,4	39,2	22,3	24,6	2,4
wieś	161,2	2,3	14,8	22,7	52,2	8,0

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Ludność i gospodarstwa domowe w woj. lubelskim, GUS, Lublin 2014

Edukacja na poziomie przedszkole - szkoła średnia

W roku szkolnym 2019/2020 do placówek edukacyjnych wszystkich typów szkół uczęszczało w województwie lubelskim 10 748 dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, co stanowi 3,35 % ogólnej liczby uczniów⁶⁷.

Zgodnie z informacją Kuratorium Oświaty w Lublinie, pozyskaną z Systemu Informacji Oświatowej, w roku szkolnym 2019/2020, w porównaniu z rokiem szkolnym 2018/2019 liczba uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wzrosła o 1560, zaś z rokiem szkolnym 2015/2016 o 3020 uczniów.

W województwie lubelskim funkcjonowały 982 placówki ogólnodostępne oraz 102 szkoły specjalne, do których uczęszczały dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami. Liczba przedszkoli specjalnych działających na Lubelszczyźnie wynosiła 24, a liczba zespołów

⁶⁶ G. Szumowski, *Integracyjne kształcenie niepełnosprawnych*, Warszawa 2006, s.156.

⁶⁷ Informacja dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych o działalności Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w 2019 r., str.18.

wychowania przedszkolnego 2. Strukturę placówek specjalnych działających w roku szkolnym 2019/2020 przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Liczba placówek specjalnych w roku szkolnym 2019/2020

Lp.	Struktura placówek kształcenia specjalnego	Liczba placówek	%
1.	przedszkola i oddziały przedszkolne	26	14,9
2.	przedszkola z oddziałami integracyjnymi	46	26,4
3.	szkoły podstawowe	44	25,3
4.	liceum ogólnokształcące	4	2,3
5.	technikum	2	1,15
6.	szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	32	18,4
7.	szkoła policealna	1	0,6
8.	branżowa szkoła I stopnia	19	5,17
Razem		174	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Lublinie

Wśród placówek ogólnodostępnych, funkcjonujących na Lubelszczyźnie najwięcej ilościowo było szkół podstawowych – 768 (co stanowi 78,2 % wszystkich placówek ogólnodostępnych), co przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Liczba placówek ogólnodostępnych w roku szkolnym 2019/2020

Lp.	Struktura placówek kształcenia specjalnego	Liczba placówek	%
1.	szkoły podstawowe	768	78,2
2.	liceum ogólnokształcące	91	9,3
3.	technikum	71	7,2
4.	branżowe szkoły I stopnia	51	5,2
5.	szkoła policealna	1	0,1
Razem		982	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Lublinie

Uczelnie wyższe

Z informacji przekazanych przez uczelnie funkcjonujące na terenie województwa lubelskiego, na potrzeby Informacji dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, wykształcenie wyższe na uczelniach w województwie lubelskim zdobywa obecnie ponad 1 222 niepełnosprawnych studentów i doktorantów. Najwięcej na Uniwersytecie Marii Curie - Skłodowskiej (358 osób), oraz na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (235 osób), wysoki udział osób niepełnosprawnych jest również w Wyższej Szkole Innowacji i Ekonomii w Lublinie (189 osób). Świadczy to o potrzebie kształcenia osób z niepełnosprawnościami oraz konieczności zapewnienia im dogodnych warunków w dostępie do edukacji.

Kształcenie i nauka jest niezwykle ważna w życiu osób z niepełnosprawnościami, ponieważ pozwala na rozwój osobisty, samodzielność, zdobycie kwalifikacji, integrację

społeczną oraz zwiększenie szans na podjęcie zatrudnienia. Pobudza do aktywności, uczy zaradności i samodzielności oraz zwiększa mobilność. Schemat uczenia się przez całe życie należy nieustannie propagować, by uświadamiać płynące z niego korzyści. Dlatego dostępność do szkolnictwa i nauki powinna być powszechna i w równym stopniu osiągalna jak w przypadku osób pełnosprawnych. Dzieciom i młodzieży z niepełnosprawnościami należy umożliwić osiągnięcie jak najwyższego poziomu własnego rozwoju oraz stworzyć warunki do w miarę samodzielnego uczęszczania do ogólnie dostępnych przedszkoli, szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych.

Bariery w dostępie do edukacji stanowią istotny problem dla osób niepełnosprawnych. Utrudniony dostęp do kształcenia na poziomie podstawowym i średnim wynika głównie z barier architektonicznych i komunikacyjnych, w tym braku odpowiedniego sprzętu, pomocy dydaktycznych, transporcie często niedostosowanym do potrzeb ludzi niepełnosprawnych. Istotnym problemem jest nadal zorganizowanie i sfinansowanie odpowiedniego przewozu dzieci niepełnosprawnych do szkół.

Nie bez znaczenia jest również podnoszenie i doskonalenie kwalifikacji osób pracujących zawodowo z osobami niepełnosprawnymi. Środki finansowe w samorządach niejednokrotnie są niewystarczające na ten element edukacji. Szkolenia kadr oświaty wpływają na jakość świadczonych usług. Skala i zakres działań organizacji pozarządowych w zakresie edukacji osób niepełnosprawnych nie przyczynia się w znaczącym stopniu do wyrównania szans tych osób, przede wszystkim ze względu na zbyt małą liczbę placówek podejmujących działalność rehabilitacyjną i edukacyjną, jak również niedostateczną ilość zajęć dla dzieci prowadzonych w ich miejscu zamieszkania, szkole, czy w ramach zajęć pozalekcyjnych.

Edukacja w życiu osób nie w pełni sprawnych ma ogromne znaczenie. Jej rola jest nieoceniona w procesie integracji społecznej, aktywizacji zawodowej i przygotowania do podjęcia pracy, a także samodzielności w funkcjonowaniu w codziennym życiu. Dlatego priorytetem powinno być wspieranie działań propagujących dostępność do edukacji dla osób z różnym rodzajem ograniczeń na każdym szczeblu nauki, co w konsekwencji przyniesie pozytywną zmianę w przestrzeni ekonomicznej i społecznej. Ponadto przełoży się na większą aktywność tej grupy osób. Ważne jest stworzenie warunków umożliwiających zdobycie wykształcenia, nabycia kwalifikacji niezbędnych w przyszłości do podjęcia pracy.

Zatrudnienie. Sytuacja zawodowa osób niepełnosprawnych

Jednym z kluczowych rodzajów aktywności społecznej ludności jest aktywność ekonomiczna, której podstawowym czynnikiem jest praca. W świetle danych NSP 2011 w województwie lubelskim liczba osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej liczyła 303 000 osób z czego 54 600 stanowiły osoby aktywne zawodowo, a 248 300 biernie zawodowo. Udział pierwszych (pracujący oraz zarejestrowani bezrobotni) w ogólnej liczbie niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej w naszym województwie wyniósł 18 %⁶⁸. Charakter tego problemu społeczno – ekonomicznego przedstawia tabela 8.

⁶⁸ *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Ludność i gospodarstwa domowe w województwie lubelskim. Stan i struktura społeczno – ekonomiczna*, Lublin 2014, s. 25.

Tabela 8. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej w 2011 roku

Rodzaj danych	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Współczynnik aktywności zawodowej w %
		razem	pracujący	bezrobotni		
		w tys.				
Ogółem	303,0	54,6	46,4	8,2	248,3	18
Mężczyźni	136,4	31,0	25,9	5,0	105,4	22,7
Kobiety	166,6	23,7	20,4	3,2	142,9	14,2

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Ludność i gospodarstwa domowe w woj. lubelskim, GUS, Lublin 2014

Osobom niepełnosprawnym znacznie trudniej jest znaleźć zatrudnienie na otwartym rynku pracy niż osobie pełnosprawnej. Na przyczynę niskiej aktywności zawodowej wpływa postawa samej osoby niepełnosprawnej oraz otoczenie zewnętrzne, postawa pracodawcy, warunki środowiska pracy, bariery administracyjne.

Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski pokazują, że w 2019 roku liczba aktywnych zawodowo osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej wynosiła w kraju 505 000 osób, a biernych zawodowo 2 502 000 osób, pracujący zatem niepełnosprawni stanowili 469 000 osób⁶⁹.

Znaczna część osób niepełnosprawnych pracuje na tzw. chronionym rynku pracy. Są to zakłady pracy chronionej (ZPCh) oraz zakłady aktywności zawodowej (ZAZ). Z danych przekazanych przez Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie dotyczący liczby Zakładów Pracy Chronionej oraz zatrudnienia osób niepełnosprawnych w tych zakładach wynika, że na koniec 2019 r. liczba podmiotów gospodarczych posiadających status zakładów pracy chronionej wyniosła 18. Zakłady zatrudniały ogółem 1 347 pracowników niepełnosprawnych.

Liczba ZAZ działających w województwie lubelskim na przestrzeni lat 2010-2019 zwiększyła się, co jest pozytywnym trendem. W 2019 roku na Lubelszczyźnie funkcjonowało osiem Zakładów Aktywności Zawodowej, zatrudniających 286 osób niepełnosprawnych finansowanych ze środków PFRON oraz dodatkowo 9 osób ze środków unijnych. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w stosunku do ogółu pracowników zatrudnionych w ZAZ wynosiło 69,93%. Obraz zatrudnienia przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Liczba zakładów aktywności zawodowej i zatrudnionych w nich niepełnosprawnych pracowników

Rodzaj danych	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba ZAZ	5	5	5	5	6	7	7	7	8	8
Liczba osób niepełnosprawnych finansowa-	174	176	176	176	212	237	237	247	278	286

⁶⁹ Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2019 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020.

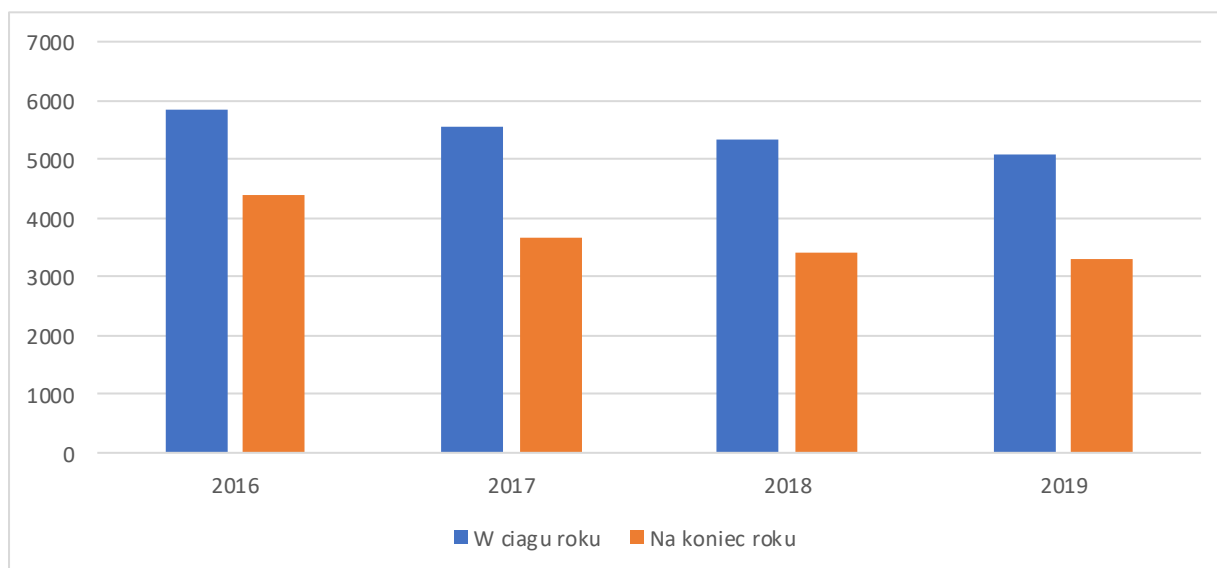
nych ze środków PFRON										
Ogólna liczba pracowników	242	244	246	246	336	345	345	353	388	409

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych własnych ROPS

Największą barierą w aktywizacji osób z niepełnosprawnościami jest ich bierność wynikająca głównie ze stanu zdrowia oraz obawy przed utratą świadczeń z tytułu niepełnosprawności, które są często postrzegane jako podstawowe źródło dochodu, zastępujące dochód uzyskany z pracy. Nie bez znaczenia jest również postawa społeczną, w tym przede wszystkim uprzedzenia i stereotypy funkcjonujące w środowisku, a także postawa rodziny, która czasami przez nadmierną troskę uniemożliwia usamodzielnienie się osoby i podjęcie przez nią zatrudniania.

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie, w ciągu 2019 roku zarejestrowano 5 094 bezrobotne osoby niepełnosprawne. Dane z ostatnich kilku lat potwierdzają systematyczny spadek bezrobotnych w tej grupie społecznej. Występujące w tym zakresie tendencje przedstawia wykres 16.

Wykres 16. Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych zarejestrowanych

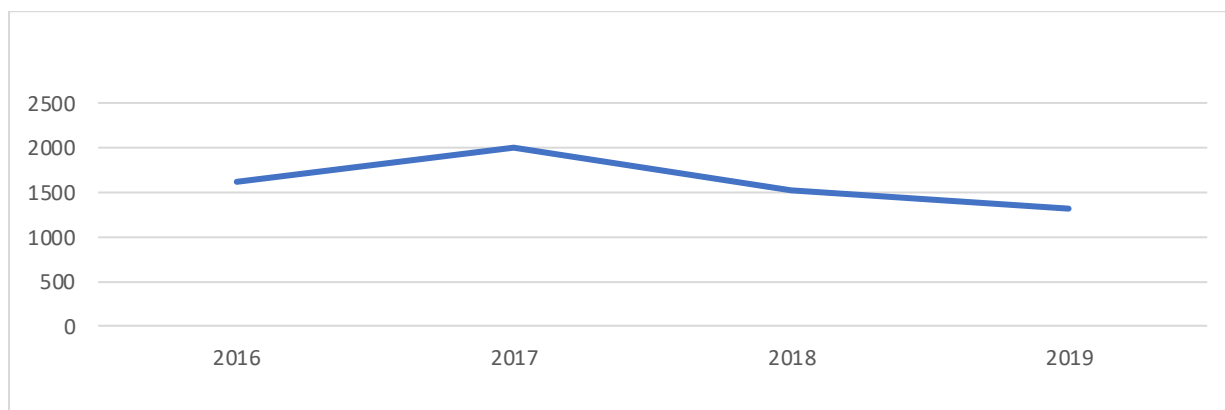

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie

Nadal niska jest aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych. Statystyki urzędów pracy uwzględniają jedynie osoby oficjalnie zarejestrowane jako bezrobotne lub poszukujące pracy, niepozostające w zatrudnieniu. Dlatego rozmiar zjawiska jest prawdopodobnie większy jak oficjalne dane.

Niepokojącym zjawiskiem jest spadek liczby ofert pracy skierowanych do osób niepełnosprawnych. W 2018 r. liczba ta wynosiła 1515, a w 2019 r. spadła do 1314. Wśród wszystkich ofert pracy przeważającą liczbę stanowią oferty pracy sezonowej. Co oznacza, że część osób niepełnosprawnych po krótkotrwałym zatrudnieniu ponownie staje się bezrobotna. Występujący problem przedstawiony został na wykresie 17.

Wykres 17. Liczba ofert pracy dla osób niepełnosprawnych w latach 2016-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie

Powiatowe urzędy pracy podejmują działania z zakresu pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego dla osób niepełnosprawnych oraz organizują szkolenia i stwarzają możliwości przekwalifikowania. W dużo mniejszym zakresie realizowane są działania „twarde”, związane z udzielaniem wsparcia finansowego w ramach ustawowych zadań powiatu z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Tylko niewielka część powiatowych urzędów pracy podejmuje współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Polega ona przede wszystkim na upowszechnianiu informacji o projektach realizowanych przez organizacje pozarządowe, kierowaniu osób niepełnosprawnych na staże, bądź pomocy w rekrutacji beneficjentów dla organizacji pozarządowych oraz nawiązywaniu porozumienia o współpracy partnerskiej⁷⁰.

Obecne działania na rzecz aktywizowania osób nie w pełni sprawnych uznaje się za niewystarczające i wymagają uaktualnienia lub przeformułowania celów, zintensyfikowania działań zmierzających do podwyższenia poziomu zatrudnienia i wzrostu ofert pracy skierowanych do osób z niepełnosprawnościami. Wspieranie osób niepełnosprawnych w przygotowaniu, poszukiwaniu i podjęciu zatrudnienia, wyrównywanie szans niepełnosprawnych pracowników na rynku pracy, tworzenie otoczenia sprzyjającego samozatrudnieniu, kreowanie rozwiązań zachęcających pracodawców do zatrudnienia osób niepełnosprawnych powinno stanowić główne kierunki działań polityki społecznej na rzecz osób niepełnosprawnych.

Profilaktyka oraz promocja edukacji zdrowotnej

Opieka zdrowotna obejmuje opiekę leczniczą, rehabilitacyjną, długotrwałą opiekę zdrowotną i usługi medyczne. Gdy jest właściwie zaspokajana nie stwarza warunków powodujących pogorszenie się stanu zdrowia. Dostępność usług zdrowotnych jest szczególnie ważna dla osób z niepełnosprawnościami, dlatego jej osiągalność powinna być świadczona bez długoterminowego oczekiwania na wizytę czy usługę.

⁷⁰ Informacja dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych o działalności Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w 2019 r., str.25-26.

Wg wyników NSP z 2011 r. liczba osób *niepełnosprawnych prawnie* tj. posiadających aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony wyniosła przeszło 3 131 500 osób i stanowiła 66,7% ogółu niepełnosprawnych w kraju. Natomiast liczba osób *niepełnosprawnych biologicznie*, tj. takich, które nie posiadały orzeczenia, ale odczuwały całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności wyniosła 1 565 600 osób, tj. 33,3%⁷¹. W województwie lubelskim prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności posiadało w 2011 r. 199 500 osób, tj. 64% ogółu zbiorowości niepełnosprawnej, biologiczne 112 300 osób, tj. 36 % ogółu osób niepełnosprawnych.

Łatwy dostęp do opieki lekarskiej, rehabilitacyjnej, czy innej usługi medycznej powodującej polepszenie stanu zdrowia lub uzyskanie doraźnej pomocy jest szczególnie istotny z punktu widzenia osób z niepełnosprawnościami. Problemy zdrowotne nasilają się wraz z wiekiem i są bezpośrednio związane ze starzeniem się społeczeństwa. Stąd częstota występowania różnorodnych problemów zdrowotnych oraz ograniczeń związanych z wykonywaniem codziennych obowiązków przeważnie wzrasta wraz wiekiem, bądź nasila się, zwłaszcza w grupie osób z niepełnosprawnościami. Informacji na temat stanu zdrowia ludności Polski dostarcza dokument pn. „Stan zdrowia ludności Polski w 2014 r.” Według danych z tego badania w 2014 r. ponad 2 mln osób w wieku 65 lat i więcej (34% ogółu populacji) miało ograniczenia w wykonywaniu podstawowych czynności codziennych, z czego 200 000 osób miało ograniczenia lekkie, 1311 osób średnie, natomiast kolejne 504 000 osób – poważne ograniczenie. Blisko połowa starszych osób (45%) z ograniczoną zdolnością codziennego funkcjonowania musiała pokonywać niegodności samodzielnie, bo nie miała żadnej pomocy, zaś 40 % ogółu populacji z takimi problemami zgłosiło potrzebę otrzymania pomocy lub zwiększenia jej wymiaru⁷².

Na podstawie występowania grup schorzeń u dorosłych niepełnosprawnych najczęściej występowały uszkodzenia i choroby narządu ruchu, schorzenia układu krążenia, schorzenia neurologiczne czy uszkodzenia i choroby narządu wzroku. Osoby niepełnosprawne przeważnie gorzej oceniają swoje zdrowie, niż osoby sprawne, częściej występują u nich długotrwałe problemy zdrowotne, czy choroby przewlekłe, częściej też muszą korzystać z pomocy medycznej. Odczuwają także problemy związane z wykonywaniem podstawowych codziennych czynności takich jak: przygotowywanie posiłków, korzystanie z telefonów, robienie zakupów, stosowanie leków czy prace domowe. Dlatego potrzebują wsparcia lub pomocy innych osób, by funkcjonować.

Niepełnosprawność lub choroby przewlekłe determinują potrzebę korzystania z porad lekarskich. W ciągu roku 9 na 10 osób z niepełnosprawnościami przynajmniej raz odwiedziło lekarza rodzinnego, a w przypadku osób sprawnych 7 na 10 osób. Prawie co czwarty mieszkaniec Polski potrzebujący opieki zdrowotnej doświadczył opóźnień w dostępie do niej z powodu zbyt długiego okresu oczekiwania na wizytę⁷³. Długi okres oczekiwania na opiekę zdrowotną związany jest przede wszystkim z opóźnieniem w uzyskaniu terminu wizyty wystarczająco szybko lub czekania w kolejce na wizytę na liście oczekujących, w sytuacji pilnego kontaktu. Osoby często zniechęcają się i w konsekwencji rezygnują z szukania opieki zdrowotnej z powodu długich list oczekujących. Sytuacja ta dotyczy w głównej mierze osób starszych lub osób o gorszym stanie zdrowia, w tym osób niepełnosprawnych.

⁷¹ Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012.

⁷² Stan zdrowia ludności Polski w 2014 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2016.

⁷³ Zdrowie i zachowanie zdrowotne mieszkańców Polski w świetle badania EHIS 2014. Notatka informacyjna, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.

Biorąc pod uwagę liczną grupę osób deklarujących długotrwałe problemy zdrowotne oraz ograniczenia w codziennych czynnościach zasadne wydaje się zapewnienie odpowiedniego dostępu do usług zdrowotnych. Dlatego tak ważna jest profilaktyka przeciwdziałania niepełnosprawności, stwarzanie warunków do jej ograniczania poprzez zapewnienie odpowiedniego dostępu do specjalistów, usług zdrowotnych czy szeroko pojętej rehabilitacji. Ważne jest propagowanie działań wspierających polepszanie stanu zdrowia osób z ograniczoną aktywnością spowodowaną problemami zdrowotnymi i niepełnosprawnością.

Rehabilitacja społeczno-zawodowa oraz integracja przyczynia się do podnoszenia jakości życia osób z niepełnosprawnością, dobrego funkcjonowania tej grupy osób w społeczeństwie, ich aktywizacji oraz kształtowania prawidłowej samooceny. Integracja społeczna ma duże znaczenie dla osób z niepełnosprawnością, gdyż umożliwia im funkcjonowanie w ich naturalnym środowisku – wśród rodziny i rówieśników, zdobywanie wiedzy, umiejętności, zawodu oraz przede wszystkim normalne życie w społeczeństwie.

Barier w dostępności do przestrzeni publicznej i usług

Brak dostępności do pełnego korzystania z przestrzeni publicznej ma znaczący wpływ na funkcjonowanie ludzi niepełnosprawnych w życiu społecznym i kulturalnym. Szczególnie uciążliwe i widoczne są bariery architektoniczne w budynkach, urzędach, mieszkaniach, centrach kulturalnych i sportowych. Osoby z niepełnosprawnościami spotykają się z utrudnieniami komunikacyjnymi, w tym zwłaszcza brakiem dostępności do środków transportu publicznego. Ograniczenia występują także na dworcach, przystankach autobusowych. Brakuje podnośników, ramp, komunikatorów głosowych itp. W dobie szeroko rozwiniętych usług o charakterze elektronicznym wiele osób z niepełnosprawnościami, w tym zwłaszcza osoby słabowidzące, niesłyszące mają kłopoty z dostępem do informacji ze źródeł elektronicznych lub innych urządzeń interaktywnych. Powoduje to kolejne trudności dostępu do usług lub informacji w różnych instytucjach publicznych w związku z załatwianiem spraw administracyjnych, podatkowych, komunikacyjnych. Znaczny problem stanowi nadal dostosowanie do potrzeb osób niewidomych lub słabowidzących ośrodków rekreacyjnych i sportowych oraz innych obiektów publicznych, w tym m.in. banków, sklepów, bibliotek. Również osoby głuchonieme stykają się z dużymi utrudnieniami w zakresie dostępności w większości obiektów użyteczności publicznej, gdzie mają problem z dostępem do osób, które posługują się językiem migowym. Należy wspomnieć przy tym o szkołach, uczelniach, które niejednokrotnie nie posiadają kadry z odpowiednimi kwalifikacjami do pracy z osobami z niepełnosprawnościami.

Kolejnym problemem jest niedostateczny rozwój sieci usług opiekuńczych oferujących pomoc w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych oraz infrastruktury zapewniającej opiekę i rehabilitację tym osobom, zwłaszcza dzienną. W ostatnich latach w województwie lubelskim znacząco zwiększyła się liczba warsztatów terapii zajęciowej i środowiskowych domów samopomocy oferujących rehabilitację osobom niepełnosprawnym. Jednakże koszt utworzenia i utrzymania tych placówek jest na tyle duży, że dynamika ich powstawania nie jest już tak wysoka, jak w ciągu kilku poprzednich lat. Należy zaznaczyć, że placówki te obejmują wsparciem przede wszystkim osoby z upośledzeniem umysłowym i chorobami psychicznymi, ewentualnie z niepełnosprawnością sprzężoną. Brakuje placówek dziennego pobytu i rehabilitacji dla dużej części osób niepełnosprawnych z innymi rodzajami niepełnosprawności, co w kontekście zarówno barier architektonicznych i mało dostępnego transportu dla osób niepełnosprawnych, jak też niskiej aktywności zawodowej tych osób

i trudnościami w znalezieniu zatrudnienia, powoduje, że znaczna część tych ludzi jest skazana na pobyt w domu i wyizolowana z życia społecznego. Działalność organizacji pozarządowych nie jest w stanie zastąpić działań administracji w tym zakresie. Utworzenie i utrzymanie placówek rehabilitacyjnych dla osób niepełnosprawnych, w tym placówek specjalistycznych, jest dużym i kosztownym przedsięwzięciem, podejmowanym przez nieliczne, najprężniej działające organizacje.

Niewystarczające finansowanie i niewystarczające wsparcie organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych

Środki finansowe przeznaczone na wsparcie dla osób nie w pełni sprawnych są często niewystarczające. Stanowi to główną przeszkodę w realizacji usług zdrowotnych i społecznych.

Państwowe instytucje publiczne dostrzegają potrzebę współpracy z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się problematyką niepełnosprawności, dlatego przyjmują programy współpracy z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. Porozumienia o współpracy podpisywane są zarówno na poziomie wojewódzkim, powiatowym jak i gminnym. Współpraca tych instytucji na rzecz wsparcia dla osób niepełnosprawnych prowadzi do wspólnej polityki społecznej.

Organizacje pozarządowe coraz sprawniej ubiegają się o środki na realizację zadań publicznych z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych. Corocznie licznie odpowiadają na ogłaszane konkursy ofert i zgłaszają dodatkowe potrzeby. Niestety, samorządy nie posiadają wystarczających środków finansowych na realizację różnych przedsięwzięć. Pomimo dobrego rozeznania potrzeb organizacji oraz wielu płaszczyzn współpracy z organizacjami, brakuje dostatecznych środków na wdrożenie wielu wspólnych projektów i inicjatyw. Stąd niejednokrotnie fundacje i stowarzyszenia działające na rzecz osób niepełnosprawnych pozyskują środki z innych źródeł, w tym współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Podstawowym problemem są ograniczone środki na zabezpieczenie potrzeb zgłaszanych przez organizacje pozarządowe. Ponadto, przepisy nakładające na organy administracji publicznej ściśle określone zadania ustawowe, zawężają możliwość podejmowania wspólnych przedsięwzięć z organizacjami, czy też wsparcia finansowego organizacji w działalności wykraczającej poza zakres ustawodawczy.

Wspieranie osób z niepełnosprawnością powinno polegać na uruchamianiu za pomocą odpowiednich środków działań o szerokim zakresie, które ułatwiają życie osobiste i zapewniają stosowny udział w życiu społecznym i kulturalnym. Dzięki odpowiedniemu wsparciu i pomocy adekwatnej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami sytuacja osób nie w pełni sprawnych może ulec poprawie i przyczyni się do zwiększenia udziału w życiu społecznym i zawodowym.

6.4.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Wsparcie osób niepełnosprawnych

Mocne strony	Słabe strony
• Współpraca instytucji samorządowych z pozarządowymi w zakresie wsparcia na rzecz osób niepełnosprawnych;	• Ograniczone środki finansowe na działania na rzecz wsparcia osób niepełnosprawnych; • Niski poziom aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami.

• Uwzględnianie problematyki osób z niepełnosprawnościami w działaniach administracji publicznej; • Wysoko wykwalifikowana kadra pomocy społecznej i urzędów działających na rzecz osób niepełnosprawnych; • Realizacja Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 oraz innych programów w obszarze wsparcia na rzecz osób niepełnosprawnych; • Funkcjonujące Zakłady Aktywności Zawodowej i Zakłady Pracy Chronionej zatrudniające osoby niepełnosprawne.	• Utrudniona dostępność do specjalistycznej pomocy medycznej i rehabilitacyjnej; • Bariery architektoniczne i społeczne; • Bariery w dostępie do edukacji; • Brak motywowania osób niepełnosprawnych do podnoszenia kwalifikacji zawodowych i poszukiwania pracy; • Niski udział osób nie w pełni sprawnych w życiu społecznym; • Niska świadomość osób niepełnosprawnych na temat swoich praw; • Wysoka liczba osób niepełnosprawnych biernych zawodowo; • Mała liczba ofert pracy dla osób z niepełnosprawnościami; • Zbyt mała liczba Zakładów Pracy Chronionej; • Ograniczenia w dostępności do ogólnodostępnych dóbr kulturalnych i usług społecznych w związku z utrudnieniami komunikacyjnymi; • Brak ośrodka wsparcia dla osób niepełnosprawnych i wsparcia dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami.
Szanse	Zagrożenia
• Likwidowanie barier w budynkach użyteczności publicznej oraz w budynkach mieszkalnych; • Rozwój wolontariatu i organizacji pożytku publicznego; • Współpraca między samorządami na wszystkich szczeblach administracji publicznej; • Możliwość tworzenia klas integracyjnych; • Pozyskiwanie środków finansowych z innych źródeł; • Aktywizacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych; • Rządowe programy na rzecz osób niepełnosprawnych.	• Zmieniające się przepisy prawne dotyczące osób niepełnosprawnych; • Zmniejszenie środków PFRON na aktywizację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych; • Stały charakter zjawiska niepełnosprawności; • Wykluczenie społeczne osób niepełnosprawnych w społeczeństwie; • Wzrost liczby osób z niepełnosprawnością w związku ze starzeniem się społeczeństwa; • Brak ofert pracy – niekorzystny rynek pracy dla osób z niepełnosprawnościami.

6.4.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Wsparcie osób niepełnosprawnych

- Prowadzenie działań w zakresie profilaktyki niepełnosprawności poprzez realizację programów wspierających działania na rzecz promocji zdrowia oraz kultury fizycznej i sportu;
- Ułatwienie dostępu osobom niepełnosprawnym do korzystania z obiektów sportowych, kulturalnych, edukacyjnych poprzez niwelowanie barier architektonicznych i dostosowanie obiektów użyteczności publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami;
- Poprawa zdolności zasobów ludzkich poprzez podwyższanie kwalifikacji i wiedzy kadr instytucji i organizacji zajmujących się osobami niepełnosprawnymi;
- Propagowanie działań na rzecz wzrostu aktywności zawodowej i zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami;
- Upowszechnianie pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnościami poprzez promocje osiągnięć w różnych dziedzinach życia;
- Zapewnienie dostępności do edukacji na wszystkich szczeblach nauki;
- Ułatwienie dostępu do usług medycznych i rehabilitacji.

6.4.5. Cel główny: Włączenie osób z niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe poprzez działania zwiększające ich aktywność zawodową i społeczną

6.4.6. Opis celu głównego:

Włączenie osób z niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe poprzez działania zwiększające ich aktywność zawodową i społeczną uwarunkowane jest od stworzenia kompleksowego wsparcia umożliwiającego dostępność we wszystkich obszarach życia. Osoby z niepełnosprawnościami powinny mieć zapewniony równy dostęp do edukacji, informacji, zatrudniania oraz uczestnictwa w życiu społecznym oraz kulturalnym. W związku z tym ważne jest tworzenie warunków zapewniających i umożliwiających im pełny udział w życiu społecznym i zawodowym. Dzięki takim rozwiązaniom mają równe szanse na rozwój osobisty, zawodowy i udział w życiu politycznym. W odniesieniu do aktywności zawodowej oprócz działań informacyjno - promocyjnych należy rozwijać i wspierać działania sprzyjające zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami na otwartym rynku pracy. Podejmować i propagować współpracę różnych środowisk, w tym sektora prywatnego i publicznego oraz pracodawców na rzecz zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami. Aktywność zawodowa stanowi dla osób z niepełnosprawnościami szansę na zmianę warunków życia, jest jednym ze sposobów walki z izolacją społeczną. Umożliwia nie tylko aktywne funkcjonowanie w sferze społecznej i zawodowej, ale również wpływa na podniesienie poziomu samooceny, polepszenie warunków życia oraz sprzyja integracji i niezależnemu życiu.

Działania wspierające włączenie osób z niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe zwiększające ich aktywność w tych dziedzinach wymagają poprawy infrastruktury. Szczególnie uciążliwe i widoczne są bariery architektoniczne w budynkach, urzędach, mieszkaniach, centrach kulturalnych i sportowych. Ograniczenia występują także na dworcach, przystankach autobusowych. Istotne jest również podejmowanie działań zapobiegających powstawaniu niepełnosprawności, w tym wspomaganie profilaktyki niepełnosprawności, wspierania działań kształtujących postawy prozdrowotne oraz wdrażania usług rehabilitacyjnych. Ważne jest wsparcie w dostępie do edukacji poprzez zapewnienie udziału do wszystkich form i szczebli edukacji. Istotne znaczenia ma również tworzenie partnerstw lokalnych, zwiększanie roli organizacji pozarządowych w realizacji usług świadczonych na rzecz osób z niepełnosprawnościami, a także zapewnienie odpowiedniego zabezpieczenia finansowanego oraz jego efektywnego wykorzystania i monitorowania.

6.4.7. Zakładane efekty/rezultaty

Wdrażanie Strategii pozwoli na pełne uczestnictwo osób z niepełnosprawnościami zamieszkałych w województwie lubelskim na udział w życiu społecznym i zawodowym oraz polepszenie ich sytuacji w życiu codziennym poprzez zwiększanie dostępności do usług i dóbr. Zagwarantowane zostanie osobom niepełnosprawnym korzystanie z przysługujących im praw co oznaczać będzie zapewnienie im szeroko pojętej dostępności we wszystkich obszarach życia społecznego. Nastąpi zapewnienie kompleksowego wsparcia osobom z niepełnosprawnościami w różnych dziedzinach życia, co przyczyni się do zwiększenia ich udziału w edukacji, podniesieniu poziomu aktywności społecznej i zawodowej, a także korzystania z przysługujących im praw.

Aktywne i twórcze życie jest podstawowym wyznacznikiem jakości życia. Umożliwienie osobom z niepełnosprawnościami czynnego uczestnictwa w kulturze, sztuce, sporcie czy edukacji, jest szansą na ich rozwój oraz realizację swoich potrzeb, zainteresowań czy ambicji. Aktywne włączenie w rytm życia oraz integracja społeczna przyczyni się do większej decyzyjności tej grupy społecznej w podejmowaniu różnych inicjatyw obywatelskich. Wymiernym efektem uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu zawodowym i społecznym do roku 2030 będzie większa liczba osób korzystających z dóbr kultury, sztuki i sportu oraz osób uczących się i aktywnych zawodowo na rynku pracy.

Zwiększenie intensywności i różnorodności oddziaływań w zakresie profilaktyki przyczyni się do wspierania działań w zakresie inicjowania i wdrażania lokalnych programów i projektów dotyczących zmniejszenia ryzyka wystąpienia niepełnosprawności i ograniczenia jej skutków, kształtowania postaw prozdrowotnych, wspierania rozwoju usług rehabilitacyjnych świadczonych osobom z niepełnosprawnościami w środowisku lokalnym. Dzięki rozwojowi usług opiekuńczych, rehabilitacji oraz promocji zdrowia i edukacji prozdrowotnej nastąpi zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług, w tym do opieki osobistej, a także przyczyni się do rozwoju świadomości i aktywnych postaw prozdrowotnych osób z niepełnosprawnościami.

Rozwój poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy, wspieranie zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami, upowszechnianie ekonomii społecznej, jako narzędzia

wyrównującego szanse osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy, przełożą się na zwieszenie ich udziału w życiu zawodowym i społecznym.

Wpłynie to również na większe zainteresowanie i zaangażowanie różnych instytucji, szkół, ośrodków kultury i sportu oraz organizacji pozarządowych w zakresie działań sprzyjających rozwojowi dostępności usług w każdej dziedzinie życia osób z niepełnosprawnościami.

6.4.8. Cele operacyjne

Narzędzie realizacji: Program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych	
Cel operacyjny 1: Profilaktyka niepełnosprawności	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Budowanie świadomości społeczeństwa na temat niepełnosprawności poprzez promocję zdrowia i edukację prozdrowotną; • Poprawa dostępności do kultury fizycznej i sportu; • Promowanie i wspieranie programów profilaktycznych; • Wspieranie i promowanie systemu wczesnej interwencji; • Wspieranie i promowanie rehabilitacji.
Cel operacyjny 2: Przeciwdziałanie oraz łagodzenie skutków niepełnosprawności	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Likwidacja barier architektonicznych; • Poprawa i zwiększenie liczby obiektów służących rehabilitacji; • Wspieranie działań integracji społecznej i zawodowej; • Poprawa wyposażenia w sprzęt rehabilitacyjny obiektów służących rehabilitacji i edukacji; • Polepszenie dostępności dla osób niepełnosprawnych do dóbr kultury, rozrywki i sportu.
Cel operacyjny 3: Skuteczne działania instytucji i organizacji pozarządowych na rzecz osób z niepełnosprawnościami	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Rozwój różnorodnych form wsparcia środowiskowego w miejscu zamieszkania osób z niepełnosprawnościami; • Poprawa dostępności do usług rehabilitacyjnych i diagnostyki; • Wdrażanie projektów i programów zmierzających do zmniejszenia zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym; • Wspieranie powstawania i rozwoju różnych form współpracy międzysektorowej na rzecz zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych; • Rozwój infrastruktury zapewniającej opiekę i rehabilitację osobom niepełnosprawnym, w tym placówek dziennego pobytu i rehabilitacji dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Cel operacyjny 4: Poprawa dostępności i jakości edukacji dla osób z niepełnosprawnościami	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Podnoszenie świadomości osób niepełnosprawnych o potrzebie edukacji i ich aktywizacja w przedmiotowym zakresie; • Tworzenie warunków umożliwiających kształcenie osób niepełnosprawnych na wyższych uczelniach poprzez wsparcie likwidacji barier architektonicznych oraz wsparcie działań na rzecz popularyzacji edukacji osób niepełnosprawnych; • Wsparcie tworzenia specjalnych ośrodków edukacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej; • Przygotowanie kadry jednostek kształcących do pracy z osobami niepełnosprawnymi; • Likwidacja barier architektonicznych oraz w komunikowaniu się w placówkach oświatowych; • Tworzenie warunków umożliwiających kształcenie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w integracyjnych placówkach edukacyjnych poprzez budowę nowych placówek, modernizację placówek i likwidację barier architektonicznych w istniejących; • Stworzenie warunków do skutecznego działania organizacji pozarządowych na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami, w tym w ramach wsparcia środowiskowego zakładania przez nie placówek ukierunkowanych na wsparcie edukacyjne.
Cel operacyjny 5: Zwiększenie aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Działania na rzecz zwiększenia poziomu wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych osób z niepełnosprawnościami; • Wspieranie doradztwa zawodowego dla osób niepełnosprawnych; • Inicjowanie i wspieranie działań dotyczących form zatrudnienia osób niepełnosprawnych i zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych; • Upowszechnianie instrumentów promocji zatrudnienia osób niepełnosprawnych; • Działania na rzecz tworzenia miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych; • Działania na rzecz tworzenia przedsiębiorstw społecznych zatrudniających osoby niepełnosprawne; • Poprawa efektywności działań na rzecz podnoszenia poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych; • Monitoring efektywności zatrudnieniowej osób niepełnosprawnych objętych działaniami w zakresie aktywizacji zawodowej.
Cel operacyjny 6: Współpraca i wspieranie organizacji pozarządowych w działaniach na rzecz osób z niepełnosprawnościami	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Promocja i wspieranie działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe na rzecz osób z niepełnosprawnościami, w tym zlecanie organizacjom zadań w ramach realizacji zadań publicznych, wsparcie merytoryczne i finansowe;

	• Podejmowanie wspólnych inicjatyw instytucji i organizacji pozarządowych na rzecz osób z niepełnosprawnościami; • Inicjowanie konsultacji społecznych.
--	--

6.4.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii

- Jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- Agendy rządowe;
- Jednostki ochrony zdrowia;
- Szkoły i uczelnie wyższe;
- Organizacje pozarządowe;
- Media;
- Przedsiębiorcy.

6.4.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Wsparcie osób niepełnosprawnych

Wskaźnik	Wskaźnik bazowy – stan na 2019 r. (lub ostatni dostępny)	Wskaźnik docelowy	Źródło weryfikacji wskaźników
Cel operacyjny 1: Profilaktyka niepełnosprawności			
1.Liczba projektów i programów oraz kampanii informacyjnych, realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego w zakresie profilaktyki niepełnosprawności w obszarach: promocji zdrowia i edukacji prozdrowotnej, kultury fizycznej i sportu.	1310 (2015-2019)	1500	dane Departamentów Zdrowia i Polityki Społecznej, Mienia, Infrastruktury Inwestycji, Kultury, Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego oraz dane z powiatów
Cel operacyjny 2: Przeciwdziałanie oraz łagodzenie skutków niepełnosprawności			
1.Liczba obiektów z zakresu infrastruktury społecznej, w których jednostki samorządu terytorialnego dofinansowały roboty budowlane	319	366	dane z Departamentu Zarządzania Regionalnym Programem

związane z potrzebami osób niepełnosprawnych.	(2015-2019)		Operacyjnym Urzędu Marszałkowskiego oraz dane z powiatów
2.Liczba projektów i programów miękkich o charakterze nie inwestycyjnym realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, mających na celu integrację osób niepełnosprawnych, w tym polepszenie dostępności do dóbr kultury, rekreacji i sportu	653 (2014-2019)	685	dane własne ROPS, dane z Departamentu Kultury, Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego oraz dane z powiatów
Cel operacyjny 3: Skuteczne działania instytucji i organizacji pozarządowych na rzecz osób z niepełnosprawnościami			
1.Liczba partnerstw utworzonych przez instytucje samorządowe z organizacjami pozarządowymi i/lub przedsiębiorcami w celu współpracy na rzecz zapewnienia wsparcia osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom na podstawie pisemnej umowy	124 (2015-2019)	143	dane z WUP oraz dane z powiatów
Cel operacyjny 4: Poprawa dostępności i jakości edukacji dla osób z niepełnosprawnościami			
1. Liczba kampanii społecznych promujących edukację wśród osób z niepełnosprawnościami.	0	5	dane własne ROPS, dane z Departamentu Kultury, Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego oraz dane z powiatów
2. Wskaźnik procentowy osób niepełnosprawnych uczęszczających do szkół wyższych w łącznej liczbie studentów.	1,97 % (2019)	2,1 %	dane przekazywane przez uczelnie wyższe dane GUS
3. Liczba programów psycho-edukacyjnych prowadzonych w szkołach i przedszkolach.	0	120	Kuratorium Oświaty, Dane z powiatów
Cel operacyjny 5: Zwiększenie aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami			
1. Liczba ofert pracy skierowanych do osób niepełnosprawnych.	7 906	9 000	dane przekazywane przez WUP

	(2015-2019)		
2. Liczba osób z niepełnosprawnościami bezrobotnych i poszukujących pracy, które korzystały z usług i instrumentów zaoferowanych przez powiatowe urzędy pracy w województwie lubelskim i Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie.	5 764 (w ciągu roku)	4 000	dane przekazywane przez WUP
3. Liczba osób z niepełnosprawnościami zatrudnionych w podmiotach ekonomii społecznej (ZAZ, przedsiębiorstwach społecznych i spółdzielniach socjalnych).	357 (2019)	410	dane własne ROPS oraz dane z powiatów
Cel operacyjny 6: Współpraca i wspieranie organizacji pozarządowych w działaniach na rzecz osób z niepełnosprawnościami			
1. Liczba organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem ze środków PFRON przez jednostki samorządu terytorialnego.	1339 (2015-2019)	1530	dane własne ROPS oraz z powiatów
2. Liczba organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem ze środków budżetowych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz środków pozyskanych z innych źródeł na ten cel przez jednostki samorządu terytorialnego.	230 (2018-2019)	661	dane własne ROPS oraz z powiatów
3. Kwota środków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego oraz środków pozyskanych przez jednostki przeznaczona na wsparcie organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami (w zł).	10 460 981 (2018-2019)	25 000 000	dane własne ROPS oraz z powiatów
4. Kwota środków PFRON przeznaczona przez jednostki samorządu terytorialnego na wsparcie organizacji pozarządowych	125 123 631	143 900 000	dane własne ROPS oraz z powiatów

działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami (w zł)	(2015-2019)		
--	-------------	--	--

6.5. Obszar strategiczny: Zdrowie psychiczne

6.5.1. Główny problem: nierównomierny dostęp do kompleksowego wsparcia dla osób doświadczających kryzysu psychicznego

W Polsce, podobnie jak w Europie i na świecie, coraz więcej osób cierpi na zaburzenia psychiczne lub doświadcza, przynajmniej raz w życiu, poważnego kryzysu psychicznego. Przyczyną tego stanu są intensywne zmiany gospodarczo-społeczne wynikające z postępującego procesu globalizacji: brak stabilności w życiu zawodowym, brak silnej struktury społecznej, rozpad więzi społecznych i rodzinnych, negatywny wpływ mediów, szeroki dostęp do środków psychoaktywnych oraz innych form rozrywek powodujących uzależnienia, a w konsekwencji zaburzenia nastroju i zachowania. Istotne jest zapobieganie zaburzeniom psychicznym, szybka interwencja i dostęp do kompleksowej pomocy psychiatrycznej świadczonej w środowisku, a także promowanie zarówno zdrowia psychicznego jak i tolerancyjnej, życzliwej postawy wobec osób doświadczających stale lub przejściowo kryzysu psychicznego.

6.5.2. Diagnoza: obszar strategiczny Zdrowie psychiczne

Opierając się na dwóch głównych klasyfikacjach zaburzeń psychicznych – ICD-10 (Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, opracowana przez ekspertów powołanych przez Światową Organizację Zdrowia) oraz DSM (Podręcznik Diagnostyczny i Statystyczny Zaburzeń Psychiczych opracowany przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne) można wprowadzić rozróżnienie między zaburzeniem psychicznym a chorobą psychiczną. Zaburzenie psychiczne to utrata równowagi wewnętrznej i umiejętności społecznej adaptacji. Może skutkować brakiem motywacji, równowagi emocjonalnej, dezorganizacją zachowania. Choroba psychiczna objawia się dodatkowo zaburzeniami psychotycznymi, tj. omamy i urojenia, co skutkuje utratą sprawności emocjonalnej i intelektualnej, anormalnymi formami zachowań i społecznym niedostosowaniem.

Według ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 roku (Dz. U. z 1994 r. Nr 111, poz. 353 z późn. zm.) osoba z zaburzeniami psychicznymi to: osoba chora psychicznie (wykazująca zaburzenia psychotyczne), osoba upośledzona umysłowo, osoba wykazująca inne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga świadczeń

zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym⁷⁴.

Zaburzenia psychiczne są główną przyczyną niepełnosprawności u dzieci i młodzieży, natomiast wiedza na temat całościowego rozpowszechnienia tych zaburzeń jest ograniczona. Z przeprowadzonych analiz wynika, że około 20% populacji rozwojowej cierpi na szeroko pojęte zaburzenia psychiczne, a ponad 50% zaburzeń psychicznych dorosłych rozpoczyna się przed 16 rokiem życia⁷⁵. W Polsce zaburzenia psychiczne w stopniu wymagającym leczenia dotyczą około 9% populacji dziecięco-młodzieżowej, co oznacza, że pomocy potrzebuje około 630 tysięcy dzieci i młodzieży poniżej 18. roku życia⁷⁶. Autorzy analiz alarmują, że 75% dzieci i adolescentów cierpiących z powodu zaburzeń psychicznych nie otrzymuje potrzebnej pomocy. Choć panuje powszechna zgoda co do tego, jak ważna jest szeroko pojęta profilaktyka oraz dostępna opieka psychiatryczna w dzieciństwie i okresie dojrzewania, istnieje ogromna rozbieżność między potrzebami a dostępnością zasobów. W Polsce system opieki nad dziećmi i młodzieżą z zaburzeniami psychicznymi charakteryzuje nierównomierne rozmieszczenie instytucji na terenie kraju, ponadto opiera się on głównie na opiece szpitalnej, przy relatywnie słabym rozwoju opieki środowiskowej.

Przypuszcza się, że na uzyskane wyniki, poza uwarunkowaniami biologicznymi, mogły mieć wpływ intensywne zmiany zachodzące w polskich rodzinach w okresie transformacji ekonomiczno-społeczno-kulturowej ostatnich lat, m.in. wzrastająca liczba rozwodów, więcej czasu poświęcanego pracy – brak dostępności emocjonalnej rodziców, emigracja za „chlebem” jednego, a czasami obojgarodzących, nadmierne korzystanie z Internetu jako środka komunikacji w rodzinie⁷⁷.

Z drugiej strony, proces starzenia się polskiego społeczeństwa, generuje występowanie chorób związanych z wydłużającym się wiekiem, w tym zespołów otępiennych, którym często towarzyszą zaburzenia zachowania. Choroba Alzheimera stanowi połowę przypadków otępień wśród osób powyżej 65 roku życia. W Polsce osób w wieku 65-79 lat jest ponad 4 miliony. Obecnie szacuje się, iż ludzi chorych na otępienie jest na świecie ok. 18 mln., a w Polsce – 400 tys. Z tej liczby 200 tys. to chorzy na Alzheimera⁷⁸.

Dostępność do świadczeń zdrowotnych

Jednym z głównych wskaźników stanu zdrowia psychicznego jest liczba zarejestrowanych zaburzeń psychicznych w placówkach psychiatrycznej opieki zdrowotnej. W 2018 roku psychiatryczną opiekę stacjonarną w województwie lubelskim tworzyły 3 szpitale psychiatryczne dysponujące łącznie 1 092 łóżkami (o 338 mniej niż w 2011 r.).

⁷⁴ Zgodnie z *Narodowym Programem Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2011-2015 i Regionalnym Programem Ochrony Zdrowia Psychicznego dla województwa lubelskiego na lata 2012-2016* do innych zakłóceń czynności psychicznych zalicza się: zaburzenia niepsychotyczne, zaburzenia spowodowane używaniem alkoholu, zaburzenia spowodowane używaniem substancji psychoaktywnych.

⁷⁵ B. Skrzypkowska-Brancewicz i wsp., *Analiza świadczeń psychiatrycznych udzielonych populacji rozwojowej w latach 2010-2016 na podstawie danych Narodowego Funduszu Zdrowia (...)* w: „Psychiatria Polska” Nr 144: 1-19, 10 września 2019 r.

⁷⁶ M. Janas-Kozik, *Sytuacja psychiatrii dzieci i młodzieży w Polsce w 2016 roku*, w: „Psychiatria” 2017, 14(1): 61-63.

⁷⁷ I. Namysłowska, *Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży w Polsce – stan rozwoju opieki psychiatrycznej i zadania na przyszłość*, w: „Postępy Nauk Medycznych” 2013, 26(1), s.4–9.

⁷⁸ <http://isa.lublin.pl/choroba-alzheimera/> (dostęp: 15.09.2020).

Hospitalizowano wówczas 10 133 osoby (o 1 495 mniej niż w 2011 r.)⁷⁹. Dla dzieci i młodzieży funkcjonowały 2 całodobowe oddziały psychiatryczne dysponujące 52 łózkami⁸⁰.

Ministerstwo Zdrowia podaje, że w zakresie opieki ambulatoryjnej dla dorosłych w województwie lubelskim funkcjonuje 51 poradni zdrowia psychicznego, 1 poradnia leczenia nerwic, 4 poradnie dla osób z autyzmem dziecięcym, 7 poradni leczenia uzależnień, 1 poradnia antynikotynowa, 23 poradnie terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia, 6 poradni terapii uzależnienia od substancji psychoaktywnych, 1 poradnia seksuologiczna i patologii współżycia oraz 15 poradni psychologicznych. Udzielono w nich 225 740 porad⁸¹.

W zakresie opieki ambulatoryjnej dla dzieci i młodzieży funkcjonuje 7 poradni zdrowia psychicznego oraz 1 poradnia terapii uzależnienia od substancji psychoaktywnych. Udzielono w nich łącznie 16 710 porad. Większość poradni zlokalizowana jest w miastach. Trudności w dostępie do opieki ambulatoryjnej obserwuje się szczególnie w zakresie wsparcia dzieci i młodzieży⁸².

W poradniach zdrowia psychicznego zarejestrowano ogółem 75 532 osoby, tak więc 3,56% mieszkańców województwa stanowiły osoby z zaburzeniami psychicznymi⁸³. Poniższa tabela 10 obrazuje zmiany w liczbie osób zarejestrowanych w poradniach z uwzględnieniem kilku głównych kategorii zaburzeń.

Tabela 10. Liczba osób zarejestrowanych w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi w odniesieniu do liczby mieszkańców województwa lubelskiego

Wyszczególnienie	rok 2013		rok 2018	
	Liczba	%	Liczba	%
Liczba ludności	2 156 150	x	2 117 619	x
Zaburzenia psychiczne ogółem	82 332	3,81	75 532	3,56
Zaburzenia psychiczne bez uzależnień	71 055	3,29	63 978	3,02
Zaburzenia psychiczne spowodowane używaniem alkoholu	9 068	0,42	8 000	0,37
Zaburzenia psychiczne spowodowane używaniem środków psychoaktywnych	1 255	0,05	3 236	0,15

Źródło: opracowanie własne ROPS

Jak pokazują dane, odsetek osób z zaburzeniami psychicznymi w regionie w ostatnich latach nieznacznie się obniżył. Wyjątkiem jest jednak liczba osób z zaburzeniami psychicznymi spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych – odsetek osób zarejestrowanych z tego powodu w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi wzrósł w porównywanym okresie ponad dwukrotnie. Jak wskazują badania, różnorodność i dostępność środków

⁷⁹ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl, (dostęp: 26.05.2020).

⁸⁰ Raport Najwyższej Izby Kontroli *Dostępność leczenia psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży (w latach 2017-2019)*, www.nik.gov.pl, (dostęp: 23.06.2020).

⁸¹ Dane za 2016 r., na podstawie map potrzeb zdrowotnych dla województwa lubelskiego w zakresie zaburzeń psychicznych opracowanych w 2018 r. przez Ministerstwo Zdrowia, www.mpz.mz.gov.pl, (dostęp: 23.06.2020).

⁸² Tamże.

⁸³ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl, (dostęp: 26.05.2020).

psychoaktywnych, a także przesunięcie się granic akceptacji społecznej wobec używania tych substancji są jednymi z głównych przyczyn problemu⁸⁴.

Istotnym elementem z punktu widzenia leczenia zaburzeń psychicznych jest kompleksowość placówek psychiatrycznych. Placówka kompleksowa to świadczeniodawca dysponujący na terenie jednego ośrodka pięcioma formami leczenia - poradnią zdrowia psychicznego, zespołem leczenia środowiskowego, psychiatrycznym oddziałem dziennym, psychiatrycznym oddziałem całodobowym oraz psychiatryczną izbą przyjęć lub szpitalnym oddziałem ratunkowym (SOR). W 2016 roku w Polsce funkcjonowały 22 placówki obejmujące wszystkie wymienione formy leczenia na terenie jednego ośrodka, w tym 2 - w województwie lubelskim – 2 (powiat radzyński i m. Lublin)⁸⁵.

Mając na uwadze rozwój środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej oraz wdrażanie koncepcji deinstytucjonalizacji usług, w Narodowym Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017 – 2022 zawarto zapisy dotyczące programu pilotażowego w centrach zdrowia psychicznego.

Centra mają za zadanie przenieść ciężar opieki psychiatrycznej z zamkniętego szpitala psychiatrycznego do lokalnego środowiska. Są odpowiedzialne za realizację kompleksowej pomocy psychiatrycznej, w warunkach stacjonarnych, dziennych, ambulatoryjnych oraz leczenia środowiskowego przy jednoczesnej łatwej dostępności. Sposób organizacji opieki zdrowotnej w centrach ma przeciwdziałać stygmatyzacji osób w kryzysie psychicznym oraz pomóc w uzyskaniu pełnego wsparcia w miejscu zamieszkania, miejsca pracy czy szkoły⁸⁶. W województwie lubelskim pilotaż realizują dwa centra: w powiecie radzyńskim oraz chełmskim.

Na terenie województwa dostępność do świadczeń psychiatrycznej opieki jest zróżnicowana terytorialnie. Największy niedobór podmiotów leczniczych zauważono w północnej, zachodniej i południowej części regionu. W większości powiatów brakuje środowiskowych i dziennych form opieki psychiatrycznej, szczególnie dla dzieci i młodzieży⁸⁷.

Infrastruktura pomocy społecznej i formy pomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Istotnym elementem oparcia społecznego są pozamedyczne zasoby instytucjonalne, w których prowadzona jest działalność wspierająca osoby z zaburzeniami psychicznymi. W zależności od formy pomocy należą do nich: domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej,

⁸⁴ Z. Michalczyk, *Zażywanie substancji psychoaktywnych w okresie dorastania. Zrozumieć i pomóc rodzinie z dzieckiem zażywającym substancje psychoaktywne*, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa 2018, s. 89.

⁸⁵ *Mapa potrzeb zdrowotnych w zakresie zaburzeń psychicznych dla województwa lubelskiego*, http://mpz.mz.gov.pl/wp-content/uploads/2020/06/zaburzenia_psychiczne_lubelskie.pdf, s. 348, (dostęp: 05.06.2020).

⁸⁶ Broszura Rzecznika Praw Obywatelskich *Opieka blisko domu, czyli centra zdrowia psychicznego*, <https://czp.org.pl>, (dostęp: 26.05.2020).

⁸⁷ *Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla województwa lubelskiego na lata 2016 – 2022*, Lublin, s. 49.

specjalistyczne usługi opiekuńcze, warsztaty terapii zajęciowej i zakłady aktywności zawodowej.

W województwie lubelskim funkcjonuje 27 domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (o 1 dom więcej niż w 2013 r.), w tym: 15 domów z miejscami dla osób przewlekle chorych psychicznie, 8 dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie oraz 16 dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie. Na koniec 2019 roku liczba oczekujących na miejsce w omawianych domach pomocy społecznej wynosiła 41⁸⁸. Na dzień 20 maja 2020 roku dysponowały łącznie 2 254 miejscami⁸⁹.

W 2019 roku w regionie działało 56 środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (o 8 więcej niż w 2012 r.). Wśród nich 32 działało lokalnie, a 24 miało zasięg ponadgminny. Łącznie z ich usług skorzystało 2 471 osób⁹⁰.

Ponadto osoby z zaburzeniami psychicznymi mogły skorzystać ze wsparcia 5 Klubów Samopomocy. Placówki funkcjonowały na terenie 2 powiatów: 4 na terenie m. Lublin i 1 na terenie powiatu świdnickiego. Ogółem w 2019 roku dysponowały 75 miejscami. W zajęciach w Klubach Samopomocy uczestniczyło łącznie 441 osób⁹¹.

W województwie lubelskim w 2019 roku funkcjonowało 20 mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi prowadzonych przez gminy: Krasnystaw oraz m. Lublin oraz powiat bialski. Dysponują łącznie 50 miejscami. W 2019 roku w mieszkaniach chronionych przebywało ogółem 58 osób⁹². Należy zaznaczyć, że rozwój mieszkań chronionych postępuje wraz ze standaryzacją świadczonych tam usług.

Kolejną instytucjonalną formą wsparcia są ośrodki interwencji kryzysowej. W 2019 roku funkcjonowało 10 takich instytucji, a z ich wsparcia skorzystało 4 718 osób⁹³. Liczba ośrodków interwencji kryzysowej znacznie spadła – w 2012 r. było ich 17 (pomoc uzyskały wówczas 5 863 osoby).

Jednym z zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminy jest organizacja i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania. W 2019 roku z tej formy skorzystało 912 osób. Tym samym zrealizowano 333 504 godzin usług. Dla porównania – o 96 osób więcej, ale o 79 416 godzin mniej niż w 2012 roku. Wprowadzona w 2017 r. minimalna godzinowa stawka wynagrodzenia spowodowała znaczny wzrost cen tych usług, a w rezultacie średnia liczba godzin usług opiekuńczych była niższa niż w latach poprzednich⁹⁴.

⁸⁸ Sprawozdanie MPiPS-05 za 2019 rok.

⁸⁹ *Rejestr domów pomocy społecznej na terenie województwa lubelskiego*, Wydział Polityki Społecznej Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, <https://www.lublin.uw.gov.pl/wps/rejestr-dom%C3%B3w-pomocy-spo%C5%82ecznej-wojew%C3%B3dztwa-lubelskiego>, (dostęp: 20.05.2020).

⁹⁰ Sprawozdanie MRPiPS-03 za 2019 rok.

⁹¹ Tamże.

⁹² Tamże.

⁹³ Tamże.

⁹⁴ Informacja o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli pn. *Usługi opiekuńcze świadczone osobom starszym w miejscu zamieszkania*, publikacja z dnia: 04.09.2018 r., www.nik.gov.pl, (dostęp: 23.06.2020).

Na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi prowadzone są także działania aktywizujące mające na celu rehabilitację zawodową i społeczną. Jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnością jest uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej i zakładach aktywności zawodowej.

W 2018 roku na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 59 warsztatów terapii zajęciowej (o 1 więcej niż w 2012 r.) oraz 8 zakładów aktywności zawodowej (o 3 więcej niż w 2012 r.)⁹⁵. Należy podkreślić, że większość wyżej wymienionych form pomocy przeznaczona jest tylko dla osób dorosłych. Zasadniczym problemem jest też ich nierównomierne rozmieszczenie na terenie naszego regionu.

6.5.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Zdrowie psychiczne

Mocne strony	Słabe strony
• Dostęp do stacjonarnej opieki psychiatrycznej; • Szeroki wachlarz inicjatyw i usług udzielanych przez organizacje pozarządowe, w tym świadczenie porad psychiatrycznych i wsparcie psychologiczne oraz aktywizacja zawodowa; • Większy dostęp do wsparcia środowiskowego wśród osób z zaburzeniami psychicznymi; • Wzrost liczby środowiskowych domów samopomocy; • Funkcjonowanie dwóch Centrów Zdrowia Psychicznego; • Wzrost liczby mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi; • Wzrost liczby zakładów aktywności zawodowej zatrudniających osoby z niepełnosprawnością, w tym osoby z zaburzeniami psychicznymi; • Poprawa jakości (postępująca standaryzacja) usług świadczonych na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi.	• Nierównomierne rozmieszczenie zasobów opieki psychiatrycznej na terenie województwa; • Zbyt mała liczba podmiotów wielospecjalistycznej i skoordynowanej opieki psychiatrycznej (centra zdrowia psychicznego); • Zbyt mały dostęp do kompleksowego leczenia psychiatrycznego dzieci i młodzieży; • Brak w większości powiatów, środowiskowych form opieki (szczególnie dziecięcej) – poradni, zespołów leczenia środowiskowego oraz placówek wsparcia dziennego; • Malejąca liczba ośrodków interwencji kryzysowej; • Trudności w dostępie do poradni psychologiczno – pedagogicznych (długi czas oczekiwania); • Brak wystarczającej liczby wykwalifikowanej kadry w opiece psychiatrycznej, w szczególności w jej środowiskowych formach.

⁹⁵ Raport z monitoringu Wojewódzkiego programu poszerzenia, zróżnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy i oparcia społecznego na lata 2018 – 2022 za 2018 rok, s. 7-8.

Szanse	Zagrożenia
• Pilotaż Centrów Zdrowia Psychicznego jako forma rozwoju kompleksowej opieki psychiatrycznej w miejscu zamieszkania; • Realizacja założeń Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego; • Działania w zakresie promocji, profilaktyki i ochrony zdrowia psychicznego; • Aktywność sektora pozarządowego w działaniach na rzecz promocji i ochrony zdrowia psychicznego; • Środki pozabudżetowe jako szansa na rozwój kompleksowych form oparcia; • Rozwój ekonomii społecznej.	• Zwiększająca się liczba osób z zaburzeniami psychicznymi spowodowana używaniem środków psychoaktywnych, w tym nowych substancji psychoaktywnych (NSP), tzw. „dopalaczy”; • Negatywny wpływ przemian społeczno – gospodarczych na kondycję zdrowia psychicznego społeczeństwa; • Wciąż niski poziom świadomości społecznej na temat zaburzeń psychicznych i stygmatyzacja osób z zaburzeniami psychicznymi, zbyt mała liczba kampanii społecznych w tym obszarze; • Niewystarczająca liczba osób wykwalifikowanych w zakresie świadczenia specjalistycznych usług opiekuńczych; • Trudności w dostępie do specjalistów w zakresie opieki psychiatrycznej, w tym dla dzieci i młodzieży.

6.5.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Zdrowie psychiczne

- Działania profilaktyczne w obszarze zdrowia psychicznego, w tym edukacja pracowników służby zdrowia, jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej oraz placówek oświatowych;
- Promocja zdrowego stylu życia w społeczeństwie;
- Zwiększanie liczby placówek świadczących zintegrowane usługi w zakresie środowiskowej psychiatrycznej opieki zdrowotnej;
- Tworzenie różnorodnych środowiskowych form wsparcia tworzących zintegrowany system oparcia społecznego dla osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego;
- Rozwój współpracy opieki zdrowotnej z systemem pomocy i integracji społecznej mający na celu kompleksowe świadczenie wsparcia dla osób doświadczających kryzysu psychicznego.

6.5.5. Cel główny: Poprawa jakości życia osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego

6.5.6. Opis celu głównego:

Działania realizowane będą przede wszystkim w zakresie tworzenia i rozwoju kompleksowych, zintegrowanych form wsparcia zarówno medycznego, jak i oparcia społecznego o charakterze środowiskowym. Służyć mają poszerzaniu, zróżnicowaniu i unowocześnianiu pomocy osobom doświadczającym kryzysu psychicznego, w tym dzieciom i młodzieży. Skutkować będą ułatwianiu dostępności różnorodnych form pomocy w zależności od potrzeb jednostki oraz upowszechnieniu środowiskowego wsparcia psychiatrycznego jak najbliżej miejsca zamieszkania. Ważnym obszarem będzie ciągle upowszechnianie wiedzy na temat zdrowia psychicznego i kształtowania postaw korzystnych dla zdrowia psychicznego oraz przeciwdziałanie stygmatyzacji, nietolerancji i dyskryminacji osób doświadczających kryzysu psychicznego.

6.5.7. Zakładane efekty/rezultaty

Rezultatem podjętych działań będzie zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat zdrowia psychicznego, zapewnienie kompleksowego wsparcia osobom doświadczającym kryzysu psychicznego oraz ich rodzinom, a tym samym ułatwienie powrotu do pełnionych przez nich ról społecznych, w tym zawodowych i zapobieganie stygmatyzacji tej grupy społecznej.

6.5.8. Cele operacyjne

Narzędzia realizacji:

- 1. Wojewódzki Program Rozwiązywania Problemów Alkoholowych**
- 2. Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii**
- 3. Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Województwa Lubelskiego**
- 4. Wojewódzki program poszerzenia, zróżnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy i oparcia społecznego**
- 5. Wojewódzki Program rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi**
- 6. Program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych**

Cel operacyjny 1: Wzrost poziomu wiedzy/świadomości społecznej na temat zdrowia psychicznego	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Opracowanie i publikacja materiałów informacyjnych (informatory, przewodniki itp.) na temat zdrowia psychicznego, w tym dostępnych form pomocy w środowisku; • Organizacja kampanii i wydarzeń edukacyjnych i informacyjnych z zakresu zdrowia psychicznego dla mieszkańców województwa lubelskiego.
Cel operacyjny 2: Poprawa dostępności i jakości usług w ramach oparcia społecznego dla osób doświadczających kryzysu psychicznego	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Zwiększanie dostępności do usług środowiskowych domów samopomocy, klubów samopomocy, ośrodków interwencji kryzysowej, warsztatów terapii zajęciowej, mieszkań chronionych, specjalistycznych usług opiekuńczych oraz innych form wsparcia środowiskowego; • Wspieranie działalności organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym dzieci i dorosłych; • Podnoszenie kwalifikacji kadry realizującej zadania z zakresu oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi; • Rozwój współpracy między systemem opieki zdrowotnej a systemem pomocy i integracji społecznej w celu skuteczniejszej koordynacji działań środowiskowych dla osób doświadczających kryzysu psychicznego.
Cel operacyjny 3: Ułatwianie dostępu do kompleksowych form opieki zdrowotnej (w tym centra zdrowia psychicznego)	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Tworzenie środowiskowego modelu opieki psychiatrycznej dla dorosłych, dzieci młodzieży (centra zdrowia psychicznego); • Rozwój kwalifikacji kadr systemu opieki zdrowotnej, w tym poprawa sytuacji kadrowej w dziedzinie psychiatrii (psychiatria dorosłych, dzieci i młodzieży, pielęgniarstwo psychiatryczne, asystenci zdrowienia, terapeuci środowiskowi i zajęciowi); • Rozwój współpracy między systemem opieki zdrowotnej a systemem pomocy i integracji społecznej w celu skuteczniejszej koordynacji działań środowiskowych dla osób doświadczających kryzysu psychicznego.

6.5.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii

- Samorządy terytorialne i ich jednostki organizacyjne;
- Placówki ochrony zdrowia;
- Szkoły wyższe i placówki edukacyjne;
- Organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi;
- Kościoły i związki wyznaniowe;
- Media.

6.5.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Zdrowie psychiczne

Wskaźnik	Wskaźnik bazowy – stan na rok 2019	Wskaźnik docelowy	Źródło weryfikacji wskaźników
Cel szczegółowy 1: Wzrost poziomu wiedzy/świadomości społecznej na temat zdrowia psychicznego			
1. Liczba działań informacyjno – edukacyjnych (konferencje, kampanie, spotkania itp.) dotyczących zdrowia psychicznego realizowanych przez Samorząd Województwa Lubelskiego.	3	10 (średnio 1 rocznie)	Dane ROPS Dane Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego w Lublinie
2. Liczba publikacji/informatorów na temat zdrowia psychicznego wydawanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie.	2	10 (jeden corocznie)	Dane ROPS
Cel szczegółowy 2: Poprawa dostępności i jakości usług w ramach oparcia społecznego dla osób doświadczających kryzysu psychicznego			
1. Liczba placówek wsparcia środowiskowego świadczących usługi w ramach systemu oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi.	184	220	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej (OZPS) Dane Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego (LUW)
2. Liczba organizacji pozarządowych realizujących zadania na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, które otrzymały dofinansowanie ze środków samorządu województwa.	16	18 (corocznie)	Dane ROPS Dane Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego w Lublinie
3. Liczba osób pracujących na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, które podniosły kwalifikacje zawodowe.	77	80 (corocznie)	Dane ROPS w Lublinie
Cel szczegółowy 3: Ułatwianie dostępu do kompleksowych form opieki zdrowotnej (w tym centra zdrowia psychicznego)			
1. Liczba kompleksowych miejsc świadczenia opieki zdrowotnej dla	2	6	Rejestr podmiotów wykonujących

dorosłych osób z zaburzeniami psychicznymi (centra zdrowia psychicznego).			działalność leczniczą: rpwdl.csioz.gov.pl
2. Liczba kompleksowych miejsc świadczenia opieki zdrowotnej dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi (centra zdrowia psychicznego).	0	2	Rejestr podmiotów wykonujących działalność leczniczą: rpwdl.csioz.gov.pl

6.6. Obszar strategiczny: Rozwój społeczności lokalnej

6.6.1. Główny problem: niewystarczająca aktywność społeczna i obywatelska w województwie lubelskim

Aktywność społeczna i obywatelska mieszkańców regionu jest jednym z kluczowych warunków rozwoju województwa. W dużym stopniu jest ona zależna od ludzkich postaw i zachowań społecznych oraz wiedzy i umiejętności współdziałania. Dlatego też działania mające na celu wzmocnienie postaw prospołecznych, rozwój kompetencji społecznych i umiejętności współpracy poszczególnych jednostek i grup na rzecz własnego otoczenia stanowią kolejny obszar priorytetowy działań Strategii. Aktywizacja i mobilizacja partnerów lokalnych dla osiągnięcia wspólnych celów jest kluczem do wzrostu poziomu rozwoju społecznego i pełniejszego zaspokajania potrzeb społeczności lokalnych. Dlatego też ważne jest nadanie odpowiedniego znaczenia inicjatywom obywatelskim, we współudziale organizacji pozarządowych, przyczyniającym się do rozwoju koncepcji partycypacji społecznej w świadczeniu usług społecznych.

W tym obszarze, koncentracja na wspólnotach lokalnych ma swoje uzasadnienie. Wspólnoty lokalne są podstawowym środowiskiem budującym tożsamość obywateli i określającymi obszar ich działalności. W nich tworzy się kapitał społeczny, będący złożonym systemem zależności, które mogą wspierać rozwój zarówno osób, jak i instytucji.

6.6.2. Diagnoza: obszar strategiczny Rozwój społeczności lokalnej

Aktualne dane Stowarzyszenia Klon/Jawor na dzień 30 września 2020 roku⁹⁶ wskazują, że na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało ogółem 8983 organizacje pozarządowych (fundacje i stowarzyszenia, w tym OSP), co sytuuje Lubelszczyznę na 9 miejscu w Polsce pod względem liczby organizacji, obok woj. podkarpackiego (8 746) czy woj. łódzkiego (9 498). Średnia liczba organizacji funkcjonujących w tym okresie w Polsce wynosiła 9 433. Liczba podmiotów zaliczanych do III sektora na 10 tys. mieszkańców w województwie lubelskim systematycznie wzrasta. W roku 2012 jest ich 22, w roku 2014 już 23, w 2016 roku liczba ta wynosi 24, następnie w roku 2018 jest to 39 organizacji, a w roku 2020 liczba organizacji wynosi 43 (opracowanie własne na podst. danych systemu Strateg

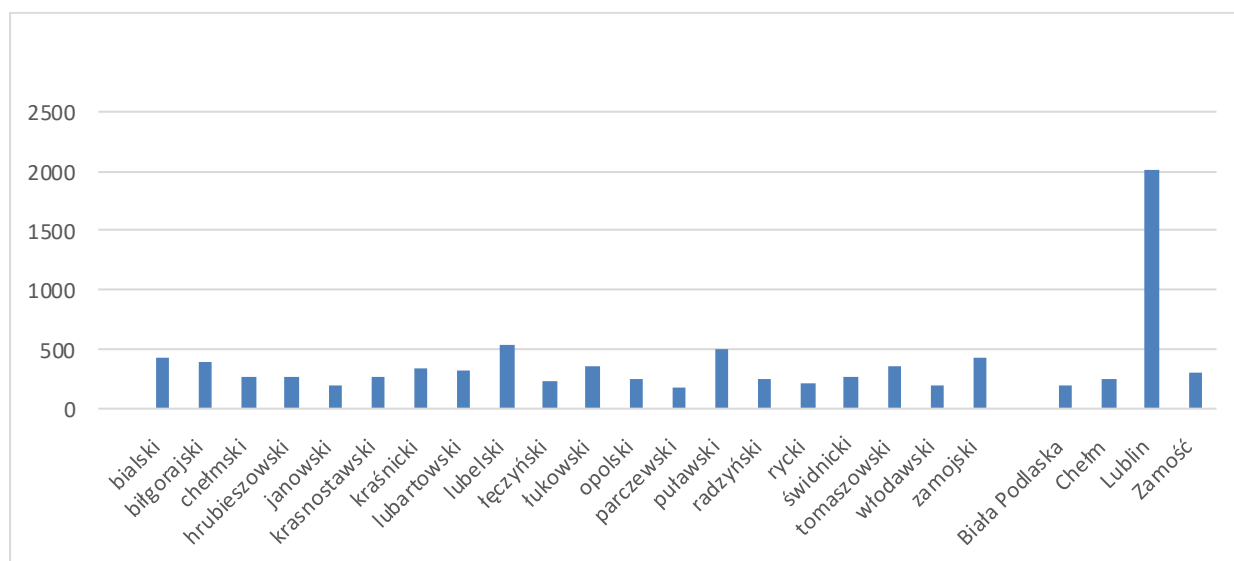
⁹⁶ B. Charycka, M. Gumkowska, *Kondycja organizacji pozarządowych 2018*, Warszawa 2019.

na dzień 30.09.2020 r.). Wskaźnik ten jest powyżej wartości średniej dla kraju wynoszącej w 2016 r. ok. 24, a obecnie 42 organizacje na 10 tys. mieszkańców.

Aktywne organizacje rejestrowe wykazały⁹⁷, że na koniec 2018 r. posiadały łącznie 0,3 mln członków. Do badanych organizacji non-profit częściej należeli mężczyźni niż kobiety – w 2018 r. mężczyźni stanowili 63,7% ogółu zrzeszonych osób. Organizacje pozarządowe z jednej strony oferują ciekawe miejsce pracy dające spełnienie zawodowe i osobiste, z drugiej strony, zwykle, nie oferują stabilności i atrakcyjności finansowej.

Widoczna jest duża dysproporcja w terytorialnym rozmieszczeniu organizacji. Najwięcej, ponad 22 % funkcjonuje na terenie miasta Lublin (ok. 59 podmiotów na 10 tys. mieszkańców w 2020 r.). W pozostałych miastach na prawach powiatu – Zamościu, Chełmie i Białej Podlaskiej liczba organizacji jest już zdecydowanie mniejsza. Najmniej organizacji funkcjonuje na terenach wiejskich. Obraz w tym zakresie prezentuje wykres 18.

Wykres 18. Liczba podmiotów w województwie lubelskim w roku 2020 zaliczanych do III sektora

Źródło: www.ngo.pl

Zróżnicowania społeczne w wymiarze przestrzennym wymagają opracowania systemowych mechanizmów docierania do społeczności lokalnych ze sprawdzonymi modelami działania, zmierzającymi do poprawy jakości życia w wielu zaniedbanych, czy z ograniczonymi możliwościami rozwoju społecznościach lokalnych. Kompleksowość i komplementarność, jako zasady tworzące podstawy dla właściwego podziału ról między partnerami życia publicznego, zarówno w zakresie zadań publicznych, jak i w szczególności w kontekście działalności pożytku publicznego, której społeczna użyteczność odnosi się najistotniejszych kwestii społecznych. To warunek konieczny, istotne kryteria wiążące proces budowy strategii rozwoju w spójne, systemowe działania.

⁹⁷ S. Dziaduch, A. Jangas-Kurzak, A. Olszewska-Welman, E. Sochacka, E. Syta, M. Ściborek-Ryć, *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego 2020*, Lublin 2020.

Od lat kluczowymi problemami stowarzyszeń i fundacji są kwestie związane z zapewnieniem materialnego funkcjonowania organizacji oraz pozyskiwaniem i rozliczaniem środków. Organizacje szukają różnych form pozyskiwania środków, dywersyfikują źródła finansowania, ekonomizują swoje działania i chcą wiedzieć jak to robić lepiej. Większość organizacji dostrzega trudności w zdobywaniu funduszy lub sprzętu niezbędnych do swojego funkcjonowania⁹⁸. Powszechne są również kłopoty z dopełnieniem skomplikowanych formalności grantodawców (64%). Obydwa problemy są odczuwane przez nieco więcej organizacji niż w 2015 roku. Z kolei 68% organizacji zwraca uwagę na brak osób gotowych do bezinteresownego zaangażowania w działania organizacji – to najwyższy wynik od 15 lat. Tym samym problem z zaangażowaniem osób do działania w organizacjach jest już niemal tak palący jak kwestia niewystarczających zasobów finansowych.

Istotnym problemem w funkcjonowaniu organizacji jest brak przewidywalności finansowania. Najczęściej wykorzystywanymi źródłami przychodów są składki członkowskie, źródła samorządowe oraz darowizny od osób prywatnych (od 2014 roku darowizny od osób indywidualnych oraz instytucji i firm obejmują zarówno darowizny finansowe, jak i rzeczowe). Organizacje różnią się nie tylko liczbą źródeł, z których korzystają, ale także ich kompozycją. Jeszcze w 2014 roku niemal co czwarta złotówka w budżecie sektora pochodziła ze środków europejskich od 2017 roku zaobserwować można wzrost w budżecie sektora udziału środków z dotacji od administracji rządowej i samorządowej.

W rezultacie poziom finansowania organizacji z krajowych i zagranicznych środków publicznych nie zmienił się (podobnie jak w 2014 roku wynosi ok 55% budżetu sektora). Większość organizacji nie może liczyć na stabilne, przewidywalne przychody, dlatego kluczowe staje się pytanie o to, czy stowarzyszenia i fundacje posiadają środki własne, rezerwy, z których mogą korzystać w momentach braku zewnętrznego finansowania. Zaledwie 436 organizacji pozarządowych działające w woj. lubelskim (4,85 % wszystkich działających organizacji, co daje wynik poniżej średniej w skali kraju (5,54 %)) uzyskało status organizacji pożytku publicznego i może korzystać ze wsparcia z 1% podatku.

Jednym z głównych problemów rozwoju społeczności lokalnych jest kwestia współpracy międzysektorowej. Obowiązek współpracy między administracją samorządową, a sektorem pozarządowym, wynikający z ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z 2003 roku jest realizowany, ale poziom współpracy wydaje się być wciąż niewystarczający. Organizacje w swoich działaniach współpracują z wieloma różnymi partnerami. Współpraca ta ma różnorodny charakter – może polegać na realizacji wspólnych projektów, wsparciu finansowym czy też komunikacji i wzajemnej wymianie informacji. Podobnie jak w poprzednich latach, organizacje najczęściej utrzymują kontakty z innymi polskimi organizacjami pozarządowymi, mieszkańcami najbliższej, jednostkami samorządu terytorialnego, lokalnymi przedsiębiorcami.

Nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym z 30 listopada 2013 r. (art. 5c) wprowadziła możliwość powoływania gminnych rad seniorów – ciał o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym, reprezentujących środowiska osób starszych. Powstają i rozwijają się one stopniowo, można by rzec nieśpiesznie, ale tendencje demograficzne (proces starzenia się polskiego społeczeństwa) oraz zmiana stylu życia w naszym kraju (większa

⁹⁸ B. Charycka, M. Gumkowska, *Kondycja organizacji pozarządowych 2018*, Warszawa 2019.

aktywność osób w wieku 65+) nie pozostawiają złudzeń – przed radami seniorów jest przyszłość.

Inną formą aktywności lokalnej są Młodzieżowe Rady Gminy. Jest to sposób na systematyczne działanie obywatelskie młodzieży w swojej społeczności, działanie które kształtuje kompetencje obywatelskie młodych ludzi, uczy ich jak podejmuje się ważne decyzje dla mieszkańców na poziomie lokalnym i pozwala współdecydować o sprawach ważnych dla młodzieży. W województwie lubelskim powołano 19 takich instytucji (źródło: Dziennik Urzędowy Województwa Lubelskiego stan na dzień 30 września 2020 r.). Ukonstytuowanie młodzieżowej rady pozwala na dialog między młodzieżą a przedstawicielami rady gminy, wójtem (burmistrzem), co przyczynia się do zwiększania skuteczności podejmowanych rozwiązań.

Aktywność społeczną regionu dobrze odzwierciedlają również dane dotyczące frekwencji mieszkańców w wyborach parlamentarnych i samorządowych. O ile frekwencja w wyborach samorządowych w 2014 roku w regionie była wyższa od średniej krajowej (Lubelszczyzna – 49,88%, Polska – 47,70%), to w wyborach w 2018 roku była niższa (Lubelszczyzna – 54,57%, Polska – 54,90%), w przypadku wyborów parlamentarnych zarówno w 2015, jak też w 2019 roku frekwencja była niższa (Lubelszczyzna odpowiednio – 49,02% i 58,00%, Polska – 50,92% i 61,74%).

Należy zwrócić uwagę na wzrost powyższych wskaźników, zarówno frekwencji krajowej, jak i wojewódzkiej. Z drugiej strony nadal blisko połowa osób uprawnionych do głosowania nie uczestniczy w procesach decydowania o sprawach ważnych na szczeblu lokalnym czy krajowym.

Reasumując, można powiedzieć, iż w regionie brakuje cyklicznych i kompleksowych badań dotyczących aktywności społecznej i obywatelskiej na terenie województwa lubelskiego. Wskazywane powyżej dane pochodzą z różnych źródeł, z różnych okresów, co może zniekształcać wyniki, a co za tym idzie prowadzić do błędnych wniosków. Kondycja trzeciego sektora w regionie jest zróżnicowana, m.in. ze względu na położenie (miast/wieś, uwarunkowania naturalne), umiejętności pozyskiwania środków unijnych czy też współpracę z samorządami.

Należy pamiętać, iż znaczne różnice w zaangażowaniu społecznym mieszkańców powiatów mogą przyczyniać się do dalszego nierównomiernego rozwoju regionu (w tym gospodarczego). Toteż niezwykle ważne jest wzmacnianie działań mających na celu wsparcie i rozwój społecznego zaangażowania w regionie. Działalność w organizacjach pozarządowych, rozwój ruchów społecznych, różnego rodzaju oddolne i nieformalne działania dają wiele możliwości zaangażowania.

6.6.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Rozwój społeczności lokalnej

Mocne strony	Słabe strony
Wyłanianie się lokalnych liderów w społecznościach lokalnych;	Niewystarczająca współpraca między-sektorowa (między podmiotami gospodarczymi, instytucjami rynku

• Samoorganizacja i wzrost aktywności sektora pozarządowego w aplikowaniu o środki zewnętrzne; • Zwiększająca się aktywność kół gospodyń wiejskich, Ochotniczych Straży Pożarnych, zespołów ludowych, itp.; • Trwałość tradycyjnych więzi społecznych na poziomie lokalnym, zwłaszcza na terenach wiejskich; • Wzrost współpracy partnerskiej przy realizacji inicjatyw oddolnych w ramach projektów finansowanych ze środków europejskich i innych źródeł; • Coraz większe włączanie organizacji pozarządowych przez samorządy terytorialne w realizację zadań z zakresu polityki społecznej; • Dobrze funkcjonujący program współpracy samorządu województwa z organizacjami pozarządowymi promujący rozwój społeczeństwa obywatelskiego; • Rozwój wolontariatu i grup samopomocowych.	pracy, pomocy i integracji społecznej, NGO i samorządem lokalnym); • Mała aktywność społeczna mieszkańców w realizacji działań mających na celu rozwiązywanie problemów społecznych w społeczności lokalnej oraz własnego środowiska; • Uzależnienie od środków zewnętrznych i oparcie działalności na funduszach projektowych; • Zróżnicowanie wewnątrzregionalne w zakresie dostępu do infrastruktury społecznej; • Niski potencjał instytucjonalno-kadrowy i finansowy organizacji pozarządowych; • Migracja zwłaszcza młodych i wykształconych osób; • Mała liczba organizacji pozarządowych w małych miejscowościach i na terenach wiejskich; • Nierównomierny rozkład terytorialny organizacji pozarządowych realizujących zadania własne i zlecone samorządu, a także rozwój lokalnych organizacji pozarządowych; • Niewystarczające wsparcie, w tym również finansowe, samorządów lokalnych dla działań podejmowanych przez organizacje na rzecz lokalnych społeczności.
Szanse	Zagrożenia
• Wzrost świadomości samorządów lokalnych w zakresie stosowania form aktywizacji społeczności lokalnych; • Wspieranie rozwoju różnorodnych form samopomocy; • Upowszechnianie i promocja wolontariatu oraz społecznych grup wsparcia; • Rozwój partnerstw lokalnych i wzrost zaangażowania społeczności lokalnych w rozwój swojej gminy; • Zwiększenie dostępu do nowych technologii i edukacji medialnej na poziomie lokalnym;	• Niska tożsamość regionalna wśród młodzieży; • Zbyt mała liczba silnych i trwałych liderów społecznych; • Zbyt skomplikowane procedury ubiegania się o zewnętrzne środki finansowe; • Ograniczenie działalności organizacji w sytuacjach kryzysowych związanych m.in. z sytuacją epidemiologiczną. • Brak szerokiej edukacji obywatelskiej.

• Uwzględnienie problematyki zwiększenia aktywizacji społeczności lokalnej w dokumentach strategicznych na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym.	
--	--

6.6.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Rozwój społeczności lokalnej

- Szeroko pojęta edukacja skierowana do dzieci, młodzieży i dorosłych zwiększająca kompetencje i doświadczenie w działalności społecznej i obywatelskiej oraz pobudzająca tożsamość regionalną;
- Edukacja skierowana do przedstawicieli organizacji pozarządowych w zakresie realizacji zadań publicznych, zarządzania oraz fundraisingu;
- Wsparcie procesu powstawania partnerstw międzysektorowych w zakresie współpracy na rzecz rozwoju społeczności lokalnej i rozwiązywania problemów społecznych;
- Wspieranie procesu wyłaniania i kształcenia liderów społecznych;
- Promowanie i inicjowanie nowych rozwiązań w zakresie zwiększenia zaangażowania mieszkańców (np. budżet obywatelski, inicjatywa lokalna, rady młodzieżowe, rady seniora);
- Wspieranie i promocja innowacji społecznych w społecznościach lokalnych;
- Włączanie przedstawicieli organizacji III sektora do ciał konsultacyjnych, grup eksperckich i doradczych;
- Wspieranie procesu tworzenia lokalnych organizacji, inicjatyw obywatelskich na terenach wiejskich;
- Zwiększenie dostępu do informacji obywatelskiej poprzez tworzenie skutecznego systemu bezpłatnej informacji, poradnictwa obywatelskiego i pomocy prawnej.

6.6.5. Cel główny: aktywni obywatele i aktywne wspólnoty lokalne województwa lubelskiego

6.6.6. Opis celu głównego

Zwiększenie poziomu aktywności obywateli i społeczności lokalnych poprzez wzmocnienie sektora pozarządowego i inwestowanie w rozwój kapitału ludzkiego są bardzo istotnymi elementami rozwoju społecznego. Aktywizacja i mobilizacja partnerów lokalnych dla osiągnięcia wspólnych celów jest kluczem do osiągnięcia wyższego poziomu rozwoju społecznego i pełniejszego zaspokajania potrzeb społeczności, w tym społeczności lokalnych. Istotne z punktu widzenia realizacji celu głównego jest również, wzmocnienie sektora pozarządowego poprzez stworzenie korzystnych i stabilnych warunków funkcjonowania

organizacji, opartych na współdziałaniu i partycypacji samorządu terytorialnego z sektorem pozarządowym, aby w pełni wykorzystać potencjał rozwojowy środowisk lokalnych województwa.

6.6.7. Zakładane efekty/rezultaty

Realizacja celu głównego oraz celów szczegółowych przyczyni się do wzrostu poziomu zaangażowania obywateli oraz organizacji pozarządowych w życie społeczności lokalnych w województwie lubelskim. Poprawią się warunki funkcjonowania oraz stabilność finansowa i organizacyjna organizacji pozarządowych, co przyczyni się do zwiększenia ich potencjału i zdolności do zaangażowania w działalność statutową.

Organizacje zwiększą również swoje możliwości i zdolności ubiegania się o środki zewnętrzne z różnych źródeł. Wpłynie to także pozytywnie na bardziej partnerskie relacje NGO z samorządem lokalnym. Organizacje pozarządowe będą w większym stopniu uczestniczyły w realizacji zadań publicznych zleczanych przez samorządy, poprawi się poziom ich zaangażowania w kreowanie polityk publicznych na poziomie lokalnym poprzez uczestnictwo w konsultacjach społecznych, realizację inicjatyw lokalnych itp.

Dzięki wsparciu rozwoju lokalnych liderów oraz poprawie dostępu do informacji zwiększy się poziom zaangażowania obywateli w funkcjonowanie samorządu lokalnego poprzez udział w wyborach i referendach lokalnych, a także poprzez wyrażanie opinii w konsultacjach społecznych czy zaangażowaniu w przygotowanie i realizację inicjatyw lokalnych, budżetu obywatelskiego oraz funduszu sołeckiego.

Poprzez włączenie się obywateli w działania wolontariackie nastąpi wzmocnienie więzi międzyludzkich, pomocy wzajemnej i solidaryzmu społecznego. Zwiększy się zaangażowanie mieszkańców i ich organizacji w podejmowanie decyzji dotyczących wspólnoty - współdział w rządzeniu, partycypacja obywatelska, a tym samym zwiększy się zaangażowanie mieszkańców w rozwiązywanie konkretnych problemów społecznych.

Wzmocnienie systemu wsparcia dla organizacji w gminach o słabszym dostępie do usług infrastrukturalnych pozwoli na wyrównywanie szans organizacji i ich równomierny rozwój. Wyrównywanie dysproporcji w dostępie do nowych technologii i zapewnienia dostępu do wszechstronnej wiedzy i informacji wzmocni podstawy funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w środowisku lokalnym.

6.6.8. Cele operacyjne

Narzędzie realizacji: Program współpracy samorządu województwa lubelskiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.	
Cel operacyjny 1: Poprawa trwałości i stabilności funkcjonowania organizacji pozarządowych w województwie lubelskim	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Zwiększenie liczby zadań administracji publicznej zleczanych organizacjom pozarządowym oraz środków finansowych przeznaczanych na ich realizację; • Edukacja w zakresie realizacji zadań publicznych; • Kształcenie oraz wzrost umiejętności organizacji pozarządowych w zakresie skutecznego aplikowania o środki finansowe i wykorzystania ich dla rozwoju lokalnego i regionalnego; • Wzmacnianie organizacji pozarządowych poprzez wsparcie ich federalizacji, sieciowania i zrzeszania się oraz wymianę doświadczeń.
Cel operacyjny 2: Wzmocnienie i rozwój współpracy administracji publicznej z sektorem pozarządowym w województwie lubelskim	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Wspieranie procesu budowania partnerstw lokalnych opartych na współpracy międzysektorowej oraz również edukacja w tym zakresie; • Promowanie dobrych praktyk i modelowych działań organizacji pozarządowych na rzecz społeczności lokalnych; • Włączenie przedstawicieli NGO do różnego rodzaju rad konsultacyjnych i grup konsultacyjnych oraz zespołów opracowujących dokumenty programowe i strategiczne na poziomie gminy/powiatu/województwa; • Tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu oraz funkcjonowaniu koalicji i partnerstw organizacji pozarządowych i instytucji publicznych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.
Cel operacyjny 3: Mieszkańcy województwa coraz aktywniej uczestniczą w działaniach obywatelskich oraz w większym stopniu wykazują postawy prospołeczne	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Realizacja i promocja programów i projektów budujących lokalną aktywność oraz wzmacniających lokalne więzi i postawy prospołeczne; • Tworzenie przez władze lokalne warunków dla aktywności oddolnej mieszkańców np. poprzez inicjatywy lokalne, budżet

	partycypacyjny, fundusze lokalne, konsultacje drogą elektroniczną itp.; • Wspieranie rozwiązań w zakresie zwiększania zaangażowania mieszkańców np. budżet partycypacyjny, konsultacje społeczne, rady seniora, rady młodzieżowe etc.; • Podjęcie działań w kierunku upowszechniania i zwiększenia dostępności do informacji publicznej; • Wspieranie procesu wyłaniania i kształcenia lokalnych liderów społecznych; • Wspieranie działań pobudzających tożsamość regionalną; • Promowanie i podnoszenie rangi wolontariatu we wszystkich obszarach życia społecznego oraz wspieranie inicjatyw społecznych.
--	--

6.6.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii

- Jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- Organy terenowej administracji państwowej;
- Organizacje pozarządowe;
- Podmioty ekonomii społecznej;
- Instytucje edukacyjne, w tym: szkoły, uczelnie wyższe;
- Instytucje kultury;
- Kościoły i związki wyznaniowe;
- Organizacje sportowe;
- Media.

6.6.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Rozwój społeczności lokalnej

Wskaźnik	Wskaźnik bazowy – stan na 2020 r. (lub ostatni dostępny)	Wskaźnik docelowy	Źródło weryfikacji wskaźników
Cel operacyjny 1: Poprawa trwałości i stabilności funkcjonowania organizacji pozarządowych w województwie lubelskim			
1. Liczba organizacji pozarządowych realizujących zadania publiczne zlecone przez	260	300	Dziennik Urzędowy Województwa Lubelskiego

samorząd województwa lubelskiego.			
2. Liczba Organizacji Pożytku Publicznego uprawnionych do otrzymania 1% podatku dochodowego od osób fizycznych.	436	500	System Informacji Podatkowej
Cel operacyjny 2: Wzmocnienie i rozwój współpracy administracji publicznej z sektorem pozarządowym w województwie lubelskim			
1. Liczba Rad Seniorów powołanych i funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego.	26	35	Dziennik Urzędowy Województwa Lubelskiego
2. Liczba Młodzieżowych Rad Gminy powołanych i funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego.	19	30	Dziennik Urzędowy Województwa Lubelskiego
3. Liczba zrealizowanych cyklicznych wydarzeń promujących działalność organizacji pozarządowych.	3	5	dane gromadzone przez ROPS
Cel operacyjny 3: Mieszkańcy województwa coraz aktywniej uczestniczą w działaniach obywatelskich oraz w większym stopniu wykazują postawy prospołeczne			
1. Liczba organizacji pozarządowych w województwie lubelskim.	8 983	9 100	Dane GUS
2. Liczba organizacji pozarządowych w województwie na 10 tys. mieszkańców.	43	48	Dane GUS
3. Frekwencja w wyborach samorządowych (w % w I turze).	54,57 %	58 %	Państwowa Komisja Wyborcza

6.7. Obszar strategiczny: Ekonomia społeczna

6.7.1. Główny problem: Mało efektywna ekonomia społeczna w województwie lubelskim

W województwie lubelskim funkcjonuje niewielka liczba podmiotów ekonomii społecznej. Większość przedsiębiorstw społecznych charakteryzuje brak trwałości i stabilności finansowej, a osoby zarządzające posiadają niewystarczające kompetencje do rozwijania przedsiębiorstw społecznych. Podmioty ekonomii społecznej rozwijają się nierównomiernie, w otoczeniu pracowników instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, którzy prezentują niski poziom wiedzy z zakresu ekonomii społecznej.

Społeczności lokalne nie doceniają roli ekonomii społecznej w rozwoju lokalnym, budowaniu kapitału społecznego, przedsiębiorczości lokalnej oraz włączenia społecznego. Niechętnie podejmuje się działania w kierunku budowania trójsektorowej współpracy na rzecz rozwoju przedsiębiorczości społecznej, budowania kooperatyw, konsorcjów i francyz oraz społecznie odpowiedzialnego biznesu. Z drugiej strony nie podejmuje się działań mających na celu upowszechnianie przedsiębiorczości społecznej wśród dzieci i młodzieży, a tym samym budowania kapitału społecznego.

Województwo lubelskie charakteryzuje wąska grupa liderów społecznych - osób, które dysponują wiedzą w zakresie ekonomii społecznej, potrafią animować i inicjować działania w zakresie rozwoju ekonomii społecznej oraz kompetencje w kierunku budowania wielosektorowej współpracy.

6.7.2. Diagnoza: obszar strategiczny Ekonomia społeczna

Ekonomia społeczna i solidarna jest jednym z elementów Europejskiego Modelu Społecznego oraz polskiej polityki społecznej zaliczanych do mechanizmu reformującego politykę społeczną. Uważana jest za skuteczny sposób budowania spójności społecznej oraz rozwiązywania problemów konkretnych osób i grup społecznych. Znaczenie ekonomii społecznej i solidarnej jest istotne na szczeblu polityk regionalnych. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego ukazuje wiele niekorzystnych zjawisk w tym:

- najwyższy w kraju wskaźnik zagrożenia ubóstwem;
- duża liczba osób długotrwale korzystających z systemu pomocy społecznej;
- najwyższy w kraju odsetek występowania zjawiska niepełnosprawności;
- mała liczba przedsiębiorstw w stosunku do liczby mieszkańców województwa;
- postępujący proces starzenia się ludności.

W związku z tym promowanie i upowszechnianie rozwoju działalności gospodarczej, przedsiębiorczości, tworzenie miejsc pracy, zwalczanie bezrobocia oraz walka z ubóstwem powinno znajdować się w obszarze szczególnego zainteresowania. Osoby pozostające poza rynkiem pracy i pozbawione dostępu do innych usług społecznych mają ograniczoną możliwość uczestnictwa i wpływania na rozwój środowiska lokalnego i otaczającej rzeczywistości, co w konsekwencji prowadzi do marginalizacji społecznej dużej grupy mieszkańców woj. lubelskiego. Region wymaga stosowania narzędzi redukujących negatywne zjawiska społeczne oraz poprawiających jakość życia mieszkańców. Niezbędne jest

zaplanowanie długofalowych działań mających na celu wsparcie inicjatyw tworzących warunki do pracy i aktywizacji społecznej, z wykorzystaniem różnorodnych instrumentów wsparcia, wpisanie tych działań w dokumentach strategicznych województwa. Do 2015 roku funkcjonował Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubelskim na lata 2013 – 2020. W 2016 roku został przekształcony w Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie lubelskim.

Realizacja zapisów Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie lubelskim stała się początkiem procesu, w którym jednostki, środowiska i społeczności zagrożone marginalizacją uzyskują możliwość i zasoby niezbędne do pełnego uczestniczenia w życiu ekonomicznym i społecznym, zbudowane zostaną nowe, aktywne formuły uczestnictwa lokalnego, a tym samym stanowiąc będą instrument rozwoju lokalnego oraz usług użyteczności publicznej. Biorąc pod uwagę wzrost roli regionów w kreowaniu polityki rozwoju oraz konieczność zapewnienia mechanizmów koordynacji działań na rzecz sektora ekonomii społecznej, istotne jest włączenie polityki ekonomii społecznej w działania realizowane na poziomie województwa. Instytucją odpowiedzialną za przygotowanie i wdrażanie programu w regionie w imieniu samorządu województwa jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie.

Działania województw w zakresie ekonomii społecznej powinny koordynować regionalne komitety rozwoju ekonomii społecznej, złożone z przedstawicieli samorządu województwa, gmin, powiatów, a także sektora ekonomii społecznej, nauki oraz biznesu. W myśl tego zapisu w listopadzie 2015 roku został powołany Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Ekonomia społeczna w województwie lubelskim rozwija się w trudnych warunkach z uwagi na nasilenie problemów społecznych. Jest uwarunkowana poziomem rozwoju gospodarczego. Przedsiębiorczość społeczna w województwie lubelskim w porównaniu do innych województw w Polsce rozwija się powoli. Funkcjonuje stosunkowo niewielka liczba podmiotów ekonomii społecznej:

- 10 centrów integracji społecznej⁹⁹;
- 34 kluby integracji społecznej;
- 8 zakładów aktywności zawodowej;
- 59 warsztatów terapii zajęciowej;
- 97 spółdzielni socjalnych¹⁰⁰;
- 12 spółdzielni inwalidów i niewidomych;
- 8166 organizacji pozarządowych, w tym 5000 aktywnych¹⁰¹.

⁹⁹ Zgodnie z rejestrem Wojewody Lubelskiego, www.wps.lublin.uw.gov.pl (CIS „Szansa” prowadzony przez Bractwo Miłosierdzia im. św. Brata Alberta oraz CIS w Zamościu nie rozpoczęły działalności).

¹⁰⁰ Zgodnie z rejestrem Krajowego Rejestru Sądowego w województwie lubelskim jest zarejestrowanych 155 spółdzielni socjalnych, w tym 16 zostało wykreślonych, 10 jest w likwidacji, 3 zawiesiło działalność, 29 nie prowadzi realnej działalności.

¹⁰¹ Wg danych KRS z 2020 roku w województwie lubelskim jest zarejestrowanych 8166 organizacji pozarządowych, wg danych GUS z 2020 roku 5000 organizacji pozarządowych jest aktywnych.

Rozmieszczenie podmiotów w poszczególnych powiatach województwa jest nierównomierne. Największa liczba podmiotów ekonomii społecznej występuje w Lublinie oraz w powiecie biłgorajskim i zamojskim. Najmniej w powiecie ryckim, parczewskim, włodawskim i lubelskim (z wyłączeniem miasta Lublin), ilustruje zestawienie zawarte w tabeli 11.

Tabela 11. Zestawienie liczebności poszczególnych grup podmiotów ekonomii społecznej w powiatach województwa lubelskiego

Powiat	Przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółki non-profit, spółdzielnie socjalne	CIS	KIS	WTZ	ZAZ	suma
bialski	3	1	2	4	0	10
biłgorajski	12	0	1	3	0	16
chełmski	8	0	2	4	0	14
hrubieszowski	8	1	2	3	0	14
janowski	2	0	3	1	1	7
krasnostawski	4	1	1	2	0	8
kraśnicki	10	0	1	1	0	12
lubartowski	0	0	1	2	1	4
lubelski	1	0	1	1	0	3
łęczyński	1	0	1	1	1	4
łukowski	3	0	3	2	2	10
opolski	2	0	3	1	0	6
parczewski	2	0	0	1	0	3
puławski	8	0	1	3	1	13
radzyński	2	0	0	1	0	3
rycki	0	0	0	2	0	2
świdnicki	6	1	1	2	0	10
tomaszowski	6	0	3	3	1	13
włodawski	2	0	0	1	0	3
zamojski	4	4	1	5	0	14

M. Biała Podlaska	0	0	0	2	0	2
M. Chełm	2	1	2	2	0	7
M. Lublin	11	1	4	9	1	26
M. Zamość	4	0	1	3	0	8
Suma	101	10	34	59	8	212

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS, KRS, rejestrów Wojewody Lubelskiego.

W województwie lubelskim funkcjonuje łącznie 212 podmiotów ekonomii społecznej. Niespełna połowę (48%) stanowią przedsiębiorstwa społeczne (spółdzielnie socjalne, spółki non - profit), 28% stanowią warsztaty terapii zajęciowej (WTZ), 16% to kluby integracji społecznej (KIS), 5% to centra integracji społecznej (CIS), a zakłady aktywności zawodowej (ZAZ) stanowią 3% wszystkich podmiotów ekonomii społecznej.

Najwięcej podmiotów ekonomii społecznych jest zlokalizowanych w mieście Lublin – 12%, powiecie biłgorajskim - 5 % wszystkich podmiotów oraz powiatach: chełmskim, hrubieszowskim i zamojskim – po 7 %. Natomiast najmniejsza ilość podmiotów ekonomii społecznej występuje w powiecie ryckim – 1% oraz powiatach: lubelskim (z wyłączeniem miasta Lublin), parczewskim, radzyńskim i włodawskim – po 1% wszystkich podmiotów ekonomii społecznej. Tendencja ta obserwowana jest od 2013 roku i nie zmienia się. W województwie lubelskim nie występują powiaty, w których nie funkcjonuje żaden podmiot ekonomii społecznej.

Przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne i spółki non-profit

W województwie lubelskim zgodnie z rejestrem Krajowego Rejestru Sądowego jest zarejestrowanych 155 spółdzielni socjalnych, w tym 16 zostało wykreślonych, 10 jest obecnie w likwidacji, 3 zawiesiły swoją działalność, 29 nie prowadzi realnej działalności (informacja uzyskana z OWES – akredytowanych ośrodków wsparcia ekonomii społecznej funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego).

Łącznie na 155 przedsiębiorstw społecznych powstałych do 31.05.2020 roku obecnie nie prowadzi działalności 38%. Wśród przedsiębiorstw społecznych dominują spółdzielnie socjalne (97% podmiotów). Najwięcej podmiotów z grupy przedsiębiorstw społecznych znajduje się w Lublinie (10) oraz powiecie biłgorajskim (12). Występują dwa powiaty, w których nie funkcjonują przedsiębiorstwa społeczne: rycki i lubartowski. Po 1 podmiocie występuje w powiecie lubelskim (z wyłączeniem miasta Lublin) oraz łęczyńskim, natomiast po 2 podmioty w powiatach: janowskim, opolskim, parczewskim, radzyńskim i włodawskim. Sytuację w tym obszarze przedstawia tabela 12.

Tabela 12. Spółdzielnie socjalne w województwie lubelskim

Rok powstania spółdzielni socjalnej	Ilość powstałych spółdzielni socjalnych	Ilość realnie funkcjonujących spółdzielni socjalnych na dzień 31.05.2020	Ilość spółdzielni socjalnych wykreślonych, w likwidacji, nie działających, zawieszonych na dzień 31.05.2020
2005	2	2	0
2006	0	0	0
2007	4	0	4
2008	1	0	1
2009	2	1	1
2010	5	1	4
2011	5	2	3
2012	18	5	13
2013	12	8	4
2014	37	15	22
2015	4	3	1
2016	1	1	0
2017	8	7	1
2018	23	20	3
2019	30	29	1
2020 ¹⁰²	3	3	0
	155	97	58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS i KRS

Spółdzielnie socjalne powstawały w ciągu ostatnich 15 lat. Pierwsza spółdzielnia socjalna powstała w 2005 roku. Najwięcej spółdzielni socjalnych powstało w 2014 roku (24%). W porównaniu do 2019 roku widać spadek o około 5%. Analizując okres od 2005 do 2020 roku można zauważyć, że 38% powstałych spółdzielni socjalnych obecnie nie funkcjonuje i są to przede wszystkim spółdzielnie, które powstały do roku 2014. Niewiele z tych podmiotów powstało jako inicjatywa oddolna, raczej zostały założone z konieczności zrealizowania wskaźnika przez instytucje realizujące projekty w ramach POKL. Stąd niestabilność ich funkcjonowania.

Podmioty reintegracyjne

W województwie lubelskim funkcjonuje łącznie 111 podmiotów reintegracyjnych, w tym: 59 WTZ, 10 CIS, 34 KIS, 8 ZAZ. Ponad połowa (53%) z nich to warsztaty terapii zajęciowej (WTZ), 31% stanowią kluby integracji społecznej (KIS), 9% to centra integracji społecznej (CIS), natomiast 7% stanowią zakłady aktywności zawodowej (ZAZ).

¹⁰² Stan na dzień 31.05.2020 r.

Należy nadmienić, że w województwie lubelskim funkcjonuje Konwent Klubów i Centrów Integracji Społecznej Lubelszczyzny, który jest porozumieniem podmiotów zatrudnienia socjalnego, posiadających swoje siedziby na obszarze województwa lubelskiego, działających zgodnie z przepisami ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym.

Celem funkcjonowania Konwentu jest wzajemna wymiana doświadczeń oraz wspieranie się w dążeniu do profesjonalizacji usług reintegracji społecznej i zawodowej, jako partnerskiego ognia w systemie pomocy i wsparcia dla osób zagrożonych i wykluczonych społecznie. Konwent powstał w 2015 roku z przekształcenia Lubelskiego Partnerstwa KIS-ów powołanego w 2011 roku. Aktualnie Konwent posiada 26 członków, w tym 18 KIS i 8 CIS (w rejestrze wojewody obecnie jest 12 CIS).

Organizacje pozarządowe

Organizacje pozarządowe stanowią najliczniejszą grupę podmiotów ekonomii społecznej. W województwie lubelskim funkcjonuje 8166 organizacji pozarządowych. Niemal co czwarta (4%) zidentyfikowana organizacja pozarządowa ma swoją siedzibę w Lublinie. Kolejne pod względem liczebności NGO powiaty to: lubelski (488, tj. 6%), zamojski (382, tj. 5%), biłgorajski (343, tj. 4%) i łukowski (321, tj. 4%). Najmniej podmiotów tego typu działa w powiecie parczewskim (153, tj. 2%), włodawskim (167, tj. 2%) oraz janowskim (172, tj. 2%). Niemniej jednak w każdym powiecie działają organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą (zatrudniają co najmniej jednego pracownika na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej) lub prowadzące odpłatną działalność pożytku publicznego, co obrazuje tabela 13.

Tabela 13. Zestawienie liczebności organizacji pozarządowych w powiatach województwa lubelskiego

Powiat	Fundacje	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	Łącznie
bialski	19	349	368
biłgorajski	18	325	343
chełmski	10	196	206
hrubieszowski	10	220	230
janowski	7	165	172
krasnostawski	11	222	233
kraśnicki	24	263	287
lubartowski	26	255	281
lubelski	63	425	488
łęczyński	17	181	198
łukowski	13	308	321
opolski	8	207	215
parczewski	9	144	153
puławski	59	386	445
radzyński	9	203	212
rycki	12	182	194

świdnicki	36	214	250
tomaszowski	11	307	318
włodawski	4	163	167
zamojski	10	372	382
m. Biała Podlaska	31	151	182
m. Chełm	24	203	227
m. Lublin	645	1 353	1 998
m. Zamość	39	257	296
	1 115	7 051	8 166

Źródło: Dane GUS.

Podsumowanie

Podsumowując wyniki identyfikacji podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim należy zauważyć, że dominują one w stolicy województwa – Lublinie. Ich liczba w tym mieście jest wyraźnie wyższa niż w pozostałych powiatach grodzkich i ziemskich. Dwie grupy analizowanych podmiotów, mianowicie (1) przedsiębiorstwa społeczne oraz (2) podmioty reintegracyjne nie występują w każdym powiecie. Organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego funkcjonują w każdym powiecie województwa lubelskiego.

System wsparcia ekonomii społecznej w województwie lubelskim

System wsparcia ekonomii społecznej w województwie lubelskim stanowią akredytowane ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES), Samorząd Województwa Lubelskiego (dysponent środków finansowych na realizację projektów OWES) oraz Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS), który jako jednostka organizacyjna samorządu województwa jest odpowiedzialny za koordynację działań na rzecz ekonomii społecznej w regionie. Zadanie koordynacyjne ROPS można podzielić na 3 elementy składające się na cykl polityki publicznej: planowanie polityki rozwoju ekonomii społecznej w regionie, realizacja zadań wynikających z planu oraz monitoring planu, ocena jego efektów, analiza potrzeb i potencjału sektora ekonomii społecznej. Każde zadanie koordynacyjne wymaga zaangażowania Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej (RKRES), reprezentującego środowisko ekonomii społecznej w regionie. W ramach planowania polityki rozwoju ekonomii społecznej w regionie wyodrębnia się trzy kierunki działania:

- umiejscowienie ES w dokumentach strategicznych samorządu województwa;
- przygotowanie i aktualizacja strategicznego dokumentu dotyczącego rozwoju ekonomii społecznej w regionie (RPRES);
- uwzględnienie ekonomii społecznej w polityce wykorzystania środków europejskich, również w perspektywie finansowej 2020+.

Akredytowane ośrodki wsparcia ekonomii społecznej to podmioty lub partnerstwa świadczące komplementarnie pakiet usług wsparcia ekonomii społecznej wskazanych w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES). Od 2014 roku usługi wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych podlegają akredytacji w systemie

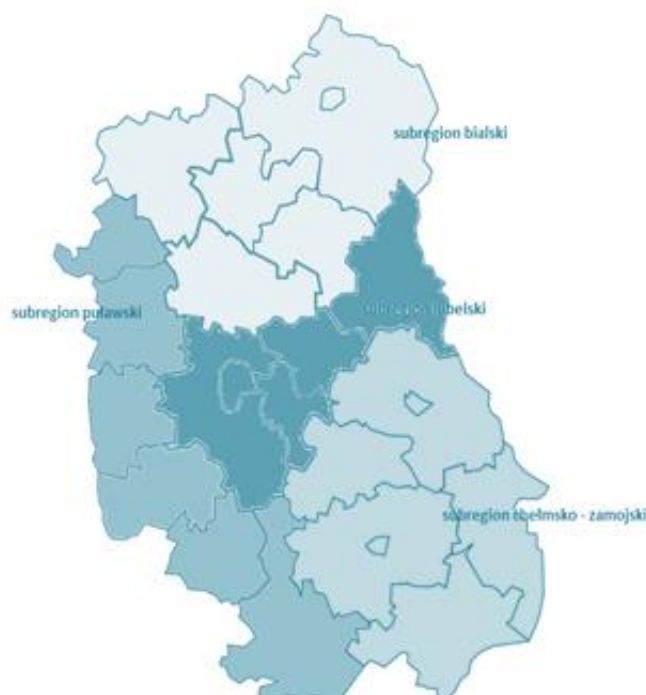
AKSES. Proces akredytacji odbywać się będzie na podstawie Regulaminu oraz Zakresu standardów usług i działania OWES przyjętych przez Komitet akredytacyjny do spraw akredytacji oraz standardów usług i działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Warunkiem koniecznym do otrzymania akredytacji OWES jest spełnienie standardów. Województwo lubelskie w ramach wspierania podmiotów ekonomii społecznej zostało podzielone na cztery subregiony, które objęte są pomocą ze strony ośrodków wsparcia ekonomii społecznej:

1. Subregion bialski obejmujący powiaty: bialski, lubartowski, łukowski, parczewski i radzyński.
2. Subregion chełmsko – zamojski obejmujący powiaty: chełmski, hrubieszowski, kraśnicki, tomaszowski, zamojski.
3. Subregion lubelski obejmujący powiaty: lubelski, łęczyński, świdnicki, włodawski.
4. Subregion puławski obejmujący powiaty: biłgorajski, janowski, kraśnicki, opolski, puławski, rycki.

OWES ściśle współpracuje z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej, ustalając plany i zasady współpracy, w tym realizację wspólnych przedsięwzięć oraz linie demarkacyjne pomiędzy działaniami. Współpraca ta wynika z Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie lubelskim. OWES-y oferują doradztwo, szkolenia, realizują usługi wspierające rozwój partnerstwa lokalnego, świadczą usługi prawne, księgowe i marketingowe na rzecz podmiotów ekonomii społecznej, promują podmioty ekonomii społecznej i zatrudnienie w sektorze ekonomii społecznej. Ich rozmieszczenie przedstawia grafika 4.

Grafika 4. Podział województwa lubelskiego na subregiony

Subregion puławski
Powiaty: rycki, puławski, opolski, kraśnicki, janowski, biłgorajski
Subregion lubelski
Powiaty: lubelski, łęczyński, świdnicki, włodawski, Miasto Lublin
Subregion bialski
Powiaty: bialski, lubartowski, łukowski, radzyński, parczewski, Miasto Biała Podlaska
Subregion chełmsko-zamojski
Powiaty: chełmski, hrubieszowski, krasnostawski, tomaszowski, zamojski, Miasto Chełm, Miasto Zamość

Źródło: Opracowanie własne

Bariery i trudności w funkcjonowaniu ekonomii społecznej w województwie lubelskim

Główne bariery utrudniające funkcjonowanie podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim mają naturę finansową, prawną, społeczną i organizacyjną, jak również są to bariery w zakresie współpracy z podmiotami zewnętrznymi. Wątek bariery finansowej związany jest z brakiem wystarczającej ilości środków finansowych niezbędnych do kontynuowania podjętych działań, na bieżącą działalność oraz modernizację pomieszczeń i wymianę sprzętu. Otrzymywane wsparcie finansowe nie jest wystarczające. Bariery prawne to przede wszystkim związana z nimi nadmierna biurokracja, niespójność przepisów, ich niezrozumiałość oraz niejednoznaczność, co prowadzi do ich interpretowania na różne sposoby lub trudności w ich niewykorzystywaniu. Bariery społeczne należy rozpatrywać z dwóch perspektyw:

1) brak chęci wśród aktywizowanych osób do podjęcia pracy, zmiany swojej sytuacji ekonomicznej oraz uzależnienie od systemu pomocy społecznej,

2) trudności w pozyskaniu i utrzymaniu grupy osób wykluczonych społecznie, co warunkuje utworzenie podmiotu ekonomii społecznej.

Do barier organizacyjnych można zaliczyć brak możliwości podnoszenia kompetencji własnych, związanych z utrudnioną dostępnością do branżowych i specjalistycznych kursów i szkoleń oraz brak kadry posiadającej odpowiednie kompetencje do pracy z osobami aktywizowanymi w podmiotach reintegracyjnych. Bariery we współpracy podmiotów ekonomii społecznej z podmiotami zewnętrznymi wynikają z niewystarczającej komunikacji oraz braku wzajemnego zrozumienia. W tym obszarze pojawia się również zagadnienie stosowania klauzul społecznych i aspektów społecznych w zamówieniach publicznych oraz niechęć do ich wykorzystywania na terenie województwa lubelskiego. Jednocześnie podkreślić należy, że niechęć ta może być związana z niejasnościami związanymi z możliwością stosowania niektórych przepisów prawnych. Podmioty ekonomii społecznej borykają się również z problemami związanymi z zapleczem lokalowym, ich złym stanem technicznym, barierami architektonicznymi związanymi z dostępnością lokali dla osób z niepełnosprawnościami oraz bardzo wysokimi kosztami ich utrzymania.

Niewiele podmiotów ekonomii społecznej wyrosło jako inicjatywa oddolna. Większość z nich powstała raczej z konieczności zrealizowania wskaźnika przez instytucje realizujące projekty w ramach POKL. Stąd wynika niedostateczne przygotowanie przedsiębiorstw społecznych do prowadzenia takiej działalności. Powstanie i funkcjonowanie podmiotów często jest uzależniane od dostępności środków unijnych, a to powoduje brak poczucia stabilności. Większość istniejących PES znajduje się w trudnej sytuacji finansowej, a perspektywy ich rozwoju, a nawet funkcjonowania w przyszłości są w dużym stopniu zagrożone, szczególnie w sytuacji wystąpienia nieoczekiwanych zdarzeń losowych, takich jak pandemia.

Ekonomia społeczna w województwie lubelskim boryka się z deficytem lokalnych liderów społecznych. Większość podmiotów ekonomii społecznej jest zarządzana przez osoby, które nie posiadają odpowiednich kompetencji, wiedzy i umiejętności zarządzania podmiotem ekonomii społecznej, również zarządzania finansowego. Ponadto wykazują niewystarczające umiejętności budowania współpracy międzyinstytucjonalnej. Lubelskie

podmioty ekonomii społecznej skupione są przede wszystkim na inkluzji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, rozwoju umiejętności miękkich. Nadal zaniedbany jest czynnik gospodarczy i generowanie zysku przez przedsiębiorstwa społeczne.

Lubelskie podmioty ekonomii społecznej nadal są mało konkurencyjne na rynku. Usługi, które świadczą i produkty, które wytwarzają są niewłaściwie promowane na regionalnym i lokalnym rynku. Pojawia się problem dążenia do profesjonalizacji działań i podnoszenia jakości produktu. O niskiej profesjonalizacji i jednocześnie strachu przed ryzykiem świadczyć może niechęć do zwrotnych instrumentów pożyczkowych. Wynika to również z niewystarczającej wiedzy przedstawicieli PES dot. możliwości korzystania z instrumentów finansowych (zwrotnych oraz łączonych: zwrotnych i bezzwrotnych). PES nadal ostrożnie deklarują chęć skorzystania z nieoprocentowanych pożyczek. Wynika to z faktu większego przyzwyczajenia PES do dotacji i darowizn, niż samodzielnego zdobywania środków finansowych i gromadzenia zysku.

6.7.3. Analiza SWOT. Obszar strategiczny: Ekonomia społeczna

Mocne strony	Słabe strony
• Funkcjonowanie systemu wsparcia ekonomii społecznej – akredytowane OWES; • Posiadanie tzw. dobrych praktyk w zakresie przedsiębiorczości społecznej; • Posiadanie silnych liderów w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej; • Chęć w podnoszeniu kwalifikacji pracowników PES; • Zwiększenie umiejętności pozyskiwania środków zewnętrznych na funkcjonowanie PES; • Zróżnicowanie działalności PES oraz elastyczne dostosowywanie się do potrzeb rynku; • Dostrzeganie znaczenia podejmowania współpracy z podmiotami zewnętrznymi i biznesem; • Wykorzystywanie różnych kanałów informacyjnych w celu upowszechniania działań PES; • Funkcjonowanie zwrotnych instrumentów pożyczkowych udzielanych	• Niewielka liczba PES, które posiadają kompetentnych liderów; • Niskie kompetencje członków i pracowników PES w zakresie kształtowania współpracy międzyinstytucjonalnej i pomiędzy PES; • Niedostateczne kompetencje PES w zakresie pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł; • Nadmierne oparcie tworzenia PES na funduszach z UE; • Niewielka rozpoznawalność PES; • Podejmowanie niewielu działań mających na celu upowszechnianie i promowanie PES; • Niedostateczna wiedza wśród PES dotycząca wykorzystania narzędzi strategicznych, marketingowych i promocyjnych; • Niewielkie zainteresowanie obszarem zamówień publicznych; • Słaba współpraca większości PES z samorządami; • Brak zaangażowania znacznej liczby JST w rozwój ekonomii społecznej;

na preferencyjnych warunkach dla PES.	• Dysproporcje w rozmieszczeniu PES w województwie lubelskim; • Niskie zainteresowanie wśród PES sieciowaniem; • Niewielka skłonność PES do inwestowania z wykorzystaniem instrumentów zwrotnych i hybrydowych; • Stosunkowo słaba znajomość dokumentów dotyczących funkcjonowania PES; • Niski odsetek podmiotów korzystających z doradztwa zewnętrznego firm biznesowych lub marketingowych; • Sezonowość w świadczeniu usług przez PES; • Niewystarczające zaangażowanie OWES w rozwój ekonomii społecznej w subregionach.
Szanse	Zagrożenia
• Fundusze UE jako możliwość wsparcia rozwoju PES; • Zwiększająca się świadomość liderów PS w kwestii działania opartego na mechanizmach rynkowych; • Popularyzacja stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych; • Podejmowanie działań mających na celu upowszechnianie i promocję przedsiębiorczości społecznej w regionie. • Pozytywna ocena jakości wsparcia oferowanego przez akredytowane OWES.	• Niska wrażliwość społeczna przedstawicieli instytucji samorządowych dotycząca rozwoju przedsiębiorczości społecznej; • Niska świadomość w zakresie ekonomii społecznej i solidarnej w społeczeństwie; • Niejednoznaczne i niespójne przepisy prawne powodujące różną ich interpretację; • Niski poziom przedsiębiorczości; • Brak formalnej edukacji dotyczącej przedsiębiorczości społecznej; • Niechęć ze strony lokalnych samorządów terytorialnych do wykorzystywania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych.

6.7.4. Rekomendacje dla obszaru strategicznego: Ekonomia społeczna

- Edukacja formalna i nieformalna z zakresu ekonomii społecznej;
- Wspierania PES w zakresie planowania rozwoju, zarządzania, marketingu, wizerunku oraz budowania strategii rozwoju PES;

- Podejmowanie działań informacyjnych i promujących ideę przedsiębiorczości, korzyści jakie płyną z zakupu usług i działalności podmiotów ekonomii społecznej;
- Doradztwo dla podmiotów ekonomii społecznej w celu zidentyfikowania obszarów, w których podmioty ekonomii społecznej mogą świadczyć swoje usługi poza sezonem;
- Dostosowanie oferty Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej do potrzeb i oczekiwań podmiotów ekonomii społecznej;
- Prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych na temat stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych;
- Rozwój sieciowania podmiotów ekonomii społecznej;
- Kształcenie kadry liderów/animatorów społecznych ekonomii społecznej;
- Wprowadzenie zindywidualizowanych, elastycznych form wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej;
- Budowanie marki podmiotów ekonomii społecznej;
- Budowanie systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznych niezależnych od środków z UE.

6.7.5. Cel główny: Ekonomia społeczna i solidarna istotnym instrumentem wsparcia rozwoju społecznego oraz lokalnego

6.7.6. Opis celu głównego

Ekonomia społeczna i solidarna to rodzaj działalności, w której najważniejszą rolę odgrywają ludzie. Zysk nie jest celem samym w sobie – ma służyć tym, którzy potrzebują pomocy, np. wspierać zatrudnienie i reintegrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – niepełnosprawnych, seniorów, bezrobotnych.

Główny cel ma przyczynić się do umiejscowienia ekonomii społecznej i solidarnej w sferze aktywności społeczno-gospodarczej mieszkańców województwa. Realizacja powyższego celu ma wzmocnić potencjał lubelskich podmiotów ekonomii społecznej, a także zaangażować środowisko lokalne do zmiany w otoczeniu, w którym funkcjonują. Poprzez ich większą rozpoznawalność, a co za tym idzie ich rozwój ekonomiczny. Dzięki temu wsparciu PES-y z terenu województwa lubelskiego mogą stać się stabilnym filarem przedsiębiorczości w regionie. W takiej sytuacji możliwe będzie szersze włączanie ekonomii społecznej i solidarnej w procesy rozwiązywania problemów społecznych w nowych obszarach. Taki kierunek pozwoli na rozwiązanie konkretnych problemów społecznych dzięki wykorzystaniu potencjału drzemiącego w podmiotach ekonomii społecznej.

Realizacja ważnych celów społecznych w oparciu o dorobek i potencjał spółdzielczości z innowacyjnością ekonomii społecznej stanowi istotny instrument wsparcia rozwoju społecznego oraz lokalnego tworzenie dogodnych warunków do społecznej i zawodowej reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem oraz podjęcia aktywności zawodowej przez osoby najbardziej oddalonych od rynku pracy. Zagrożenie wykluczeniem społecznym nie dotyczy tylko jednostek, ale całych społeczności lokalnych, w których funkcjonują. Dlatego tak ważny jest nacisk na rozwój ekonomii społecznej i solidarnej, która może przeciwdziałać i odwracać negatywne skutki marginalizacji społecznej. Działania takie mogą minimalizować negatywne skutki bezrobocia. Potencjał ekonomii społecznej zakorzenionej lokalnie będzie w tym zakresie otwarty na nowe wyzwania wynikające ze zmian społeczno-gospodarczych, związanych m.in. ze zmianami demograficznymi czy migracją ludności. Istotą działań realizowanych w ramach celu głównego jest również upowszechnianie zatrudnienia w PES

jako pełnoprawnej alternatywnej ścieżki rozwoju zawodowego. Równie ważne będzie wykorzystanie potencjału PES do dostarczania usług społecznych użyteczności publicznej w formie odpowiadającej lokalnym uwarunkowaniom.

6.7.7. Zakładane efekty/rezultaty

Realizacja celu przyczyni się do zbudowania systemu wsparcia przedsiębiorstw społecznych, opartego na elastycznych i dostosowanych do indywidualnych potrzeb formach wsparcia podmiotów ekonomii społecznej, co pozytywnie wpłynie na trwałość, stabilizację ekonomiczną, efektywność i rozwój przedsiębiorstw społecznych. Wszechstronna edukacja w zakresie ekonomii społecznej, obejmująca przedstawicieli JST, organizacji pozarządowych, biznesu, dzieci, młodzież szkolną i studentów oraz szerokie zainteresowanie tą dziedziną przyczyni się do rozwoju przedsiębiorczości w województwie lubelskim oraz tworzenia przyjaznego otoczenia wokół ekonomii społecznej.

W powstających przedsiębiorstwach społecznych oraz podmiotach reintegracyjnych prowadzona będzie aktywizacja społeczna i zawodowa grup społecznych, które nie potrafią odnaleźć się na otwartym rynku pracy, przez co zmniejszy się liczba trwale uzależnionych od świadczeń socjalnych. Pracownicy PES będą uczestniczyć w szkoleniach i warsztatach, które podniosą ich kompetencje w zakresie efektywnego zarządzania przedsiębiorstwem społecznym, co przyczyni się do budowania ich trwałości i stabilności.

6.7.8. Cele operacyjne

Narzędzie realizacji: Regionalny program rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubelskim	
Cel operacyjny 1: Upowszechnianie i promocja przedsiębiorczości społecznej	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Budowanie marki podmiotów ekonomii społecznej; • Upowszechnianie dobrych praktyk i nowoczesnych form działania w zakresie ekonomii społecznej; • Organizacja targów, kiermaszy, spotkań informacyjnych, konferencji; • Realizacja kampanii promocyjnych upowszechniających przedsiębiorczość społeczną.
Cel operacyjny 2: Wspólnota lokalna przyjazna ekonomii społecznej	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Rozwój usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego; • Upowszechnianie stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych oraz zlecania realizacji zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej; • Kształtowanie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej wśród dzieci i młodzieży;

	• Kształtowanie kompetencji społecznych.
Cel operacyjny 3: Konkurencyjna przedsiębiorczość społeczna	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej; • Rozwój profesjonalizacji i współdziałania PES oraz współpracy międzysektorowej; • Rozwój sieci branżowych, kooperacji, konsorcjów i franczyzy społecznej; • Wzmocnienie kadry PES oraz kształcenie lokalnych liderów społecznych; • Certyfikacja PES oraz ich produktów i usług.
Cel operacyjny 4: Aktywizacja społeczna i zawodowa	
Kierunki niezbędnych zmian/ interwencji	• Wspieranie reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w jednostkach reintegracyjnych. • Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych oraz osób starszych w podmiotach ekonomii społecznej. • Tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych społecznie w przedsiębiorstwach społecznych.

6.7.9. Podmioty współpracujące we wdrażaniu strategii

- Samorządy lokalne i podległe im jednostki organizacyjne;
- Podmioty ekonomii społecznej (KIS, CIS, ZAZ, WTZ, Spółdzielnia Socjalna);
- Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego;
- Organizacje pozarządowe;
- Powiatowe urzędy pracy;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie;
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie;
- Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej;
- Lokalni przedsiębiorcy;
- Koła gospodyń wiejskich.

6.7.10. Wskaźniki monitorowania dla obszaru strategicznego: Ekonomia społeczna

Wskaźnik	Wskaźnik bazowy – stan na 2020r. (lub ostatni dostępny)	Wskaźnik docelowy	Źródło weryfikacji wskaźników
Cel operacyjny 1: Upowszechnianie i promocja przedsiębiorczości społecznej			
1. Liczba kampanii informacyjno-promocyjnych upowszechniających przedsiębiorczość społeczną.	10	10	OWES ROPS
2. Liczba targów, kiermaszy promujących PES w regionie.	7	10	OWES ROPS
3. Liczba wizyt studyjnych promujących działalność PES w regionie.	10	15	OWES ROPS PES
Cel operacyjny 2: Wspólnota lokalna przyjazna ekonomii społecznej			
1. Liczba JST zlecających zadania publiczne i usługi podmiotom ekonomii społecznej.	80	213	samorząd terytorialny
2. Liczba zamówień publicznych w JST zawierających aspekty /klausule społeczne dedykowane PES.	350	500	samorząd terytorialny
3. Liczba działań/inicjatyw dotyczących promowania pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej wśród dzieci i młodzieży.	10	12	OWES ROPS
Cel operacyjny 3: Konkurencyjna przedsiębiorczość społeczna			
1. Liczba certyfikowanych PES ich produkty i usługi.	25	50	OWES, ROPS

2. Liczba pracowników przedsiębiorstw społecznych, którzy podnieśli kompetencje zawodowe, menadżerskie i zarządcze.	Brak danych	50 %	OWES, PUP, ROPS
3. Liczba PES utworzonych w wyniku działalności OWES.	70	100	OWES
4. Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działalności OWES.	320	400	OWES
5. Liczba sieci branżowych, kooperacji, konsorcjów i franczyzy społecznej.	Brak danych	4 (w każdym subregionie)	OWES, PES, ROPS
6. Liczba porozumień / partnerstw dotyczących współdziałania PES oraz współpracy międzysektorowej.	40	80	OWES, PES, ROPS
Cel operacyjny 4: Aktywizacja społeczna i zawodowa			
1. Liczba miejsc pracy utworzonych przez OWES dla osób niepełnosprawnych.	Brak danych	300	OWES,
2. Liczba miejsc pracy utworzonych przez OWES dla osób 50+.	Brak danych	150	OWES
3. Liczba funkcjonujących CIS i KIS.	CIS-11 KIS-34	CIS-15 KIS-40	LUW, OWES, ROPS,

7. SPOSÓB REALIZACJI STRATEGII ORAZ JEJ RAMY FINANSOWE

Wdrażanie strategii będzie najważniejszym procesem opartym na przyjętych i obowiązujących w polityce społecznej zasadach. Polityka społeczna jest sztuką godzenia sprzecznych interesów i będzie prowadzona w oparciu o podstawowe zasady organizacji działalności publicznej.

Za naczelną zasadę działania przyjmuje się zasadę pomocniczości (subsydiarności), która oznacza, że podejmowane działania mają służyć rozwiązywaniu problemów lokalnych w celu wyrównywania różnic w rozwoju społecznym. Rozwijając to określenie należy przyjąć,

że we wdrażaniu strategii zachowane zostaną pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego partnerskie relacje w odniesieniu do partycypacji finansowej i podziału kompetencji. Samorząd województwa wspierać będzie realizację tych zadań, które przekraczać mogą zakres ich realizacji na poziomie lokalnym.

Jako druga pod względem ważności jest zasada spójności czyli zgodności dokumentu z założeniami i celami dokumentów obowiązujących na poziomie regionalnym, krajowym i wspólnotowym.

Podstawowymi narzędziami programowymi realizacji Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2030 będą szczegółowe programy wojewódzkie ukierunkowane na wspieranie przedsięwzięć na rzecz integracji społecznej i aktywizacji zawodowej osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Do tych programów, których realizacja będzie prowadzona w kolejnym okresie wdrażania strategii należy zaliczyć w szczególności:

- Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii;
- Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
- Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- Wojewódzki Program na rzecz Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim;
- Program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych;
- Regionalny Program Pomocy Społecznej i Włączenia Społecznego;

Istotną kwestią w obszarze polityki społecznej będzie konieczność analizy potrzeb poszczególnych środowisk i angażowanie się administracji samorządowej w przeciwdziałanie wszelkim pojawiającym się problemom jego mieszkańców w codziennym funkcjonowaniu. Adekwatne do skali problemu narzędzia interwencji będą zawierać następujące programy:

- Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Lubelskim;
- Wojewódzki Program na rzecz Osób Starszych;
- Wojewódzki Program rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi;
- Wojewódzki program poszerzenia, zróżnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy i oparcia społecznego na lata 2018 – 2022;
- Program współpracy samorządu województwa lubelskiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego;
- Regionalny program ochrony zdrowia psychicznego dla województwa lubelskiego na lata 2018 – 2022.

Szczególną rolę w procesie wdrażania Strategii winno odegrać partnerstwo z samorządem terytorialnym oraz współpraca z organizacjami pozarządowymi, w tym z organizacjami tworzącymi sektor gospodarki społecznej.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021–2030 realizowana będzie przy łącznym wykorzystaniu środków finansowych:

- własnych samorządu województwa;
- własnych jednostek samorządu terytorialnego;
- środków budżetu państwa;

- funduszy Unii Europejskiej;
- środków dostępnych w Programie Funduszu Inicjatyw Obywatelskich;
- środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- środków organizacji pozarządowych;
- środków Funduszu Pracy;
- innych (podmiotów ekonomii społecznej, podmiotów gospodarczych).

8. PROGNOZA ZMIAN

Samorząd Województwa Lubelskiego nadzorować będzie realizację polityki rozwoju województwa w zakresie wspierania i prowadzenie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Główną przesłanką, która leżeć będzie u podstaw jej wdrażania jest wspólna świadomość, iż na progu nowego okresu programowania obejmującego lata 2021-2030 regiony Polski i całej Unii Europejskiej będą zmagać się z nowymi jakościowo wyzwaniami, wynikającymi z procesów globalizacji, niekorzystnych procesów demograficznych, masowej niekontrolowanej migracji, czy też zagrożeń związanych ze zmianami klimatu. Wyzwania te stanowią główną oś debaty nad strategicznym podejściem do zagadnień rozwoju, w tym w szczególności w odniesieniu do wypracowania i przyjęcia modelu polityki regionalnej¹⁰³.

Zaangażowanie w proces wdrażania Strategii zasobów instytucjonalnych obszaru pomocy i integracji społecznej, rynku pracy i innych obszarów polityki społecznej ukierunkowane zostanie na zapewnienie osiągnięcia zakładanych celów, o których jest mowa w tym dokumencie i w programach operacyjnych.

Opracowanie Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030 odbywało się w okresie wybuchu i trwania stanu epidemii koronawirusa w Polsce i na świecie. W tym okresie nastąpiły znaczące zmiany w życiu społecznym i ekonomicznym, które wywołały wiele negatywnych skutków dotyczących praktycznie każdego obywatela, w tym spowolnienie gospodarcze i spadek konsumpcji. Sformułowane w Strategii działania, szczególnie uwzględniające potrzeby osób doświadczających różnych sytuacji życiowych, będą wymagały wsparcia w ramach funkcjonowania systemu polityki społecznej. Dlatego ważnym procesem będzie zbieranie informacji o charakterze statystycznym oraz pochodzących od jednostek pomocy społecznej, a następnie ich opracowanie w celu uchwycenia występujących tendencji w strukturze wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Już dziś wiele wiemy o występujących tendencjach demograficznych i społecznych, które zachodzić będą w ciągu kolejnych lat. Pomimo wdrożenia w latach 2014-2020 wielu nowatorskich rozwiązań z zakresu włączenia społecznego i walki z ubóstwem oraz pobudzających wzrost gospodarczy, który przełożył się na wzrost konsumpcji i spadek poziomu bezrobocia, to nadal funkcjonować będą trwałe grupy beneficjentów wymagające

¹⁰³ Założenia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.). Zał. do Uchwały Nr LXX/1580/2019 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 3 września 2019 r.

interwencji socjalnej. Zjawisko depopulacji oraz powiększania się grupy osób w wieku poprodukcyjnym wywoła zapotrzebowanie na wsparcie osób starszych i osób z niepełnosprawnościami poprzez zastosowanie podmiotowych form pomocy.

Problemy związane z uzależnieniami, w tym głównie spożycie alkoholu wywoła wiele konsekwencji prawnych i społecznych, które z kolei wywołają zapotrzebowanie na systemowe wspieranie osób dotkniętych narkomanią i alkoholizmem, jak i działań w zakresie edukacji publicznej ukierunkowanej na promocję zdrowia psychicznego.

Wszelkie budowane prognozy będą obłożone ryzykiem wystąpieniem różnych zjawisk o charakterze destrukcyjnym, które osłabiać będą rozwojowe działania na rzecz ogółu społeczeństwa, a wzmacniać działania interwencyjne dedykowane osobom ubogim, defaworyzowanym, wykluczonym społecznie (głównie redystrybucja świadczeń finansowych i rzeczowych).

W odniesieniu do oceny i przyszłych skutków jakie rodzić będą konsekwencje bieżącej sytuacji społecznej i ekonomicznej (marzec-październik 2020 roku) należy pamiętać, że w dniu 2 maja 2018 r. Komisja Europejska opublikowała komunikat w sprawie wieloletnich ram finansowych (WRF) na lata 2021-2027 pt. *Nowoczesny budżet dla Unii, która chroni, wspiera i broni. Wieloletnie ramy finansowe na lata 2021-2027.*

Głównym narzędziem Unii Europejskiej służącym zwiększaniu spójności społecznej (i gospodarczej), odpowiadaniu na wyzwania na rynku pracy i wyzwania społeczne oraz stymulowaniu zrównoważonego rozwoju gospodarczego poprzez inwestowanie w kapitał ludzki ma być EFS+. Nadrzędnym celem EFS+ ma być pomaganie obywatelom UE (w szczególności osobom młodym) w znajdowaniu lepszych miejsc pracy poprzez podnoszenie ich umiejętności i umożliwianie przekwalifikowywania się, zapewnianie równiejszych szans na zatrudnienie dla wszystkich obywateli UE oraz wspieranie włączenia społecznego.

Rząd RP pozytywnie odniósł się do zaproponowanego projektu rozporządzenia dotyczącego funkcjonowania Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w latach 2021-2027.

9. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2030 jest dokumentem o charakterze otwartym i elastycznym. W przypadku pojawienia się nowych możliwości organizacyjnych, prawnych, nowych potrzeb społecznych przewidujemy możliwość, a nawet konieczność uzupełnienia jej o koncepcję wdrażania nowych inicjatyw i programów działań. Monitoring strategii polega na bieżącej obserwacji i analizie wdrażania celów strategicznych i realizacji programów operacyjnych. Umożliwia on:

- obserwację stanu zaawansowania projektów rozwojowych;
- ocenę zaangażowania jednostek odpowiedzialnych za ich realizację;
- weryfikację zgodności założonych celów i efektywności wykorzystania przeznaczonych na ich realizację środków;
- kontrolę postępu prac związanych z realizacją działań;

Monitoring ma na celu zapewnienie prawidłowości i wydajności wdrażanych programów, poprzez zbieranie rzetelnych i wiarygodnych danych na temat programów, realizowanych

w ich ramach zadań. Może być również podstawą formułowania zmian w dokumencie strategii, bądź planowaniu nowych projektów. Nadzór nad realizacją Strategii sprawować będzie Marszałek Województwa Lubelskiego przy pomocy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie. Ocena realizacji Strategii odbywać się będzie w cyklach trzyletnich.

10. WYKAZ TABEL, GRAFIK, WYKRESÓW

10.1. WYKAZ TABEL

Tabela 1. Wybrane dane o charakterze demograficzno-społecznym dla województwa lubelskiego.....	15
Tabela 2. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem (zasięg ubóstwa) w poszczególnych latach na Lubelszczyźnie i porównanie do Polski.....	25
Tabela 3. Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej przyznanych w ramach zadań własnych i zleconych na terenie województwa lubelskiego w latach 2014-2019	53
Tabela 4. Jednostki specjalistycznego poradnictwa (o zasięgu lokalnym).....	57
Tabela 5. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia .	76
Tabela 6. Liczba placówek specjalnych w roku szkolnym 2019/2020	77
Tabela 7. Liczba placówek ogólnodostępnych w roku szkolnym 2019/2020	77
Tabela 8. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej w 2011 roku.....	79
Tabela 9. Liczba zakładów aktywności zawodowej i zatrudnionych w nich niepełnosprawnych pracowników.....	79
Tabela 10. Liczba osób zarejestrowanych w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi w odniesieniu do liczby mieszkańców województwa lubelskiego.....	95
Tabela 11. Zestawienie liczebności poszczególnych grup podmiotów ekonomii społecznej w powiatach województwa lubelskiego	115
Tabela 12. Spółdzielnie socjalne w województwie lubelskim	117
Tabela 13. Zestawienie liczebności organizacji pozarządowych w powiatach województwa lubelskiego.....	118

10.2. WYKAZ GRAFIK

Grafika 1. Stopa bezrobocia w czerwcu 2020 r.	19
Grafika 2. Warunki życia gospodarstw domowych wg województw (w % osób w wieku 16 lat i więcej).....	23
Grafika 3. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem.....	24
Grafika 4. Podział województwa lubelskiego na subregiony	120

10.3. WYKAZ WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba ludności (w mln) w latach 2010-2019 oraz prognoza do 2030 roku (stan na 31.12.2019 r.).....	21
Wykres 2. Zasięg różnych form ubóstwa oraz ubóstwa wielowymiarowego w roku 2015 i w roku 2018.....	22
Wykres 3. Udział procentowy osób w wieku 60 lat i więcej w poszczególnych województwach	38

Wykres 4. Relacje liczbowe osób w wieku 60 lat i więcej w województwie lubelskim	39
Wykres 5. Udział osób starszych w strukturze ludności poszczególnych powiatów	40
Wykres 6. Liczba rodzin wspierających funkcjonujących w latach 2016 – 2019	55
Wykres 7. Liczba placówek wsparcia dziennego (o zasięgu lokalnym i ponad lokalnym) w latach 2014-2019.....	56
Wykres 8. Placówki wsparcia dziennego w województwie lubelskim w II półroczu 2019 roku (lokalne i ponadlokalne)	56
Wykres 9. Wiek dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej w 2019 roku	58
Wykres 10. Okres przebywania dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w 2019 roku	59
Wykres 11. Wiek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej w 2019 roku	60
Wykres 12. Okres przebywania dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej w 2019 roku....	61
Wykres 13. Wiek dzieci przysposobionych w 2019 roku.....	63
Wykres 14. Liczba dzieci przysposobionych w przysposobieniu krajowym w latach 2014-2019.....	63
Wykres 15. Liczba wydanych orzeczeń wg przyczyn niepełnosprawności i stopnia niepełnosprawności osób po 16 roku życia.....	75
Wykres 16. Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych zarejestrowanych	80
Wykres 17. Liczba ofert pracy dla osób niepełnosprawnych w latach 2016-2019.....	81
Wykres 18. Liczba podmiotów w województwie lubelskim w roku 2020 zaliczanych do III sektora.....	104